

NUORET JA PERHEIDEN TOIMIVUUS

**Kvantitatiivinen tutkimus perheiden toimivuudesta nuorten
näkökulmasta**

Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Sosiaalityö
Sanna Kultalahti ja Sanna Rautiainen
Pro gradu -tutkielma
Kevät 2010

TIIVISTELMÄ

Nuoret ja perheiden toimivuus: Kvantitatiivinen tutkimus perheiden toimivuudesta nuorten näkökulmasta

Sanna Kultalahti ja Sanna Rautiainen

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Sosiaalityö

Ohjaajat: Kati Närhi ja Sirpa Kannasoja

Kevät 2010

82 sivua, liitteet 15 sivua

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on perheen toimivuuden käsite sekä perheen näkeminen systeemiteoreettisesta näkökulmasta käsin. Pääkäsitteitä ovat nuori, nuoruus ja perhesuhteet ja näiden käsitteiden avaamisen kautta teoria näyttäytyy paikoin hyvin psykologisena. Kokonaisuutta tarkasteltaessa yhteiskunnallinen näkökulma halutaan kuitenkin pitää esillä ja sen vuoksi yhteiskunnallisia muutoksia ja niiden vaikutuksia perheisiin ja nuoriin on esitelty teoriaosuuden aluksi. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaista on 13-15-vuotiaiden nuorten perheiden toimivuus sekä millaisia perhetyyppejä nuorten käsityksistä muodostuu perheiden toimivuuden kannalta ja miten nämä perhetyypit eroavat toisistaan. Tutkimuksen keskiössä on nimenomaan nuorten näkökulma ja heidän käsityksensä perheidensä toimivuudesta.

Tutkimuksen aineistona on keväällä 2009 keskikokoisen keskisuomalaisen kaupungin 13-15-vuotiailta nuorilta (N=359) ja heidän vanhemmiltaan (N=349) kerätty kyselylomakeaineisto. Tutkimuksen keskiössä on valmis Family Functioning -mittaristo, joka tarkastelee perheen toimivuutta viiden eri ulottuvuuden kautta. Analyysin aluksi selvitimme faktorianalyysin avulla miten oman aineistomme havainnot jakautuivat perheen toimivuuden eri ulottuvuuksille. Aineistosta nousi neljä ulottuvuutta, jotka olivat myönteinen tunnetila perheestä, kommunikaatio, konfliktit ja huolet. Tämän jälkeen ryhmittelyanalyysi jakoi nuoret heidän vastaustensa perusteella eri tavalla toimiviin perhetyyppeihin, joita muodostui kolme; ideaali (125 nuorta), keskiverto (134 nuorta) ja ristiriitainen (94 nuorta) perhetyyppi. Eri perhetyyppien välisiä eroja pyrittiin löytämään erotteluanalyysin ja varianssianalyysin avulla.

Nuorten perheet näyttäytyvät tutkimuksen valossa pääosin hyvin toimivilta. Ideaali ja ristiriitainen perhetyyppi erosivat toisistaan eniten. Kolmea perhetyyppiä erotteli muun muassa nuoren itsetunto, nuoren masennus, perheen riitely, nuorten tyytyväisyydet erilaisiin perhe-elämään ja vanhempien käyttäytymiseen liittyviin asioihin sekä vanhempien tyytyväisyys erilaisiin asioihin vanhemman ja nuoren välisessä suhteessa. Siitä huolimatta, että perhetyyppien välille syntyi eroja, ne olivat suhteellisen pieniä. Vaikka nuoruuden on nähty olevan täynnä ristiriitoja ja kuohuntaa, se ei tutkimuksessa näkynyt nuorten käsityksissä perhe-elämänsä hyvinvoinnista.

Avainsanat: nuoret, perhesuhteet, perheen toimivuus, systeemiteoria

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 NUORET JA PERHE.....	3
2.1 Yhteiskunnalliset muutokset ja nuoruus.....	3
2.2 Nuoruus.....	6
2.3 Nuoret ja perhesuhteet	8
3 SYSTEEMITEOREETTINEN LÄHESTYMISTAPA PERHEESEEN.....	15
4 PERHEEN TOIMIVUUS.....	20
4.1 Perheen toimivuuden tutkimus ja historiallinen kehitys	20
4.2 McMasterin malli	23
4.3 Beaversin systeeminen malli.....	24
4.4 Bowenin teoria	26
4.5 Olsonin kehämalli (circumplex model) perhesysteemistä.....	27
5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	29
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	31
6.1 Tutkimuksen kohde ja aineiston kerääminen.....	31
6.2 Tutkimuksen eettisyys	33
6.3 Kyselylomakkeet.....	36
7 AINEISTON KUVAILU, JÄRJESTÄMINEN JA ANALYYSIMENETELMÄT	40
7.1 Eksploratiivinen faktorianalyysi	42
7.2 Ryhmittely- eli klusterianalyysi	48
7.3 Erotteluanalyysi.....	49
7.4 Varianssianalyysi	51
8 AINEISTON ANALYSOINTI JA TULOKSET	52
8.1 Perhetyypit	52
8.2 Perhetyypit ja perheen toimivuuden teoreettiset mallit	56
8.3 Perhetyyppejä erottelevat tekijät	59
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	70
Lähteet	74
Liitteet	83

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Vastanneiden nuorten (N=359) jakauma sukupuolen ja luokka-asteen mukaan	40
TAULUKKO 2. Aineistojen koko eri analyysimenetelmissä	41
TAULUKKO 3. Faktorianalyysin tuottamat perheen toimivuuden ulottuvuudet ja niiden ominaisarvot ja selitysasteet sekä latautuneiden muuttujien lukumäärä.....	46
TAULUKKO 4. Perheen toimivuuden ulottuvuuksille latautuneet muuttajat.....	47
TAULUKKO 5. Perheen toimivuuden ulottuvuuksien keskiarvot eri perhetyypeillä.....	53
TAULUKKO 6. Perhetyyppien jakauma perhemuodon mukaan.....	55
TAULUKKO 7. Varianssianalyysissä mukana olevat nuorten vastauksista otetut erottelevat tekijät, jotka olivat tilastollisesti merkitseviä (p-arvo < 0,005)	61
TAULUKKO 8. Erottelevien muuttujien keskiarvot eri perhetyypeillä nuorten vastauksissa	62
TAULUKKO 9. Varianssianalyysissä mukana olevat vanhempien vastauksista otetut erottelevat tekijät, jotka olivat tilastollisesti merkitseviä (p-arvo < 0,005)	67
TAULUKKO 10. Erottelevien muuttujien keskiarvot eri perhetyypeillä vanhempien vastauksissa	67

1 JOHDANTO

Nuoruus on perinteisesti nähty kasvavana irtautumisena perheestä, johon liittyy itsenäiseksi aikuiseksi kasvamisen prosessi. Uudemman näkökulman mukaan kuitenkin lämpö ja läheisyys säilyvät nuoren ja vanhempien välillä, vaikka heidän suhteissaan tapahtuukin muutoksia. Mielestämme nämä Larsonin, Richardsin, Monetan, Holmbeckin ja Duckettin (1996, 744) esittämät kaksi mielenkiintoista nuoruuteen liitettyä teesiä ovat pohjana sille, miksi itse koemme nuorten perhesuhteiden tutkimisen tärkeäksi. Nämä Larsonin ja kumppaneiden ajatukset kiteyttävät sen, minkä vuoksi meidän mielestämme nuoruusikä on kiinnostava tutkimuskohde erityisesti perheen toimivuuden kannalta. Vaikka nuori suuntautuu pois perheestään, perheen merkitystä nuoren arjessa ei voi väheksyä. Nuorisobarometri 2008:n mukaan nuoret pitävät kaikkein tärkeimpänä perheen ja läheisten kanssa vietettyä aikaa ja vasta toiseksi tärkeimpänä tulee ystävien ja kavereiden kanssa vietetty aika (Myllyniemi 2008, 106). Perhe on edelleen olennainen osa nuoren elämänpiiriä niin emotionaalisesti perhesuhteissa kuin fyysisesti kodin muodossa.

Sosiaalityön tutkimus on tuottanut monia väitöskirjoja, mutta näiden joukossa on hyvin vähän nuoria koskevaa tutkimusta. Mäntysaari ja Haaki (2007, 357–366) ovat tarkastelleet vuosina 1982–2006 syntyneitä sosiaalityön väitöskirjoja. Jotkin sosiaalityön väitöskirjojen aiheet koskettavat nuoria, mutta tällöin on tutkittu muun muassa huumehoitoyksikön nuorten identiteetin rakentumista ja nuorten sosiaalisia verkostoja palkkatyön marginaalissa. Nuorten perhesuhteet eivät ole olleet sosiaalityön väitöskirjoissa tutkimusaiheena. Myös kvantitatiivista tutkimusta väitöskirjoissa on huomattavasti vähemmän kuin kvalitatiivista tutkimusta. Mielestämme nuorten perhesuhteiden tutkimusta on väheksytty turhaan, koska perhe näyttäytyy edelleen tärkeänä osana nuoren arkea. Kaikista eniten nuoret kokevat kuuluvansa kiinteästi nimenomaan perheeseensä. Vasta toisena tulee koettu kiinteys ystäväpiiriä kohtaan. (Myllyniemi 2008, 103–104.) Jos nuoren perhesuhteita ei tutkita, jätetään ulkopuolelle merkittävä osa nuoren elämää.

Tutkimustehtävänäme on selvittää millaista on 13–15-vuotiaiden nuorten perheiden toimivuus. Olemme kiinnostuneita siitä, millaisena nuoret näkevät oman perheensä toimivuuden ja millaisia eri tavalla toimivia perhetyyppejä nuorten vastauksista muodostuu. Tutkimuksemme on kvantitatiivinen, aineistolähtöinen tutkimus. Aineistomme

koostuu nuorille ja heidän vanhemmilleen suunnatuista kyselyistä. Nuorten kysely toteutettiin keväällä 2009 nuorten yläkouluissa. Perheen toimivuuden mittarina toimi valmis Family Functioning -mittaristo (Fischer & Corcoran 2007, 288–290). Olemme halunneet tutkimuksessamme kuunnella nimenomaan nuorten ääntä ja antaa tilaa heidän käsityksilleen. Mielestämme nuorten elämää koskevissa tutkimuksissa on keskitytty liikaa vanhempien, opettajien, ohjaajien ja muiden auktoriteettien mielipiteisiin, nuorten omien käsitysten jäädessä ulkopuolelle (ks. Ritala-Koskinen 2001, 65–66).

Tutkimuksemme teoreettisen viitekehyksen keskiössä on perheen toimivuuden käsite ja perheen näkeminen systeemiteoreettisesta ajattelusta käsin. Näiden käsitteiden kautta sivuamme tutkimuksessamme myös teoreettista perheterapeuttista keskustelua. Vaikka tutkimuksemme teoreettinen viitekehys liittyy osaltaan psykologiseen tutkimusperinteeseen, näemme perheen osana yhteiskuntaa ja sitä kautta osana yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Tutkimuksemme kietoutuu sosiaalityön käytäntöön siten, että tutkimuksemme kohderyhmä, nuoret, ovat yksi tärkeä osa sosiaalityön käytännön kenttää. Sosiaalityöntekijät työskentelevät sekä nuorten että heidän perheidensä kanssa nimenomaan silloin, kun nuori on siirtymässä kohti aikuisuutta. Tällöin työskentelyssä käsitellään usein myös perheen dynamiikkaa ja sen toimivuutta.

Luvuissa 2-4 taustoitamme tutkimuksemme teoreettisia lähtökohtia, avaamme lukijalle tutkimuksemme pääkäsitteet ja luomme käsityksen siitä, millaiseksi tutkimuksessamme määrittyy nuori, perhe ja perheen toimivuus. Viidennessä luvussa tuomme esille tutkimustehtävämme ja kuudennessa luvussa käymme läpi tutkimuksen toteuttamisen, johon liittyy myös tutkimuksen eettiset kysymykset. Kuvailemme ja järjestämme aineistomme sekä esittelemme käyttämämme analyysimenetelmät luvussa 7. Aineiston analysointi ja tulosten esittäminen tapahtuu luvussa 8, jossa käymme läpi nuorten vastauksista muodostuneet perhetyypit, peilaamme näitä perhetyyppejä perheen toimivuuden teoreettisiin malleihin ja käymme läpi niitä tekijöitä, jotka erottelivat perhetyyppejä toisistaan. Lukuun sisältyy myös tutkimuksen luotettavuuden arviointia koskeva osuus. Luvussa 9 esitämme tutkimuksen johtopäätökset ja pyrimme nivomaan tutkimuksemme tuloksia laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun.

2 NUORET JA PERHE

Tutkimuksemme kannalta olennaisimpia käsitteitä ovat nuoruus, nuori ja perhe. Seuraavissa alaluvuissa taustoitamme sitä, millaisiksi nämä käsitteet omassa tutkimuksessamme määrittyvät. Perustelemme jokaisen luvun alussa tarkemmin sitä, miksi olemme ottaneet nämä asiat tarkasteluun tutkimuksemme teoriaosuudessa.

2.1 Yhteiskunnalliset muutokset ja nuoruus

Tässä luvussa esitämme näkemyksiä siitä, millainen on nyky-yhteiskunta, jossa nuoret elävät. Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat väistämättä nuoriin joko suoraan tai välillisesti perheiden arjen kautta, joten perheen ohella on tärkeää ottaa huomioon nuorison laajempi yhteiskunnallinen elämänpiiri ja pohtia sitä, millaisia haasteita nyky-yhteiskunta nuorille luo. Tämän vuoksi haluamme tutkimuksemme teoriaosuudessa eritellä tälle ajalle ominaisia yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka ovat monella tavalla vaikuttamassa nuorten ja heidän perheidensä elämään. Yhteiskunnallisten muutosten kuvauksen tarkoituksena on nimenomaan taustoittaa ja kontekstoida omaa tutkimustamme ja sen kohderyhmää. Haluamme nostaa esiin niitä tekijöitä ja muutoksia, mitkä tekevät tästä ajasta ja yhteiskunnasta nykynuorille erilaisen ja erityisen, verrattuna esimerkiksi ikäluokkaan, joka on elänyt nuoruutensa parikymmentä vuotta aikaisemmin. Luvun avulla haluamme tuoda teoriaamme myös yhteiskunnallista näkemystä psykologisen keskustelun rinnalle. Lähdemme teoriaosuudessamme liikkeelle ikään kuin ylhäältä alaspäin pitäytymällä aluksi yleisemmällä yhteiskunnallisella tasolla ja siirtymällä vasta tämän jälkeen perhe- ja yksilötasolle.

Puhuttaessa nuorison kohtaamista yhteiskunnallisista muutoksista Larson esittelee sekä taloudellisen että kulttuurisen globalisaation. Taloudellinen globalisaatio pitää nuorten kannalta sisällään sen, että he pääsevät käsiksi laajempaan opiskelutarjontaan, ovat turvassa taloudellisilta vaaroilta ja ottavat etumatkaa uusien teknologisten laitteiden käyttämisessä. Kulttuurinen globalisaatio koostuu kulttuurisista mieltymyksistä, elämäntyyleistä ja osittain myös arvoista. Se näkyy parhaiten materialistisen kulutuskulttuurin leviämisenä ympäri maailman. Rikkaimmissa maissa nuoret ovat itse

kuluttajan asemassa kun taas köyhemmissä maissa nuoret ovat näiden tavaroiden tavoittelijoita. (Larson 2002, 12-13.)

Merkittävä muutos nuorten elämänolosuhteissa on 1990-luvun alkupuolella alkanut suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan ja sen ytimen, hyvinvointivaltion, monitahoinen kriisi. Hyvinvointivaltion osana nuorisotyö on kokenut muutoksia. Nuorisotyön henkilö-, tila-, ja rahoitusresurssit ovat heikentyneet useimmissa Suomen kunnissa. Nuorten mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon ovat vähentyneet useimpien kunnallisten nuorisolautakuntien lopettamisen myötä. Nuorisovaltuustojen ongelmana taas on se, että niillä ei ole riittävästi resursseja tai vaikutusmahdollisuuksia käytettävissään. Kunnallisen nuorisotyön puutteita on yritetty paikata erilaisten nuorisotyön projektien avulla, joiden kautta on pyritty kehittämään uusia työmuotoja käytäntöön. (Puuronen 2006, 9.) Nuorisotyön tärkeys tulee esiin Nuorisobarometrissa 2002, missä nuorilta on kysytty mielipidettä erilaisten asioiden merkityksestä seuraavan hallituksen ohjelmassa. Kaikista nuorista kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että nuorisotyö on todella tärkeä asia hallituksen toiminnassa. (Saarela 2002, 33.) Nuorisotyön puutteista huolimatta, 2000-luvun aikana on kuitenkin näkynyt merkkejä oppilaskuntatoiminnan uudelleen kehittämisestä ja siihen panostamisesta. (Gretschel 2007, 256.) Omassa tutkimuksessamme haluamme pyrkiä nimenomaan nuorten näkemysten esilletuomiseen, jonka vuoksi keskitymme heidän kokemuksiinsa perheen toimivuudesta.

Hoikkalan ja Pajun (2002, 26-27) mukaan 1990-luvulla nuoruutensa eläneitä on leimannut yksilöllistyminen ja laman jälkeisen teknologia-Suomen rakentuminen. Näissä oloissa kasvanutta sukupolvea he nimittävät yksilöllisen pakkovalinnan sukupolveksi, jota kuvaavat hyvin kuluttaminen ja kilpailu. Esimerkiksi kouluja luonnehtii entistä enemmän valinnaisuus ja erikoistuminen, mikä aiheuttaa sen, että opiskelijoiden on osattava valita ja tiedettävä mitä tulee osata. Heidän mukaansa kulutuskulttuurin olennaisuus nuorten elämässä nostaa elämyksellisyyden, nautinnon ja mielihyvän keskeiseksi nuorten elämän orientaatiopisteiksi sekä riskien ja itsen hallinnan niitä vastaaviksi minäteknikoiksi. Kulutuskulttuurissa eläminen vaatii nuorelta tehokkaita oman itsen hallintakeinoja sekä hyvää elämänhallintaa. Mielestämme nämä vaatimukset ovat varmasti olemassa edelleen, elleivät jopa koventuneet 2000-luvun yhteiskunnassa. Tämänkaltaisten vaatimusten olemassaoloa ei voi väheksyä muutenkin monia muutoksia läpikäyvien nuorten elämässä. Toisaalta Hoikkala ja Paju (2002, 29) tuovat esiin ajatuksen massasukupolvesta ja nuorista,

joiden kohtalona on pakkoyksilöllistyminen. Ongelma on se miten yksilöllistyä massayhteiskunnassa, kun kaikkien tulisi pärjätäkseen olla nuorekkaasti yksilöllisiä.

Furlong ja Gartmel (2007, 9) painottavat sitä, että modernissa maailmassa elävät nuoret kohtaavat uudenlaisia riskejä ja mahdollisuuksia verrattuna aikaisemman sukupolven nuoriin. Heidän mukaansa perinteiset linkit perheen, koulun ja työn välillä ovat heikentyneet siinä vaiheessa kun lapsi siirtyy nuoruuteen. Lisäksi nuorilla on erilaisissa tilanteissa käytettävissään useita mahdollisuuksia joiden lopputulos näyttäytyy epävarmana. Subjekttiivisen riskin kokemuksesta on tullut yhä merkityksellisempi piirre nuorten elämässä ja se vaikuttaa olennaisella tavalla heidän kokemuksiinsa ja elämäntyyleihinsä. Salasuo (2006, 83-84) esittää ajatuksen nuorison sosiaalisen kanssakäymisen uudenlaisesta muodosta. Hänen tutkimuksensa pääkaupunkiseudun nuorisokulttuurista tuo esiin sen, kuinka suuret kollektiiviset kulttuurisidonnaiset ryhmät, alakulttuurit, ovat korvautuneet heterogeenisillä pienryhmillä ja tämän myötä nuorison keskuudessa on syntynyt uudenlainen yhteisöllisyyden ihanne. Tämän päivän nuori sukupolvi on atomisoitunut tai ainakin atomisoitumassa. Tällä vertauksella Salasuo viittaa nuorten sosiaalisen kanssakäymisen pisaroitumiseen sekä identiteetin hyperindividualisoitumiseen verrattuna aikaisempiin sukupolviin. Yksilöt muodostavat toistensa kanssa löyhiä sosiaalisia kudoksia, minkä vuoksi kollektiivinen sukupolvitietoisuus puuttuu ja selkeät sukupolven lävistävät kokemukset ovat vähissä. (ks. myös Lähteenmaa 2000.) Omassa tutkimuksessamme näemme perheen vastakkaisena Salasuon näkemykselle siitä, että nuoret muodostaisivat vain löyhiä sosiaalisia suhteita. Mielestämme perhe on nuorten elämässä edelleen vahva sosiaalisen vuorovaikutuksen näyttämö, jossa nuori on osallisena sukupolvien välisessä kanssakäymisessä.

Furlong ja Gartmel (2007, 10-11, 70) tuovat esiin myös nuorten elämään liittyvät siirtymät (koulusta työhön, lapsuuden perheestä ja kodista omaan kotiin ja asuntoon) ja niiden järjestyksessä tapahtuneet muutokset, jotka ovat johtaneet perheen muuttuneeseen dynamiikkaan. Joillekin nuorille tämä uusi tilanne tuottaa aikuisuuden vastuista ja velvollisuuksista vapaan alueen. Tällöin nuorella on mahdollisuus kokeilla erilaisia elämisen tapoja ja vahvistaa identiteettiään kontekstissa, missä he ovat vapaita pakotteista, jotka ovat muokanneet aikaisempien sukupolvien kokemuksia. Toisille taas tämä muutos tuo mukanaan turhauttavan epävarmuuden tilan, mihin liittyy voimattomuutta ja voimavarojen puutetta. Nuori voi kokea itsensä kyvyttömäksi vakiinnuttaa pyrkimyksenä

olevan aikuisuuden elämäntavan ja olla turhautunut voimavarojen puutteeseen, mikä auttaisi heitä saavuttamaan itsenäisen elämän. Furlongin ja Cartmelin mukaan tämän takia nykyajan nuoret kokevat vaikeuksia vakaan identiteetin rakentamisessa ja se heijastuu heidän elämänsä eri osa-alueisiin. (Furlong ja Gartmel 2007, 10-11, 70.)

2.2 Nuoruus

Tässä luvussa haluamme teoreettisen keskustelun kautta tuoda esiin erilaisia näkemyksiä liittyen nuoruuteen elämänvaiheena ja nuoreen tämän vaiheen läpikävijänä. Mielestämme nuoruus on tasavertainen muihin elämänvaiheisiin nähden ja tärkeä osa yksilön elämää, vaikka se sisältääkin tyypillisiä, vain nuoruuteen kuuluvia merkityksiä ja asioita. Tavoitteenamme on tuoda esiin näkökulmia siitä, mikä erottaa nuoruuden muista elämänvaiheista, mitä nuoruus voi pitää sisällään ja millaisia muutoksia ja asioita nuoret ja heidän perheensä käyvät läpi. Näkemyksemme mukaan se, mitä nuori kokee nuoruutensa aikana ja se miten hän kokee sen, vaikuttaa olennaisella tavalla muuhun perheeseen ja koko perhesysteemiin. Tämän vuoksi olemme tuoneet esiin yleistä, paikoin hyvin psykologistakin keskustelua nuoriin, nuoruuteen ja perhesysteemiin liittyen. Yleisemmällä nuoruuden ja siihen liittyvien muutosten kuvauksella haluamme myös perustella sitä, miksi on mielenkiintoista tutkia juuri nuoria.

Nurmen (2003, 256–258) mukaan nuoruuden aikana yksilö kehittyy fyysisesti aikuiseksi, oppii keskeiset yhteisössä tarvittavat taidot ja valmiudet, itsenäistyy omasta lapsuuden perheestään, etsii ja valitsee myöhemmät aikuisuuden roolit ja positiot, sekä muodostaa käsityksen omasta itsestään tämän tapahtumakulun pohjalta. Kehitys nuoruusiässä onkin hyvin monimääreistä ja -tasoista. Kehitystä ohjaavat monet biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät, jotka ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Nurmi määrittääkin nuoruuden elämänvaiheena juuri näiden kehityksellisten tekijöiden mukaan. Nuoruusvaiheen alkua määrittää selkeästi biologinen kehitys ja toisaalta toinen tärkeä nuoruusvaiheen kehityksen osa on lukuisat roolimutokset, joita yksilö käy läpi. Tärkeitä kehityskulkuja tässä vaiheessa ovat lapsuuden kodista irrottautuminen sekä valmentautuminen aikuiselämän rooleihin. Nuoruusiän kehitystä voidaan pitää myös sen verran monimutkaisena tapahtumana, että yksinkertaistukset eivät auta ymmärtämään sen luonnetta. Kysymys siitä, missä määrin nuoruus on kuohuntaa ja kriisejä sisältävä

elämänvaihe on hyvä esimerkki tästä yksinkertaistuksesta. Tutkimusten valossa näyttäisi siltä, että suuri osa nuorista varttuu aikuiseksi ilman näkyvää kuohuntaa, mutta joillekin yksilöille nuoruus näyttäisi muodostavan jonkinlaisen kehitysrisikin. (mt. 2003, 256–258.)

Steinberg (2001, 7) pitää yllättävänä sitä, että tutkimusten mukaan nuorten siirtyminen murrosikään perheissä ei ole erityisen vaikea haaste tai stressin aiheuttaja nuorille. Steinberg ei kuitenkaan kiistä, että sellaisia nuoria kenellä on vaikeuksia murrosiässä, ei olisi olemassa, vaan heidän ongelmansa johtuvat muista haastavista tapahtumista heidän elämässään tai erilaisista pitkäaikaisista vaikeuksista, eikä niinkään murrosiästä sinänsä. Nuoret ovat hänen mukaansa yllättävän sitkeitä ja täten pystyvät hyvin sopeutumaan nuoruusvaiheen normatiivisiin odotuksiin, varsinkin jos heillä on elämässään vähintään yksi välittävä aikuinen.

Raitanen (2001, 187) kuvaa nuoruutta monitahoisena ja vaikeasti rajattavissa olevana ajanjaksona lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Aaltonen, Ojanen, Vihunen ja Vilén (2003, 13) toteavat nuoruuden olevan erityinen elämänvaihe, jonka pituus vaihtelee yksilöittäin ja kulttuureittain. Kulttuuri on keskeinen määrittäjä sille, miten pitkään nuoren on hyväksyttyä viettää nuoruuttaan. Yksilölliset erot näkyvät siten, että kulttuurista huolimatta saman perheen nuoret voivat elää nuoruusikänsä hyvin eri tavalla. Samoin eri aikoina eletty nuoruus on erilainen ja nuoruuden käsitteeseen voi sisältyä hyvin erilaisia merkitysisältöjä. Nykyisin nuoret tulevat puberteettiin aikaisemmin ja pidentyneet kouluttautumiset aiheuttavat sen, että nuoruus elämänvaiheena myös päättyy entistä myöhemmin. (Aaltonen ym. 2003, 13.)

Aalbergin ja Siimeksen (1999, 15, 55) mukaan nuoruusikää kuvataan psykologiassa toisena yksilöitymisvaiheena, jossa nuori irtautuu lapsuudestaan ja löytää uuden identiteetin. Tällä ilmauksella viitataan toisaalta myös siihen, että lapsuuden aikaiset häiriöt voidaan nuoruuden aikana ratkaista ja korjata, kun nuori kykenee kohtaamaan ne aikaisempaa kehittyneemmällä tavalla ja henkisesti valmiimpana. Aaltonen ja kumppanit (2003, 14) kuvaavat sitä, kuinka nuoruus kuvataan usein siirtymävaiheena aikuisuuteen. He kuitenkin painottavat, että nuoruus ei ole vain välitavoite ”täydelliseen” aikuisuuteen, vaan elämänvaihe, jolloin nuori kasvaa sekä fyysisesti, psyykkisesti että sosiaalisesti. Nuoruuden aikana yksilölle tarjoutuu mahdollisuus muokata sekä itseään että ympäristöään

aikuisuuteen sopivaksi. Kasvu ja kehitys kuuluvat aikuisuuteen yhtä hyvin kuin lapsuuteen ja nuoruuteenkin eikä aikuisuus näin ollen ole siis mikään ”päätepysäkki”.

Nurmen (2003, 257) mukaan aina ei ole perusteltua puhua nuoruudesta yhtenäisenä kehitysjaksona vaikka toisaalta hän painottaa myös sitä, että tiettyyn ikään perustuvaa jaottelua tärkeämpää on huomata nuorten kehityksen ja siihen vaikuttavien tekijöiden vaihtelu näiden ikäkausien välillä. Nuoruusikä voidaan jakaa varhaisnuoruuteen (11–14-vuotta), keskinuoruuteen (15–18-vuotta) ja myöhäisnuoruuteen (19–25-vuotta), josta voidaan käyttää myös nimitystä varhaisaikuisuus. Aalbergin ja Siimeksen (1999, 56) jaottelu sen sijaan eroaa hieman tästä ja pitää sisällään varhaisnuoruuden (12–14-vuotta), varsinaisen nuoruuden (15–17-vuotta) ja jälkinuoruuden (18–22-vuotta).

Murrosiän käsitteellä tarkoitetaan suomen kielessä epämääräistä nuoren ihmisen elämänvaihetta, jolloin lapsuudesta siirrytään aikuisuuteen. Kuitenkaan tämän käsitteen sisältö ei ole ongelmaton ja itsestään selvä. Käsite murrosikä ei ole neutraali tietyn ikävaiheen nimitys, vaan siihen kietoutuu vahvoja, suurilta osin kielteisiä, kulttuurisia merkityksiä. Yleensä puhutaan vaikeasta ja myrskyisestä murrosiästä, jolloin murrosikäiset määrittyvät oireilevaksi ja ongelmalliseksi ihmisryhmäksi. On nimittäin tavallista puhua murrosiättömästä nuoresta silloin, jos hänellä ei ole ollut erityisiä ongelmia. (Aapola 1999, 14.) Koska murrosikä käsitteenä on näin ristiriitainen ja negatiivisväritteinen, olemme halunneet omassa tutkimuksessamme käyttää käsitettä nuori, joka määrittyy nimenomaan 13–15-vuotiaaksi nuoreksi. Emme halua määrittää nuoruutta negatiivissävytteiseksi ja ongelmia sisältäväksi elämänvaiheeksi, vaan tuoda esille nuoruuden dynamiikkaa myönteisestä näkökulmasta. Haluamme tutkimuksessamme korostaa nuorten elämän erityisyyttä positiivisessa valossa. Näemme, että nuorilla on paljon voimavaroja ja he ovat yhteiskunnallisesti tärkeä ikäluokka. Nuoria ei tulisi nähdä yksinkertaistetusti vain kuohunnaa ja ristiriitoja läpikäyvänä ryhmänä.

2.3 Nuoret ja perhesuhteet

Nuorten perhesuhteiden kuvauksella haluamme tuoda esiin asioita, joita perhe käy läpi silloin kun lapsi saavuttaa nuoruusvaiheen. Tavoitteenamme on kuvata sitä, mitä perheen kannalta tarkoittaa se, että lapsi saavuttaa nuoruusiän. Haluamme tuoda esille millaisia

haasteita ja mahdollisia ongelmia se aiheuttaa perhesysteemille, ja mitä nuoruuteen siirtyminen tarkoittaa vanhempien kannalta. Mielestämme nuoruuden aikana perheen toimivuus nousee keskeiselle sijalle, koska samanaikaisesti nuori sekä irtautuu perheestään ja itsenäistyy että kaipaa aikuisen tukea ja turvaa. Juuri tämänkaltaiset nuoruuteen liitettävät ”erityispiirteet” ja muutokset saivat meidät kiinnostumaan perheen toimivuudesta nimenomaan nuorten näkökulmasta. Nuoruuden läpikäyminen vaatii paljon myös vanhemmilta, jolloin koko perheen voidaan ajatella olevan suuressa muutostilassa. Tämän vuoksi perheen näkeminen systeeminä on mielestämme perusteltua perheen toimivuutta tutkittaessa.

Perhesuhteet

Perhesuhteissa on nähtävissä samanaikaisesti biologisia, sosiaalisia, taloudellisia, moraalisia ja emotionaalisia ulottuvuuksia. Muista ihmissuhteista, esimerkiksi ystävyysuhteista, perhesuhteet eroavat perheeseen liittyvien velvoitteiden, lojaaliuden ja vastuiden kautta. (Sevón & Notko 2008, 13.) Perhesuhteet ovat usein pitkäkestoisia ja sisältävät paljon rutiininomaisia vuorovaikutustilanteita, totuttuja tapoja ja perheen omia käytäntöjä (Rönkä & Kinnunen 2002, 6-7). Hepworthin, Rooneyn ja Larsenin (1997, 276) mukaan lapsen persoonallisuuden muodostuminen, tärkeiden roolien kehittyminen ja sosialisatioprosessin eteneminen tapahtuu suurimmaksi osaksi nimenomaan perheen kautta. Lisäksi lapsen itsetunto, kuuluvuuden tunne ja sosiaaliset taidot kehittyvät ensisijaisesti perheen vuorovaikutuksessa. Perhe on psykologinen ja sosiaalinen yksikkö, minkä sisällä tapahtuu muutoksia (lapset lähtevät kotoa, avioero, perheenjäsenen kuolema), mutta niistä huolimatta säilyy tunne siitä, ketkä kuuluvat perheeseen (Taskinen 1994, 3).

Mattilan (2004, 13) mukaan perheessä eletään merkityksellisimpiä ja kaikkein läheisimpiä ihmissuhteita, jotka tämän vuoksi saattavat olla yksilöille niin haavoittavia kuin vahvistaviakin. Elämää kannattelevia arvoja ja asenteita, käsityksiä oikeasta ja väärästä sekä hyvästä ja pahasta siirretään perheessä sukupolvelta toiselle. Lapsen ja nuoren kokemukseen omasta itsestään ja mahdollisuuksistaan sekä elämänsä tarkoituksesta vaikuttaa olennaisesti perhe kasvuympäristönä. Perheellä on suuri vaikutus siihen, miten perheenjäsenet saavat tulla esiin omina itsenään. (Mattila 2004, 13–14.) Sallisen, Röngän ja Kinnusen (2004, 13) mukaan kullekin perheelle ominaista perhekontekstia ovat muodostamassa perheen sisäiset ja ulkoiset vaikutteet. Perhekontekstin ominaispiirteet

koostuvat sisäisten tekijöiden laadusta (vanhemmuuden laatu, yhdessäoloaika ja vanhemman ja lapsen ominaispiirteet) ja ulkoisten tekijöiden vakaudesta (taloustilanne ja perhemuoto) (Sallinen ym. 2004, 13).

Nuoren perhe

Nuoren kehitykseen kuuluu luonnollisina osina niin yhteisön jäsenyyteen kasvaminen kuin itsenäistyminenkin. Itsenäistyminen ei tapahdu yhtäkkisenä irrottautumisena vanhemmista, vaan se etenee asteittain. Itsenäistymisessä ei ole pelkästään kyse lapsessa tapahtuvista muutoksista, vaan yhtäläillä on kyse vanhempien kypsymisestä irrottautumiseen. Tavoitteena on, että nuori voisi kasvaa itsenäiseksi yksilöksi perheessä ilman, että vanhempien ja lapsen keskinäinen tunnesuhde ja vuorovaikutus rikkoutuvat. Edellytyksenä sille, että nuori voisi turvallisesti ja sopivaan aikaan suuntautua kodista ulospäin, on etsittävä tasapainoa kiintymyksen ja itsenäistymisen välillä. (Pulkkinen 1984, 13, 18.) Röntgen ja Sallisen (2008, 62) pohdinnassa yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden yhdistämisen haasteet liittyvät vahvasti murrosikäisen perheeseen. Koska murrosikäisen vanhempi ei ole hoivan kautta sidottu lapseen ja näin yhdessä vietetty aika vähenee, nuoren perheelle on haastavampaa sovittaa yhteen yhteisöllisiä ja yksilöllisiä tarpeita.

Larsonin ja kumppaneiden tutkimuksen mukaan nuorten viettämä aika perheen kanssa laskee aina varhaisnuoruudesta myöhäisnuoruuteen saakka. Tutkimuksessa todetaan myös, että nuoren positiiviset tunnetilat perhettä kohtaan laskevat varhaisnuoruudessa, mutta lisääntyvät myöhäisnuoruudessa. (Larson ym. 1996, 747, 749.) Rönkä ja Poikkeus (2000) ovat tutkineet keskisuomalaisten yläkouluikäisten nuorten ihmissuhteita ja kehitystä Nuorten ihmissuhteet ja hyvinvointi-tutkimuksessa (NISU-tutkimus). Tutkimuksen mukaan uskoutuminen, asioiden jakaminen ja läheisyyden tunteet vähenivät nuorten ja vanhempien välillä yläkouluaikana. Kuten myös muissa tutkimuksissa (esim. Gutman & Eccles 2007), NISU-tutkimuksessa todettiin perhesuhteissa tapahtuvien muutosten olevan voimakkainta siirryttäessä seitsemänneltä kahdeksannelle luokalle, jonka jälkeen vanhempisuhteiden etäännyminen tasoittui. Conger ja Ge (1999, 203) tulivat tutkimuksessaan samaan johtopäätökseen siitä, että nuorten ja vanhempien väliset konfliktit lisääntyivät murrosiän edetessä. He saivat tutkimuksessaan myös selville, että tytöt ilmaisivat suurempaa vihamielisyyttä vanhempiaan kohtaan kuin pojat. Heidän

mielestään tämä voi johtua siitä, että tytöillä on nopeampi pubertaalinen ja sosiaalinen kehitys, joka voi ilmentyä konflikteina nuoremmalla iällä.

Vornasen tutkimuksen (2000, 183) mukaan nuoret kokevat kuuluvansa kiinteästi perheeseensä, vaikka nuoruus onkin perheestä irtautumisen aikaa. Heikosti perheeseen kuuluvia nuoria oli tutkimukseen vastanneista 2 % ja vastanneista nuorista 69 % koki kuuluvansa perheeseensä hyvin kiinteästi. Sukupuolten väliset erot vastauksissa eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Nuoruudessa suhteet perheeseen saavat rinnalleen uusia ihmissuhteita. Esimerkiksi Furmanin ja Buhrmesterin (1992) tutkimuksessa nuoret kokevat murrosiän edetessä kaverisuhteet entistä merkittävämmiksi emotionaalisen tuen antajiksi. Samaan aikaan vanhempien rooli tuen antajina vähenee. Röngän, Viheräkosken, Litsilän ja Poikkeuksen (2002, 53–55) tutkimuksessa nuorten mielestä vanhempien rooli on erityisesti perushoivan tarjoajina, kun kaverit ja harrastukset muuten täyttävät arjen. Vanhemmat laittavat ruokaa ja rahoittavat nuorten menoja. Nuoret kokivat vanhemmat myös ohjaajina ja neuvojina. Se, mitä nuoret haluavat kaveripiiriltään ja vanhemmiltaan, näyttää Röngän ja kumppaneiden mielestä olevan laadultaan erilaista. Nuori kaipaa vanhemmiltaan tunteiden vastaanottamista ja tasapainottamista erilaisten virikkeiden sijaan. Nuoret odottavat vanhemmiltaan myös yhdessäoloa. Tällöin nuorelle on tärkeää tietää vanhemman olevan saatavilla, vaikka vanhempien liian innokkaan utelun nuoret kokevat negatiiviseksi.

Röngän ja kumppaneiden (2002, 59–60) mielestä murrosikäisen perheessä erilaiset ristiriidat johtuvat osaksi myös siitä, että samassa kodissa elää ihmisiä, jotka ajattelevat asioista eri lailla ja joiden elämänrytmi on erilainen. Nuoruudessa tunteet kuohuvat, jonka vuoksi perheenjäsenten välille syntyy sähköä. Kuitenkin ristiriidoilla on myös toisenlainen merkitys: ne auttavat nuorta kokemaan itsensä vanhemmistaan erilliseksi, vähentävät riippuvuutta, ne muuttavat vanhemman ja nuoren välistä suhdetta horisontaaliseksi ja vastavuoroisemmaksi, ja kannustavat nuorta solmimaan perheen ulkopuolisia ihmissuhteita. Ristiriitoja syntyy perheessä väistämättä myös sen vuoksi, että nuoren lisääntyvät itsenäistymisen pyrkimykset herättävät vanhemmissa vastarintaa. Ristiriitojen avulla nuoren suhde vanhempiinsa muuttuu, kun hän neuvottelee itselleen koko ajan hieman lisää itsenäisyyttä. Kuitenkin Rönkä ja kumppanit muistuttavat, että tilanne ei ole samanlainen silloin, jos perheessä riidat ovat toistuvia ja jos myönteisiä yhdessäolon hetkiä ei ole, eikä nuori saa omaa ääntään kuuluville perheessään. Congerin ja Genin (1999, 203) mukaan nuoren ja vanhemman riitoihin vaikuttaa myös heidän aikaisemman suhteen laatu

ennen lapsen nuoruusikään saapumista. Ne vanhempi-nuori -suhteet, joissa oli paljon konflikteja ja vihamielisyyttä, ennustivat näiden käyttäytymisten lisääntymistä myös seuraavina vuosina. Kun taas ne vanhempi-nuori -suhteet, joissa oli paljon lämpöä ja tukea ennen lapsen nuoruusikää, osoittivat emotionaalisen suhteensa lähentymistä entisestään.

Röngän ja Sallisen (2008, 56–57) tutkimuksessa nuorten mielestä perheen arjessa ikävimmät hetket liittyivät useimmiten perheenjäsenten välisiin riitoihin. Riidat tapahtuivat vanhempien välillä, vanhemman ja nuoren välillä tai sisarusten välillä. Toisinaan nuoret kuvasivat myös perheilmapiirin kireyttä tai viileyttä. Nuorten vastauksissa painottui myös se, että kahden perheenjäsenen riitely helposti heijastuu muihin perheenjäseniin ja siten se saattaa levitä koko perheen keskinäiseksi välienselvittelyksi. Tämä Röngän ja Sallisen (2008, 56–57) tutkimuksen havainto tukee selkeästi systeemiteoreettista ajattelua, jonka mukaan se, mitä tapahtuu yhdelle perheenjäsenelle, vaikuttaa loppujen lopuksi kaikkiin perheenjäseniin (Pihan 2004, 64).

Röngän ja Sallisen (2008, 64) mukaan se, miten perheympäristö vastaa kehittyvän nuoren tarpeisiin, on merkityksellistä hänen kehityksensä kannalta. Gutman ja Eccles (2007, 523) tarkentavat sitä, minkä vuoksi nuoren tarpeisiin vastaaminen voi olla vanhemmille vaikeaa. Heidän mukaansa nuoren tarpeet vanhempiaan kohtaan ovat monensuuntaiset. Toisaalta nuoret haluavat lisää itsenäisyyttä, mutta samaan aikaan he hakevat emotionaalista läheisyyttä ja avointa kommunikaatiota vanhemmiltaan. Steinbergin (2001, 13) mukaan nuoret hyötyvät eniten vanhemmista, joilla on auktoritatiivinen kasvatustyyli. Steinberg kuvaa tähän tyyliin kuuluvaksi lämmön, tuen ja sen hyväksymisen, että nuori tarvitsee kasvavaa psykologista autonomiaa.

Martan (1997, 483) tutkimuksen mukaan niissä perheissä, joissa vähintään yksi perheenjäsen on siirtymässä kohti aikuisuutta, kommunikaatio muuttuu tärkeäksi stressin vähentäjäksi. Tällöin kommunikaation tulee sisältää mahdollisuus ilmaista vapaasti omia mielipiteitään ja tunteitaan. Samalla tavoin se, että nuori kokee tulevaisuutensa rohkaistuksi ja tuetuksi, ja hänellä on tunne siitä, että hän voi luottaa johonkin, auttaa koko perhettä, kun rooleja ja sääntöjä neuvotellaan uudelleen.

Röngän ja Sallisen (2008, 63) tutkimusaineistojen perusteella voidaan sanoa, että nuorten perhesuhteet muuttuvat niin hitaalla kuin nopeallakin syklillä. Pitkän aikavälin vähitellen

tapahtuva kehitys liittyy nuoren itsenäistymiseen, jolloin nuoren ja vanhemman suhde muuttuu tasavertaisemmaksi ja tekee täten tilaa nuoren omalle päätöksenteolle sekä muille ihmissuhteille. Vanhemmat joutuvat tottumaan siihen, että nuori suuntautuu pois päin perheestään. Lyhyellä aikavälillä eli päivä- ja viikkotasolla nuoren odotukset ja tarpeet perhesuhteita kohtaan vaihtelevat. Kun nuoren arki täyttyy pitkälti koulusta, kavereista ja harrastuksista, perhe toimii nuorille latautumis- ja huoltopisteenä, sekä paikkana, jossa nuori voi purkaa kielteisiä tunteita. Nuori kaipaa perheeltään myös kiireettömiä yhdessäolon hetkiä, vaikka nuori haluaa usein vetäytyä omiin oloihinsa.

Nuori ja vanhemmat

Nuoren siirtyminen kohti aikuisuutta vaikuttaa yhtäläillä niin nuoreen kuin vanhempiinkin. Scabini, Marta ja Lanz (2006, 24) kutsuvatkin nuoren aikuistumista ”yhteiseksi yritykseksi”. Tällä termillä halutaan korostaa yhteistä muutosta, jota nuori ja vanhemmat käyvät yhdessä lävitse. Vanhemmilla on tässä kaksijakoinen rooli; toisaalta vanhempien on tuettava nuorta hänen ottaessa vastaan uutta vastuuta ja rooleja, ja samanaikaisesti vanhempien itsensä on käytävä läpi muutosprosessi sopeutuessaan uuteen tilanteeseen. Tällöin perheen täytyy tasapainotella irtaantumisen ja yhteenkuuluvuuden kanssa. Nuori tuntee vahvempana irtaantumisen, kun taas vanhemmat perheen yhteenkuuluvuuden.

On olemassa erilaisia kasvatustapoja, joiden avulla nuoren kehitystä voi tukea. Gutman ja Eccles (2007, 534) totesivat omassa tutkimuksessaan, että niillä nuorilla, joilla oli enemmän päätöksentekomahdollisuuksia, oli myös parempi itsetunto. Nuoren tulisi siis saada vaikuttaa perheessä tehtäviin päätöksiin. Henryn, Robinsonin, Nealin ja Hueyn (2006, 326) tutkimuksessa kävi ilmi, että vanhempien käyttäytyminen oli yhteydessä perheen toimivuuteen. Erityisesti vanhempien kaksi käyttäytymistä, nuoren tukeminen ja nuoren tarkkailu, olivat merkittävästi yhteydessä siihen, millainen perheen yleinen toimivuus oli. Ne nuoret, jotka näkivät perheensä tasapainoisina tai kohtuullisesti tasapainoisina, kertoivat vanhempansa olevan kannustavampia ja tukevampia kuin muiden perheiden vanhemmat. Myös ne nuoret, jotka raportoivat perheen toimivuutensa koostuvan lämmöstä, läheisyydestä ja joustavuudesta, mielsivät vanhempansa tukea antavina. Samassa tutkimuksessa nuoret raportoivat vanhempien runsaasta tarkkailukäyttäytymisestä, kun perheen toimivuus oli korkealla tai matalalla. Yksi tulkinta tästä on se, että näissä hyvin ja huonosti toimivissa perheissä on erilainen tunneilmapiiri.

Tasapainoisissa perheissä vanhempien tarkkailukäyttäminen voi olla tapa päästä kiinni nuoren maailmaan ja hänen tekemisiinsä, kun taas huonommin toimivissa perheissä nuoren seuraaminen ja tarkkailu voivat liittyä nuoren vapauksien rajoittamiseen. (Gutman & Eccles 2007, 327.)

Henricson ja Roker (2000, 763–764) esittävät, että ne perheet, joissa on murrosikäinen nuori tai nuoria, hyötyisivät sellaisesta avusta, jossa he saisivat tietoa murrosikään liittyvistä stressitekijöistä. Tätä kautta he voisivat ymmärtää murrosikää paremmin, ja kehittää perheen kommunikaatiota sekä konfliktien hallintaa. Henriksonin ja Rokerin mielestä useasti murrosikäisen perhettä hallitsevat nimenomaan konfliktit ja estynyt kommunikaatio. Röngän ja kumppaneiden (2002, 66) mukaan on ymmärrettävää, että vanhemmat kokevat hämmennystä nuoren kasvatuksessa, koska ympäristö tarjoaa hyvin ristiriitaista tietoa ja asiantuntijoiden toisistaan poikkeavia kommentteja. Nuoren kasvattamista nykyajassa monimutkaistaa myös se, että ympäristö, jossa tämän päivän perheet elävät, on erilainen kuin vanhempien omassa lapsuudessa.

3 SYSTEEMITEOREETTINEN LÄHESTYMISTAPA PERHEESEEN

Perheen toimivuuden arviointi on saanut teoreettista pohjaa nimenomaan systeemiteoreettisesta ajattelusta. Systeemiteoreettinen lähestymistapa antaa mahdollisuuden keskittyä samanaikaisesti yksilöön ja ryhmään, vuorovaikutukseen perheen sisällä sekä vuorovaikutukseen perheenjäsenten ja perheen ulkopuolisten tahojen kanssa. (Geismar & Camasso 1993, 7-8.) Tutkimuksessamme ymmärrämme perheen systeemiteoreettisen näkökulman kautta. Perhe on systeemi, jossa jokainen perheenjäsen vaikuttaa kyseiseen systeemiin. Ymmärrämme perheen vuorovaikutuksen monisuuntaisena ja vastavuoroisena perheenjäsenten välillä. Tässä luvussa kerromme systeemiteorian historiallisesta kehittymisestä, sen keskeisistä periaatteista ja siitä, millä tavoin se käsittää perheen ja sen vuorovaikutuksen. Tällä tavoin luomme ymmärrystä siitä, millaisena näemme perheen tutkimuksessamme, koska se määrittyy systeemiteoreettisen ajattelun kautta.

Yleisen systeemiteorian muotoili 1940-luvulla Ludwig von Bertalanffy (Laaksonen & Wiegand 1989, 27). Bertalanffyn (1968, 38) mukaan eri tieteenaloilla on taipumus yhdentyä ja tämä yhdentymisen näkyä systeemiteoreettisessa ajattelussa. Systeemiteoreettinen ajattelu tuo yhteen teoreettisia periaatteita ja konsepteja monesta eri koulukunnasta, kuten fysiikasta, biologiasta ja tekniikasta. Systeemiteoreettista lähestymistapaa soveltavat monet eri alat, esimerkiksi sosiologia, valtio-oppi, johtaminen ja psykoterapia. (Kets de Vries ym. 2007, 148.) Systeemiteoreettinen ajattelu on myös levinnyt perheterapian osa-alueille, muun muassa teorioihin ja tekniikoihin, ja vaikuttanut historiallisesti sen kehitykseen (Goldenberg & Goldenberg 1996, 73). Systeemiteoreettista ajattelutapaa käyttävät teoretikot painottavat suhteiden keskinäistä riippuvuutta. He keskittyvät ymmärtämään paremmin sitä, miten kaikki systeemin osat ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa, ja miten nämä osat ottavat holistisen muodon. (Kets de Vries ym. 2007, 149.) Myös systeemin jatkuva vuorovaikutus ympäristönsä kanssa korostuu yleisessä systeemiteoriassa (Vienola 1995, 47).

Systeemiteoria on yritys tuottaa teoria, jonka avulla voitaisiin ymmärtää kaikkia eläviä systeemeitä. Perheterapiassa tämä tarkoittaa sitä, että terapeutit kiinnittävät enemmän

huomiota perheenjäsenten välisiin kanssakäymisiin, kuin jokaisen perheenjäsenen erillisiin piirteisiin ja ominaisuuksiin. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 41.) Verrattuna klassiseen psykodynaamiseen näkemykseen, jossa keskitytään menneisyyteen, systeemiteoreettiseen ajatteluun nojaavassa terapiassa keskitytään nykypäivään ja siihen, miten perhe tällä hetkellä toimii (Kets de Vries ym. 2007, 19). Systeemiteorian on katsottu olevan osa vastareaktiota psykodynaamiselle teorialle (Payne 2005, 148). Se on ollut myös yksi suurista näkökulmista, jonka kautta perhettä on tutkittu. Muut näkökulmat, joiden kautta perhettä on tutkittu, ovat perheen kehittymisteoria, perheen stressi- ja selviytymisteoria, symbolis-interaktionistinen teoria ja ekologinen näkökulma. (Scabini ym. 2006, 6-8)

Systeemiteorian periaatteet perheiden tarkastelussa

Martha J. Cox ja Blair Paley (1997, 245) ovat listanneet piirteitä, jotka liittyvät perheen tarkasteluun systeemiteoreettisesta näkökulmasta. Ensimmäisenä piirteenä on kokonaisuuden ja järjestyksen ominaisuus, joka viittaa siihen, että kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Tätä kokonaisuutta ei voida ymmärtää yhdistämällä jokaisen erillisen osan ominaisuudet. Mitään kokonaisuuden osaa ei myöskään voida koskaan ymmärtää erillään systeemistä, koska se ei koskaan toimi täysin itsenäisesti (Goldenberg & Goldenberg 1996, 42). Tällainen perheenjäsenten välinen riippuvuussuhde on instrumentaalinen ja emotionaalinen. Riippuvuussuhde ei ole vain se tekijä, joka pitää perheenjäseniä yhdessä, vaan se myös määrittelee perheenjäsenten väliset suhteet. (Chibucos ym. 2005, 279.)

Toinen piirre Coxin ja Paleyn mukaan on hierarkkinen rakenne, jossa systeemit koostuvat alasysteemeistä, jotka ovat omia systeemejään. Näitä alasysteemejä ovat muun muassa vanhempien välinen suhde ja sisarusten välinen suhde. (Cox & Paley 1997, 245.) Perheenjäsenet ovat usein samanaikaisesti monen eri alasysteemin jäseniä, esimerkiksi perheen äiti on lapsen kanssa äiti-lapsi-suhteessa ja perheen isän kanssa parisuhteessa. Jokaisessa eri alasysteemissä perheenjäsenellä on erilainen rooli. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 54.) Alasysteemeitä määrittelevät rajat, joiden tulee olla selkeät mutta joustavat, jotta perhe toimii optimaalisesti (Cox & Paley 1997, 246). Alasysteemit heijastavat perheenjäsenten välisten suhteiden tyyliä ja rakennetta (Chibucos ym. 2005, 280). Eri alasysteemit voivat omistaa erilaisia määriä valtaa perheessä. Yleensä perhesysteemissä valtaa pitävät ovat muita alasysteemejä korkeammalla perhesysteemin

hierarkiassa. (Chibucos ym. 2005, 280.) Alasysteemien tarkastelu liittyy perheen tarkasteluun mikrotasolla (Rönkä & Kinnunen 2002, 6). Perhesysteemi on myös sulautettuna isompiin systeemeihin, kuten asuinalueeseen (Cox & Paley 1997, 246). Vaikka systeemiteoria näkee perheen koostuvan erilaisista alasysteemeistä, emme kuitenkaan omassa tutkimuksessamme keskity minkään tietyn alasysteemin tarkasteluun. Kiinnostuksemme kohteena on enemmänkin nuoren käsitys perhesysteemistä ja yleisemmin suhteistaan kaikkiin perheenjäseniin. Tiedostamme kuitenkin sen, että perheen sisällä esimerkiksi vanhempien alasysteemillä on enemmän valtaa suhteessa muihin alasysteemeihin ja nuoren sekä vanhempien roolien erojen tulee olla selkeät, jotta perhesysteemi toimii optimaalisesti.

Kolmantena systeemin piirteinä on joustava itsesäätelykyky, joka viittaa systeemin homeostaattisiin piirteisiin, joiden tarkoituksena on tasapainottaa ympäristön muuttuvia olosuhteita, säätelemällä systeemin sisäistä toimintaa (Cox & Paley 1997, 245). Tarkoituksena on säilyttää perheen sisäinen tasapaino (Goldenberg & Goldenberg 1996 47). Neljäntenä piirteinä on listattu systeemin joustava organisoitumiskyky, joka viittaa avointen ja elävien systeemien kykyyn sopeutua muutoksiin itse systeemissä tai kykyyn haastaa olemassa oleva systeemi (Cox & Paley 1997, 245). Samaan aikaan kun perhe pyrkii säilyttämään tasapainon ja tietynlaisen säännönmukaisuuden, sen tulee edistää muutosta ja kasvua sekä perheenjäsenissä että perheessä kokonaisuudessaan. Vanhempien ja nuorten väliset konfliktit nousevat usein pintaan silloin, kun perhe ponnistelee siinä, kuinka paljon sääntöjen muuttamista se voi sietää siten, että se säilyttää sisäisen tasapainonsa. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 50.) Mikäli yksilö on osa perhesysteemiä, häntä ei voida koskaan ymmärtää itsenäisenä irrallaan kyseisestä systeemistä, vaan ainoastaan sen osana ja perhesysteemin kontekstissa (Minuchin 1985, 290).

Pihan (2004, 64) mukaan jokainen perheenjäsen toimii systeemin osana, ja kun jotain tapahtuu yhdelle perheenjäsenelle, se vaikuttaa kaikkiin perheenjäseniin. Tätä kutsutaan vuorovaikutuksen kehämäisyydeksi (Moore & Asay 2008, 42; Piha 2004, 64). Systeemiteoria välttelee lineaaristen syy- ja seuraussuhteiden etsintää ihmisten käyttäytymisessä (Payne 2005, 157–158). Omassa tutkimuksessamme näemme perheen sisäisen dynamiikan koostuvan nimenomaan vuorovaikutuksen kehämäisyydestä. Mielestämme on mahdotonta löytää täysin lineaarisia syy- ja seuraussuhteita perheenjäsenten välisestä käyttäytymisestä. Perheen toimintaa ohjaavat asiat ovat niin

monisyisiä, että ei ole mahdollista löytää yhtä yksittäistä tekijää, joka selittäisi perheen vuorovaikutusta.

Perhesysteemiä säätelevät tiedostamattomien sääntöjen muodostamat roolit, valtasuhteet, kommunikaatiotyylit sekä tavat neuvotella ja ratkaista ongelmia. Kuten systeemitkin, perheet kehittävät mekanismeja säilyttääkseen tasapainon rakenteissaan ja toiminnoissaan. Kaikki perheet rajoittavat jäsentensä vastavuoroista käyttäytymistä rajattuihin, kaikkien tunteisiin käyttäytymistapoihin. Samalla perheet kehittävät mekanismeja tasapainon säilyttämiseen kun se on uhattuna. (Hepworth ym. 1997, 277–278.) Perheen sisäiset säännöt ovat yksi keino, jonka avulla perhe säätelee omaa toimivuuttaan. Säännöt ovat usein ääneen lausumattomia, mutta perheenjäsenten tiedossa. Jotkut säännöt voivat olla neuvoteltavissa, jotkut taas eivät. Kaottisissa perheissä on yleensä liian vähän sääntöjä, ankarissa perheissä taas liian paljon. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 44–45, 60.)

Systeemiteoriassa perhettä on tarkasteltu avoimena systeeminä, joka on vuorovaikutuksessa muiden avointen systeemien kanssa (Piha 2004, 63). Perhe ei voi olla täysin avoin tai täysin suljettu systeemi (Goldenberg & Goldenberg 1996, 57). Vuorovaikutus muiden systeemien kanssa liittyy perheen tarkasteluun makrotasolla. Tämä kattaa perheen yhteydet muihin ryhmiin, instituutioihin, kulttuuriin sekä vastavuoroiseen vuorovaikutukseen perheen ja näiden ryhmien ja instituutioiden välillä (Rönkä & Kinnunen 2002, 6). Keskeistä tässä tarkastelussa on se, missä määrin perhesysteemi on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Avointen systeemien vuorovaikutus ei ole pelkästään ympäristöön sopeutumista, vaan kaksisuuntaista vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Suljetut systeemit eivät ole vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, vaan ne eristäytyvät ja vastustavat muutosta. Perheet, joiden toimivuus on hyvä, kehittävät tasapainon avoimuuden ja sulkeutuneisuuden välille. Ne sopeutuvat ympäristön muutoksiin ja samalla torjuvat systeemiä kohdanneet uhat. Laaksosen ja Wiegandin (1989, 28) mukaan systeemien rajat läpäisevät helpommin sellaiset ulkopuoliset vaikutteet, jotka ovat ominaisuuksiltaan ja rakenteeltaan mahdollisimman samanlaisia kuin systeemi itse. Tätä systeemin ominaisuutta kutsutaan yhteneväisyydeksi eli isomorfiaksi.

Perhesysteemit ovat vuorovaikutuksessa myös isompien ulkopuolisten systeemien, kuten koulujen, päiväkotien, sosiaalitoimen ja terveydenhuollon kanssa. Näiden ulkopuolisten systeemien joustamattomat säännöt voivat välillä romuttaa sen hyödyn, joita heidän

palveluistaan olisi tarkoitus saada. Hämmennystä ja epätietoisuutta voivat aiheuttaa kilpailevat määritelmät perheen ongelmista ja eri ammattilaisten antamat ristiriitaiset ratkaisut. Goldenberg ja Goldenberg esittävät, että rajoja ammattilaisten välillä, kuin rajoja myös asiakkaiden ja ammattilaisten välillä, tulee selventää, jotta makrosysteemi voisi toimia tehokkaasti. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 56–57, 60–61.)

Systeemiteoreettista lähestymistapaa kritisoivat muun muassa feministit ja sosiaalityeilijät siitä, että perhesysteemi ei ole ottanut huomioon sukupuolta, yhteiskuntaluokkaa tai rotua ja se oli heidän mielestään mekanistinen. Perhesysteemiteorian katsottiin myös olevan ilman kulttuurista ja historiallista kontekstia. (Schwab ym. 2000, 100.)

Systeemiteoria vaikutti sosiaalityöhön merkittävästi 1970-luvulla (Payne 2002, 269). Systeeminen ajattelu on ollut sosiaalityölle tärkeä, koska se on painottanut sosiaalista, päinvastoin kuin psykoterapia tai monet hoitoalan ammatit, joiden pääpaino on yksittäisissä asiakkaissa tai potilaissa. Systeemiteoreettiseen ajatteluun nojaava sosiaalityö keskittyy ihmisten sosiaalisiin suhteisiin, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen, sosiaaliseen muutokseen ja moniammatillisuuteen. Systeeminen ajattelu on ollut erityisen tärkeä perheiden kanssa työskentelyssä. (Payne 2005, 142.) Koska systeemiteoria on edelleen tärkeä perusta perheterapiassa, jota osa sosiaalityöntekijöistä käyttää sosiaalityötä tehdessään, on systeemiteorialla edelleen merkitystä sosiaalityössä (Payne 2002, 270). Systeemiteorian on sanottu hyvin yhdistävän sosiaalityön ja psykologian lähestymistapoja tuomalla näiden yhtenäisen teorian sosiaalityöhön. Systeemiteoriaa on kritisoitu siitä, että se ei tuo sosiaalityöhön selkeitä ohjeita siitä, millaisia interventioita tulisi erilaisissa asiakastilanteissa käyttää. Kritiikkiä teorialle on aiheuttanut myös se, että systeemiteoreettinen näkökulma keskittyy työskentelyyn ihmisten kanssa siten, että kyseinen sosiaalinen järjestelmä hyväksytään ja sitä ei kyseenalaisteta. Tämän vuoksi systeemiteoreettinen näkökulma kuuluu individualistis-reformistisiin teorioihin, joissa sosiaalityön nähdään säilyttävän nykyistä sosiaalista järjestystä (Payne 2005, 9, 142, 160.)

4 PERHEEN TOIMIVUUS

Perheen toimivuus on yksi keskeisimmistä käsitteistä tutkimuksessamme. Tutkimme perheen toimivuutta nuorten näkökulmasta pohjautuen systeemiteoreettiseen ajatteluun perheen dynamiikasta. Perheen toimivuutta on määritelty teoreettisessa keskustelussa monin eri tavoin ja se onkin monimuotoinen käsite. Tutkimuksessamme olemme kiinnostuneita siitä, millaista on perheiden toimivuus nuorten näkökulmasta. Tutkimme sitä, millaisia eri tavoin toimivia perheitä nuorten vastauksista muodostuu. Tässä luvussa tuomme esille perheen toimivuuden käsitteen ja perheen toimivuuden tutkimisen historiallista kehitystä sekä esittelemme teoreettisessa keskustelussa esiin tulleita malleja perheen toimivuudesta.

4.1 Perheen toimivuuden tutkimus ja historiallinen kehitys

Perheen toimivuuden tutkimusta on perusteltu muun muassa sillä, että perheen toimivuus on hyvin olennainen tekijä, joka vaikuttaa yksilön persoonallisuuden kehitykseen sekä elämänlaatuun yhteisössä ja yhteiskunnassa. Perheen toimivuus on määritelty eri aikoina hieman eri tavalla ja siihen ovat vaikuttaneet historialliset ja sosiokulttuuriset prosessit. Esimerkiksi varhaiset tutkimukset perheen toimivuudesta, nopean teollistumisen ja kaupungistumisen aikana, keskittyivät perheen taloudelliseen tilanteeseen ja sen toimivuuteen. Tällöin perheen toimivuutta yritettiin parantaa nostamalla perheiden taloudellista tilannetta muun muassa erilaisilla perheen äideille tarkoitetuilla opettavilla ohjelmilla, jotka keskittyivät esimerkiksi talouden hoitamiseen. 1950- ja 1960-luvuilla perhetutkimusta hallitsi käsitys mielenterveysongelmien vaikutuksesta perheen toimintaan. Tällöin tutkijat tutkivat perhesysteemeitä pääasiassa niissä perheissä, joissa jollakin perheenjäsenellä, usein murrosikäisellä nuorella, oli skitsofrenia. Näiden tutkimusten pohjalta syntyivät systeemiteoreettiset periaatteet perheen tutkimiseen. Tällöin myös erilaiset perheterapiat nostattivat asemaansa, ja kiinnostus yleiseen systeemiteoriaan vaikutti perheen tutkimiseen. (Schwab ym. 2000, 19, 27, 41, 78.) Tietoa perheen toimivuudesta on kerätty kahdella tavalla. Tutkittaville on annettu täytettäväksi itsearviointilomakkeita, jotka ovat liittyneet perheen piirteisiin, kuten yhteenkuuluvuuteen, sopeutuvuuteen, kiintymyksen tunteisiin ja tyytyväisyyteen. Perheen toimintaa on myös

havainnoitu ja esimerkiksi perhettä on videoitu, kun he suorittavat jotain tehtävää. Perheen havainnoinnissa asiantuntijat ovat arvioineet perheen toimivuutta. (Schwab ym. 2000, 78.)

Perheen toimivuutta on kirjallisuudessa mietitty myös käsitteen ”normaali perhe” kautta. Walshin (1983, 5) mukaan on neljä tapaa hahmottaa normaali perhe. Ensimmäisessä näkemyksessä perhe nähdään normaalina, mikäli se on oireeton. Tällöin normaalius määrittyy oireiden puuttumiseksi. Tämä näkemys on selkeästi kliininen ja oireettomuus rinnastuu terveyteen. Toisessa näkemyksessä perhe kuvataan toimivaksi ja normaaliksi silloin, kun sitä voidaan kuvailla positiivisin tai ideaalisin piirtein. Optimaalisesti toimivat perheet ovat tällöin jatkumon ylimmässä päässä, keskiverrot tai oireettomat perheet ovat keskellä ja alimpana ovat vakavasti toimimattomat perheet. Tällöin normaali ja toimiva perhe sopii ideaalin perheen muottiin, joka vaihtelee piirteissään ja arvostuksissaan eri teorioiden mukaan. Kolmannen näkemyksen mukaan perhe luokitellaan normaaliksi ja toimivaksi silloin kun perhe on keskiverto, tarkoittaen sitä, että sen toiminta on tyyppillistä tai yleistä suurimmalle osalle perheistä. Tätä näkemystä ovat käyttäneet eniten sosiologit tehdessään tilastollisia päättelyitä. Normaalin perheen on tällöin pitänyt sopia tiettyyn keskivertoon vaihteluväliin. Optimaalisesti toimivat perheet ovat tämän näkemyksen mukaan olleet yhtä epänormaaleja kuin vakavasti toimimattomatkin perheet, koska ne eivät ole sijoittuneet kyseiselle vaihteluvälille. Neljännen näkemyksen mukaan perheen normaalius määrittyy sosiaalisissa konteksteissa ja se vaihtelee erilaisten sisäisten ja ulkoisten vaatimusten mukaan, mitä perhe kohtaa elinkaarensa aikana. (Walsh 1983, 5-6.)

Omassa tutkimuksessamme perheen toimivuus määrittyy lähinnä edellä kuvatun toisen näkemyksen kautta, jossa toimivuus nähdään positiivisina perheen piirteinä. Mielestämme toimiva perhe ei ole vain oireiden puuttumista, vaan positiivisia аспекteja perheessä. Nämä positiiviset piirteet voivat myös mielestämme kompensoida joitakin niitä negatiivisia piirteitä, jotka vaikuttavat haitallisesti perheen toimivuuteen. Tästä esimerkkinä voidaan ajatella tilannetta, jossa perheenjäsenet kokevat tulevansa rakastetuiksi perheessään ja perheessä on paljon tarkoituksenmukaista kommunikaatiota. Vaikka perheessä olisi melko usein konflikteja, perheen toimivuuden positiiviset piirteet helpottavat konfliktien ratkaisua ja käsittelemistä ja täten vaikuttavat myönteisesti perheen toimivuuteen.

Theodore Jacob (1975, 44–45) kertoo tutkimuksessaan, että voidaan nostaa esiin neljä ulottuvuutta, joiden tutkimiseen perheen toimivuudessa on erityisesti keskitytty. Nämä

ovat konfliktit, valta-asemat, tunteet ja kommunikaation selkeys. Perheen tutkimiseen ovat vaikuttaneet myös kehitys- ja persoonallisuusteoriat, jotka ovat jo pitkään kiinnittäneet huomiota siihen, että tietyt vanhempien tyylit tunteiden näyttämässä, konflikteissa ja kontrolloinnissa ovat yhteydessä lasten riippuvuuskäyttäytymiseen, itsevarmuuteen ja vihamieliseen käyttäytymiseen.

Perheen toimivuutta tutkimuksessamme mittasi Family Functioning Scale (FFS) (Fischer & Corcoran 2007, 288–290). Mittaristo pohjautuu teoreettisesti eklektiseen näkökulmaan perheen toimivuudesta (Grebstein 1986, Tavitian ym. 1987, 193 mukaan). Eklektisyydellä tarkoitetaan näkemystä, jossa yhdistetään monia eri teorioita ja menetelmiä (ks. Edmond ym. 2004, 261). Mittariston kehittäminen on aloitettu tutustumalla aiempaan perhetutkimukseen, jossa on tehty erilaisia mittaristoja perheen toimivuudesta. Sen jälkeen tutkijat ovat lukeneet ja arvioineet kattavimpia teorioita perheen toimivuudesta ja sen hoidosta. Tutkijat ovat myös haastatelleet kokeneita perheterapeutteja, jotka ovat olleet mm. psykologeja, sosiaalityöntekijöitä ja psykiatreja. Kaiken tämän lisäksi tutkijat ovat keskustelleet kliinisen psykologian opiskelijoiden kanssa perheen toimivuudesta. (Tavitian ym. 1987, 193–194.) Käyttämämme perheen toimivuuden mittari ei siis pohjaudu ainoastaan yhteen kaiken kattavaan teoriaan, vaan se hyödyntää monenlaisia tutkimustuloksia ja teorioita.

Esittelemme seuraavassa neljä mallia perheen toimivuudesta, jotka ovat vaikuttaneet perheen toimivuuden tutkimukseen niin teoreettisesti kuin käytännössäkin, luomalla muun muassa erilaisia mittaristoja. Kolme näistä malleista on ollut nimenomaan pohjustamassa teoreettisesti Family Functioning –mittariston syntyä. Beaversin systeeminen malli on otettu mukaan tähän tarkasteluun, koska tutkittuamme perheen toimivuuden teorioita, esiintyi se useasti teoreettisessa keskustelussa (ks. Beavers & Hampson 2003, Beavers & Hampson 1990). Haluamme tuoda esille sitä pohjaa ja teoreettista keskustelua, jota perheen toimivuudesta on käyty ja täten myös kuvata sitä teoreettista ympäristöä, jossa käyttämämme mittaristo on syntynyt.

4.2 McMasterin malli

McMasterin malli (McMaster model of family functioning, MMFF) pohjautuu systeemiteoreettiselle ajattelulle ja siten hyväksyy systeemiteoreettiset periaatteet perhettä tulkittaessa. Malli ei kata kaikkia puolia perheen toimivuudesta, vaan keskittyy niihin toimivuuden ulottuvuuksiin, joilla on nähty olevan eniten vaikutusta perheenjäsenten fyysiseen tai emotionaaliseen hyvinvointiin tai perheenjäsenten ongelmiin. McMasterin malli keskittyy perheen toimivuuden kuuteen ulottuvuuteen, jotka ovat ongelmanratkaisu, kommunikaatio, roolit, tunteiden vastaanottavaisuus, kiintymys ja käyttäytymisen kontrollointi. (Epstein ym. 1984, 75, 78.)

Ongelmanratkaisu tässä mallissa tarkoittaa perheen kykyä ratkaista ongelmia siten, että heidän toimivuutensa pysyy optimaalisena. Ne perheet, joiden toimivuus on hyvä, ratkaisevat ongelmansa tehokkaasti ja helposti. Kommunikaatio -ulottuvuus taas tarkoittaa perheen sisällä tapahtuvaa tiedon vaihtoa. Mallissa tutkitaan sitä, onko kommunikaatio selkeää vai naamioitunutta ja onko se suoraa vai epäsuoraa. Toimivassa perheessä kommunikoidaan selkeästi ja suoraan, kun taas mitä toimimattomampaa perhettä kohti mennään, sitä epäsuoremmaksi ja naamioituneemmaksi kommunikaatio muuttuu. (Epstein ym. 1984, 119, 122-123.)

Perheen toimivuudessa roolit käsitetään toistuviksi käyttäytymismalleiksi, joiden avulla perheenjäsenet täyttävät perheen tehtäviä. McMasterin mallin mukaan perheellä on tiettyjä tehtäviä, joita perheen täytyy käsitellä toistuvasti, jotta he voivat ylläpitää toimivaa perhesysteemiä. Nämä tehtävät ovat pohja tarvittaville rooleille. Näitä tehtäviä ovat muun muassa resurssien jako, henkilökohtainen kehittyminen ja perhesysteemin huolto ja ylläpito. Tunteiden vastaanottavaisuudella taas tarkoitetaan tässä mallissa perheenjäsenten kykyä vastata annettuun ärsykkeeseen tarvittavalla määrällä tunteita. Tähän liittyy myös tunteiden intensiteetti ja laatu. Toimivassa perheessä perheenjäsenet voivat ilmaista kaikenlaisia tunteita ja tunteiden ilmaisu kestää kohtuullisen aikaa ja ne ilmaistaan kohtuullisella intensiteetillä. Tätä ulottuvuutta arvioidessa on otettava erityisesti huomioon kulttuuriset kontekstit. (Epstein ym. 1984, 79, 82–84, 86–87.)

McMasterin mallissa perheen toimivuudesta kiintymys -ulottuvuudella tarkoitetaan sitä laajuutta, jolla perhe osoittaa kiinnostusta perheenjäsenten aktiviteetteja ja kiinnostuksen kohteita kohtaan. Tällöin keskitytään sekä siihen, kuinka paljon perhe osoittaa kiinnostusta, että siihen, millä tavalla se osoittaa kiinnostuksensa. Toimivassa perheessä kiinnostus ei ole yliaktiivista, eikä välinpitämätöntä, vaan perheenjäsenet ovat kiinnostuneita toistensa asioista sopivassa määrin ja kiinnostuksessa on empaattinen luonne. McMasterin mallissa käyttäytymisen kontrolloinnilla tarkoitetaan kaavaa, jolla tavoin perhe vastaa kolmenlaisiin tilanteisiin: tilanteisiin, joissa ilmaistaan ja otetaan vastaan psyykkis-biologisia tarpeita, fyysisesti vaarallisiin tilanteisiin ja tilanteisiin, joissa sosiaalistutaan sekä perheenjäsenten kesken että perheen ulkopuolisten ihmisten kanssa. Tässä mallissa tehokkaimpana tapana vastata tällaisiin tilanteisiin on joustava käyttäytymisen kontrollointi, jolloin käyttäytymisellä on joustavat rajat, jotka vaihtelevat tilanteittain ja konteksteittain. Toimimattomassa perheessä käyttäytymisen kontrollointi on kaoottista, jolloin perheenjäsenillä ei ole tietoa, miten missäkin tilanteessa tulisi tarkkaan ottaen käyttäytyä ja kuinka paljon neuvotteluvaraa käyttäytymisen suhteen erilaisissa tilanteissa on. (Epstein ym. 1984, 87–89.)

4.3 Beaversin systeeminen malli

Beavers on mallinsa ja mittaristonsa avulla tutkinut perheitä ja muotoillut viisi luokkaa eri tavalla toimiville perheille. Nämä luokat ovat optimaalinen perhe, pätevä perhe, keskinkertainen perhe, rajaperhe ja vakavasti häiriintynyt perhe. Beavers kiinnittää erityistä huomiota rajoihin perheenjäsenten välillä, perheessä käytävien neuvottelujen tyyliin, perheen sisäiseen vallan käyttöön, perheenjäsenten autonomiaan ja perheenjäsenten tunteiden ilmaisuun. Tällä mallilla on pyritty antamaan ammattilaisille runko perheiden määrittelyyn, kun mietitään interventiokeinoja perheen auttamiseen. (Beavers 1982, 46–52, 66.)

Optimaalisissa perheissä on niitä taitoja, joita tarvitaan, kun tasapainotellaan yksilöiden ja perheenjäsenten tarpeiden välillä. Beaversin mukaan perheen toimivuudessa on mukana myös systeeminen ulottuvuus, joka tarkoittaa sitä, että perheenjäsenet tietävät, että he eivät elä tyhjiössä, vaan toimiakseen oman etunsa puolesta, heidän täytyy ottaa myös muut perheenjäsenet huomioon. Jokaisen ihmisen tarpeet tulevat täytetyiksi nimenomaan

ihmissuhteissa. Optimaalisessa perheessä perheenjäsenet ymmärtävät, että heidän teoillaan on vaikutus kaikkiin perheenjäseniin ja ihmisen käyttäytymisellä on moninaiset syyt, joten yksioikoiset tulkinnat on jätettävä sivuun. (Beavers 1982, 46–47.) Optimaalisen perheen neuvottelutaidot ovat hyvät ja jokaista perheenjäsentä rohkaistaan puhumaan omista tunteistaan ja ajatuksistaan, jolloin vuorovaikutus on selkeää ja jokaisella perheenjäsenellä on mahdollisuus tulla kuulluksi. Näissä perheissä vanhemmat ovat selkeitä johtajia ja tuovat lapsilleen tarkoituksenmukaiset mallit toisten kunnioittamisesta ja välittämisestä. (Beavers & Hampson 1990, 20, 30–31.)

Pätevät perheet Beavers ja Hampson luokittelevat myös melko terveiksi ja toimiviksi perheiksi. Myös nämä perheet rohkaisevat perheenjäseniä yksilöllisyyteen ja heidän ilmaisunsa on selkeää, antaen myös muille perheenjäsenille tilaa omien ajatustensa esilletuomiseen. Verrattuna optimaalisiin perheisiin, näissä perheissä erimielisyyksien ratkaisu ja niistä neuvottelemineen on heikompaa kuin optimaalisissa perheissä. Pätevissä perheissä myös vanhempien liittouma on heikompi ja perheenjäsenten tunteiden ilmaisu on vähemmän spontaania. Yksilön on vaikeampi saada autonomiaa näissä perheissä, vaikka lämpöä ja tukea on välillä saatavilla. (Beavers & Hampson 1990, 31.)

Keskikertaisilla perheillä on melko paljon vaikeuksia toimia tasaisena ja toimivana perheenä. Näissä perheissä on Beaversin ja Hampsonin mukaan jonkun verran myös emotionaalista kipua ja vähintään yksi perheenjäsen, jolla on jossain vaiheessa diagnosoitu lievistä keskivaikeaan oleva emotionaalinen häiriö. Vaikka näiden perheiden vanhempien välinen suhde on hatara ja vanhempien valtatukset ovat eriarvoiset, perheen sisällä on kuitenkin melko selkeät rajat eri perheenjäsenten välillä. Koska hyvät neuvottelutaidot perheen sisällä ovat selkeästi heikompia kuin aiemmin mainituilla kahdella ryhmällä, kontrollointi perheessä lisääntyy. Tällöin perheessä syntyy enemmän sääntöjä sille, millaisia tunteita perheenjäsenillä on lupa ilmaista ja mitä jokaisen perheenjäsenen kuuluu tehdä ja toteuttaa. (Beavers & Hampson 1990, 31–32.)

Rajaperheissä valtataistelut ovat tehottomia ja kaaosmaisia. Perhesysteemi on kahden vaiheilla kaaoksen ja tasapainottamisyrityksensä kanssa. Vanhempien keskinäinen liittouma on heikko ja perheenjäsenten keskinäiset suhteet ovat epävakaita. Perheenjäsenet eivät pysty tyydyttämään omia tai toistensa emotionaalisia tarpeita. Beavers ja Hampson

kuvailevat näitä perheitä ”itseään pelkääviksi systeemeiksi”, jotka voivat olla masentuneista tai vihamielisiä. (Beavers & Hampson 1990, 32.)

Vakavasti häiriintyneiltä perheiltä puuttuu johdonmukaisuus, joka näkyy perheen kommunikaatiossa ja rajoissa. Perheenjäsenillä ei ole kykyä neuvotella konfliktitilanteissa tai mahdollisuutta tavoitella henkilökohtaisia toiveitaan. Perheenjäsenet käyttäytyvät aivan kuin he olettaisivat, että kohtaamiset ihmisten kanssa päättyvät epämukavasti tai jopa tuhoisasti. Tunnelma perheessä on kyyninen ja epätoivoinen ja tunteiden ilmaisu on salattua. Näissä perheissä vanhempien välisen liittouman on korvannut liittouma vanhemman ja lapsen välillä. (Beavers & Hampson 1990, 32–33.)

4.4 Bowenin teoria

Bowen näkee olennaisena osana perheen toimivuudessa perheenjäsenten minuuden erottautumisen eli heidän oman autonomian saavuttamisen ja sen toimivuuden. Bowenin mukaan tämä erottautuminen määrittyy perheessä esiintyvän ahdistuneisuuden kautta. Mikä tahansa organismi pystyy toimimaan mikäli ahdistuneisuustaso on matala. Tällöin se on normaali systeemi siinä mielessä, että se on oireeton. Kun ahdistus lisääntyy ja muuttuu krooniseksi, tällöin Bowenin mukaan organismi tuottaa jännitteitä, jotka purkautuvat toimimattomuutena tai muina oireina. (Walsh 1982, 21–22.)

Bowen pitää perheen emotionaalisen systeemin perustana ”triangelia”, kolmen ihmisen muodostamaa kokoonpanoa. Kun ahdistus perheessä lisääntyy, kahden hengen systeemillä on Bowenin mukaan tapana ottaa haavoittuvim henkilö mukaan, josta tulee tämä ”triangeli”. Perheen vanhempien ahdistuneisuus keskittyy joko yhteen tai useampaan lapseen. Bowenin mielestä tämä prosessi on universaali ja koskee siten jollain tapaa kaikkia perheitä. Kun ahdistuneisuus on suurta, perheenjäsenet stressaantuvat helposti, ja palautuminen tästä stressitilasta on vaikeaa. Kun ahdistuneisuus on matalalla, perheenjäsenet eivät reagoi negatiivisesti stressaaviin tilanteisiin, he ovat joustavampia ja emotionaalisesti riippumattomampia ympäristön tunneilmastosta. (Walsh 1982, 22–23.)

Bowenin teoria perheestä ja sen toimivuudesta on syntynyt alun perin Bowenin tutkittua skitsofreenisten potilaiden perheitä. Bowen näkee ”normaaliuden” sekä neuroosit ja

skitsofrenian olevan saman suoran eri päitä. Bowen ei käytä teoriassaan sanaa normaali, vaan minuuden erottautuminen korvaa normaaliuden käsitteen. Bowenin mukaan kuitenkin kaikki ne, jotka ovat saaneet tarvittavan autonomian perheessä, eivät välty stressaantumiselta, vaan he vain osaavat paremmin käyttää erilaisia selviytymismekanismia ja täten palautua stressaavasta tilanteesta nopeammin. (Walsh 1982, 21–23.)

4.5 Olsonin kehämalli (circumplex model) perhesysteemistä

Kehämallissa perheensysteemiä tutkitaan kolmen eri ulottuvuuden kautta, jotka ovat perheen yhtenäisyys (koheesio), joustavuus ja kommunikaatio. Perheet voidaan arvioida sijoittuvan näillä ulottuvuuksilla eri kohtiin ja siten rakentaa perheen toimivuudesta 25 erilaista perhetyyppiä. Kehämalli on teoreettinen malli, jota on käytetty kliinisessä työssä ja tutkimuksissa. (Olson & Goral 2003, 514, 520, 541.)

Perheen yhtenäisyydellä tarkoitetaan tässä mallissa sitä emotionaalista suhdetta, joka perheenjäsenillä on toisiinsa. Perheen yhtenäisyys keskittyy siihen, kuinka perhesysteemi tasapainottelee erillisyyden ja yhtenäisyyden kanssa. Mitä paremmin perhe on tasapainossa, sitä paremmin se voi. Tasapainoisessa perheessä perheenjäsenet voivat olla sekä itsenäisiä että yhteydessä perheeseensä. Ne perheet, jotka tarvitsevat terapiapalveluita ovat usein erillisyyden tai yhtenäisyyden ääripäissä. (Olson & Goral 2003, 516, 518.)

Perheen joustavuus tarkoittaa sitä muutosta, joka näkyy perheen johtajuudessa, roolisuhteissa ja perhesuhteiden säännöissä. Joustavuus käsittää sen, millä tavalla perhe tasapainottelee pysyvyyden ja muutoksen välillä. Olsonin ja Goralin mukaan perheet tarvitsevat niin vakautta kuin muutoksia. Toimivat perheet erottuvat toimimattomista perheistä erityisesti sen suhteen, miten perheet pystyvät muuttumaan ja miten he vastaavat muutoksiin. Joustavassa perheessä päätöksentekoon on demokraattinen asenne ja neuvottelut ovat avoimia, ottaen myös perheen lapset mukaan keskusteluihin. Perheen sääntöjä voidaan tällöin muuttaa ja säännöt ovat ikätasoon sopivia. Tasapainottomilla perheillä on tapana olla joustavuuden ääripäissä, eli ne ovat joko liian jäykkiä tai liian muuttuvia, jolloin ne muodostuvat kaoottisiksi. Jäykissä perheissä tyypillisesti yksi perheenjäsen on johtaja, jonka kautta kaikki perheen päätökset hyväksytetään. Tällöin

perheen roolit ovat tiukasti määriteltyjä ja sääntöjä ei voi muuttaa. Kaoottisissa perheissä ei ole johtajuutta ja perheen päätökset ovat impulsiivisia. Tällöin myös perheenjäsenten roolit ovat epäselviä. (Olson & Goral 2003, 519.)

Kehämallin kolmas ulottuvuus, kommunikaatio, on Olsonin ja Goralin mukaan helpottava tekijä perheen toimivuudessa. Positiivisilla kommunikaatiotaidoilla perheet pystyvät muuttamaan yhtenäisyytensä ja joustavuutensa tasoja, jotta he pystyvät vastaamaan uusien tilanteiden vaatimuksiin. Perheen kommunikaatiota havainnoidessa otetaan huomioon erityisesti muun muassa perheenjäsenten kuuntelutaidot, puhetaidot, erilaisten tunteiden jakaminen ja kunnioitus. Erilaisissa tutkimuksissa on todettu, että perhesysteemit, jotka ovat tasapainossa joustavuuden ja yhtenäisyyden suhteen, omaavat usein myös erittäin hyvät kommunikaatiotaidot. (Olson & Goral 2003, 519.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksessamme tarkastellaan perheiden toimivuutta 13–15-vuotiaiden nuorten näkökulmasta. Olemme kiinnostuneita tutkimaan sitä, millaisia perhetyyppejä nuorten käsityksistä muodostuu ja millaisia eroja näiden perhetyyppien välillä on. Tämän tarkastelun pohjalta pyrimme saamaan olennaista tietoa nuorten perhe-elämän erityispiirteistä. Perheen merkitystä nuorten arjessa ei voi sivuuttaa. Perhe on edelleen tärkeä nuoren elämänpiirissä, vaikkakin sen rooli muuttuu kun lapsi suuntautuu kohti nuoruutta ja aikuisuutta. Myös systeemiteoreettinen ajattelu siitä, että kun yksilö kuuluu perhesysteemiin, ei häntä koskaan voi nähdä erillisenä siitä (Minuchin 1985, 290), perustelee sitä, minkä vuoksi haluamme tutkia nuoria osana perhekontekstia.

Tutkimuskysymyksemme muotoutuivat yhteen päätutkimuskysymykseen ja sitä tarkentaviin alakysymyksiin seuraavanlaisesti:

1. Millaista on 13–15-vuotiaiden nuorten näkökulmasta heidän perheidensä toimivuus?
  - 1.1 Millaisia perhetyyppejä nuorten käsityksistä muodostuu perheiden toimivuuden kannalta?
  - 1.2 Millaisia ovat nuorten eri tavalla toimivat perheet? Miten eri perhetyypit eroavat toisistaan?

Olemme olleet tutkimuksemme alusta alkaen kiinnostuneita nimenomaan perheen toimivuudesta ja nuorista. Kyselyiden rakentamisen yhteydessä tarkentui se, miten haluamme tutkia näitä asioita yhdessä. Keräämämme aineisto oli erittäin laaja ja se sisälsi monenlaisia teemoja koskien nuorten ja heidän vanhempiensa elämää ja arkea. Tarkasteltuamme kyselyitä kokonaisuutena meille hahmottui se, mitkä osat kyselyistä tuottivat olennaisinta tietoa perheiden toimivuuteen liittyen. Tämän aineiston rajauksen myötä tarkentui myös tutkimuskysymyksemme.

Tutkimuksemme on aineistolähtöinen. Lähdimme etsimään aineistosta eksploraatiivisesti millaista perheiden toimivuus on nuorten käsitysten mukaan. Selkeät raamit

analyysillemme antoi ainoastaan perheen toimivuuden tarkastelu valmiin mittariston kautta. Halusimme kuitenkin katsoa aineistolähtöisesti myös tässä, millä tavalla mittarin eri ulottuvuudet käyttäytyivät omassa aineistossamme ja tämän vuoksi teimme perheen toimivuus- muuttujille aluksi faktorianalyysin (ks. luku 7.1).

Nuorten käsitysten pohjalta muodostimme erilaisia perhetyyppejä perheiden toimivuuden kannalta. Tulosten esittämisen yhteydessä peilaamme näitä perhetyyppejä teoreettisiin malleihin perheen toimivuudesta ja paikannamme sitä, mihin omat perhetyypit sijoittuvat perheen toimivuuden teoreettisessa keskustelussa. Lisäksi vastaamme erottelu- ja varianssianalyysin avulla tutkimuskysymykseemme siitä, millaisia nämä nuorten eri tavalla toimivat perheet ovat ja miten ne eroavat toisistaan (ks. luku 8).

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kerromme tarkemmin tutkimuksen toteuttamisesta, aineiston keräämisestä, tutkimuksen eettisyydestä ja käytetyistä kyselylomakkeista. Tarkoituksena on tuoda läpinäkyväksi tutkimuksen tekemisen prosessia erityisesti käytännön näkökulmasta: millaisiksi käytetyt kyselylomakkeet muotoutuivat, kuinka tutkimuksen tekeminen nuorten kanssa sujui, ja mitä eettisiä näkökulmia otimme huomioon ennen tutkimuksen toteuttamista.

6.1 Tutkimuksen kohde ja aineiston kerääminen

Käytämme tutkimuksessamme tutkija Sirpa Kannasojan väitöskirjatutkimukseen kerättyä määrällistä kyselyaineistoa. Olimme mukana kyselylomakkeiden suunnittelussa ja aineiston keräämisessä. Aineisto kerättiin keskisuomalaisen keskikokoisen kaupungin 7-9-luokkalaisilta nuorilta (N=359) sekä heidän vanhemmiltaan (N=349). Nuoret olivat pääosin 13–15-vuotiaita. Järjestimme jokaisella yläkoululla informaatiotilaisuuden maaliskuussa 2009. Informaatiotilaisuuksissa tutkija Sirpa Kannasoja kertoi nuorille ja opettajille tutkimuksen tekemisestä yleensä: mitä tutkimus on, miksi sitä tehdään ja mihin tutkimuksesta saatua tietoa käytetään. Hän kertoi myös tarkemmin omasta tutkimuksestaan, joka koskee nuorten sosiaalista toimintakykyä. Hän puhui myös tutkimuksen toteuttamisaikataulusta sekä siitä, että aineistoa hyödynnetään myös meidän pro gradu -tutkimuksessamme. Nuoria ja opettajia informoitiin ainoastaan siitä, että tulemme Jyväskylän yliopistosta ja teemme yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Tätä perustelemme sillä, että emme halunneet sosiaalityön lähtökohdan vaikuttavan nuorten tai vanhempien vastauksiin arkaluontoisista asioista.

Opettajille ja nuorille annettiin mahdollisuus kysellä vapaasti tutkimuksesta. Informaatiotilaisuuksien yhteydessä jaoimme nuorille vanhempien kyselylomakkeet sekä nuorten tutkimusluvut. Koska tutkimus toteutettiin alle 18-vuotiaille nuorille heidän kouluissaan, sille haettiin tutkimuslupa kaupungin sivistystoimesta sekä suostumus nuorten vanhemmilta tutkimukseen osallistumisesta. Tutkija Sirpa Kannasoja oli hakenut tutkimusluvan kunnan sivistystoimen johtajalta ja lisäksi kysynyt suostumuksen jokaisen

koulun rehtorilta. Tutkimuksemme sisällytettiin samaan tutkimuslupahakemukseen, joten emme tarvinneet erillistä lupaa omaa tutkimustamme varten. Vanhemmat palauttivat kyselylomakkeen ja tutkimusluvan joko postitse suoraan tutkija Sirpa Kannasojalle tai nuoren mukana suljetussa kuoressa kouluun, josta se opettajien kautta palautui tutkijoille. Nuorilla oli mahdollisuus tuoda tutkimuslupa myös vasta varsinaiseen tutkimustilanteeseen, jolloin he pystyivät osallistumaan tutkimukseen.

Ensimmäisessä muistutuskirjeessä niille vanhemmille, jotka eivät olleet vielä vastanneet kyselyyn tai palauttaneet nuoren tutkimuslupaa, lähetettiin uusi kyselylomake ja tutkimuslupa. Pyrimme nostamaan vanhempien kyselyn vastausprosenttia siten, että annoimme heille mahdollisuuden palauttaa tutkimusluvan ja kyselylomakkeen erikseen. Vanhemmat pystyivät siis halutessaan palauttamaan tutkimusluvan nuoren mukana koululle ja kyselyn suoraan postitse tutkijoille. Toisessa muistutuskirjeessä nuoren mukana lähetettiin vanhemmille pelkkä tutkimuslupalomake, joka tuli palauttaa tutkijoille seuraavalla viikolla Internet-kyselyyn vastaamisen yhteydessä. Lomake pyydettiin palauttamaan myös siinä tapauksessa, että vanhempi ei anna nuorelle lupaa osallistua tutkimukseen. Näin varmistimme sen, että saamme tutkimusluvan (joko suostumuksella tai ilman) mahdollisimman monen nuoren osalta.

Nuorten kyselylomakeaineisto kerättiin Internet-pohjaisella kyselylomakkeella toukokuussa 2009. Aineiston kerääminen tapahtui nuorten koulujen tietokonehuoneissa luokittain, erikseen opettajien kanssa sovittuina ajankohtina. Jokaisella yläkoululla kyselyitä teki kerrallaan yksi tutkija, joka oli perillä kyseisen koulun aikatauluista ja luokkien vastausjärjestyksestä. Kyselylomakkeen täyttämiseen varattiin aikaa yksi oppitunti. Osa nuorista käytti kyselylomakkeen täyttämiseen koko oppitunnin tai vähemmän ja osa nuorista jäi täyttämään kyselylomaketta vielä seuraavan välitunnin ajaksi. Kyselylomakkeen täyttämisen hitauteen vaikuttivat osaltaan se, että joidenkin nuorten äidinkieli ei ollut suomi tai nuorilla oli keskittymis- tai lukivaikeuksia. Jotkut nuoret tarvitsivat tutkijan apua kyselyn täyttämässä. Kahdelle nuorelle tutkija luki kysymykset ääneen, keskusteltuaan asiasta heidän kanssaan.

Kyselyä tehtäessä luokassa ei yleensä ollut opettajia paikalla, vaan me tutkijat itse valvoimme tilanteen sujumista. Helavirran (2007, 29) mukaan lasten vastaamista tukee monella tavalla tutkijan tai tiedonkerääjän läsnäolo tiedonkeruutilanteessa. Tällöin lapsilla

on mahdollisuus kysyä ja tarkentaa ymmärrystään suoraan tutkimuksen tekijältä. Myös tutkija voi saada kyselylomakkeen ulkopuolelle jäävää tärkeää tietoa olemalla läsnä tiedonkeruutilanteessa. (Helavirta 2007, 29.)

Tutkijat ohjeistivat nuoria kyselyn täyttämässä ja nuoret pystyivät esittämään kysymyksiä myös kyselyyn vastatessaan. Nuorille kerrottiin, että Internet-pohjainen kyselylomake ei päästä nuorta etenemään seuraavaan vaiheeseen ennen kuin he ovat vastanneet jokaiseen kysymykseen. Nuorten kysymykset liittyivät muun muassa kyselyssä oleviin sanoihin, joita nuoret eivät ymmärtäneet, ja siihen kuinka kauan kysely kestää. Nuoria ohjeistettiin täyttämään kysely itsenäisesti ja antamaan muille työrauha. Jotkut nuoret keskustelivat vastauksistaan kavereidensa kanssa, mutta täyttivät kukin oman lomakkeen.

Tutkimuksessa haluttiin yhdistää nuorten ja vanhempien vastaukset perhekohtaisiksi. Näin ollen jokaiselle oppilaalle annettiin koodinumero, joka esiintyi myös hänen vanhempiensa kyselylomakkeessa. Nuori liitti annetun koodin täyttämäänsä kyselyyn. Näiden koodinumeroiden ja vanhemmilta saatujen sisarustietojen avulla vastaukset yhdistettiin perhekohtaisiksi.

6.2 Tutkimuksen eettisyys

Koska keräsimme tutkimuksemme aineiston kyselylomakkeen avulla alle 18-vuotiailta nuorilta, oli tärkeää huomioida tiettyjä eettisiä näkökulmia. Koska tutkimuksen kohderyhmänä olivat nuoret ja tutkimus toteutettiin nuorten yläkouluissa, myöhemmin tässä luvussa kerrottavat tutkimukseen liittyvät lupamenettelyt olivat osa tutkimusprosessimme alkua. Meidän oli myös pohdittava sitä, miten kysymme erilaisia nuorten ja vanhempien henkilökohtaiseen elämään liittyviä asioita ilman, että tutkimus olisi muodostunut tutkittaville ahdistavaksi. Tämän vuoksi myös tutkittavien anonymiteetin varmistaminen oli tutkimuksessamme erityisen tärkeää.

Usein lapsia tai nuoria tutkittaessa eettiset kysymykset saatetaan sivuuttaa, vaikka Ritala-Koskisen (2001, 75) mukaan esimerkiksi lasten haastatteluun voidaan nähdä liittyvän monia omanlaisia tutkimuseettisiä kysymyksiä. Toisaalta on myös kyseenalaistettu lasten ja nuorten tuottaman tiedon luotettavuus, vedoten heidän ajattelunsa ja ymmärryksensä

kehittymättömyyteen. Tutkimuksissa onkin lapsen tai nuoren itsensä sijaan kuultu mieluummin vanhempia, opettajia tai muita toimijoita, joilla on institutionaalinen asema suhteessa lasten elämään. Lapsi tai nuori on siis jäänyt tutkimuksen passiiviseksi kohteeksi sen sijaan, että olisi saavuttanut aktiivisen, oman elämänsä asiantuntijan roolin. Sosiologinen lapsuustutkimus kuitenkin pitää sisällään perusajatuksen, jonka mukaan lapset ovat aktiivisia toimijoita ja oman elämänsä asiantuntijoita ja näin ollen päteviä tutkimuksen informantteja. (Ritala-Koskinen 2001, 65, 66.) Lapsille ja nuorille tulee antaa oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi heidän omilla ehdoillaan (Kuula 2006, 147). Omassa tutkimuksessamme näemme lapset ja nuoret Ritala-Koskisen tavoin pätevinä asiantuntijoina omasta elämästään. Tämän vuoksi emme ole niinkään kiinnostuneita vanhempien käsityksistä, vaan haluamme keskittyä nuorten näkökulmaan.

Lapset kuuluvat lainsäädännöllisesti erityisryhmiin, joita täytyy suojella. Lapset eivät voi itse päättää osallistumisestaan tutkimukseen, koska heillä ei ole täysivaltaista itsemääräämisoikeutta. Täten he tarvitsevat luvan huoltajiltaan, jotta he voivat osallistua tutkimukseen. Kuulan (2006, 147) mukaan tämä perustuu oletukselle siitä, että lapsilla tai nuorilla ei ole täyttä kompetenssia tehdä informoitua suostumusta. Jotta lapsi voisi tehdä tämän suostumuksen, tulisi hänellä olla sekä itsemääräämisoikeus että kompetenssi sen käyttämiseen. Kun lapsi on saanut tutkimusluvan huoltajiltaan, hänen tulee itse voida viime kädessä päättää siitä, haluaako hän osallistua tutkimukseen. Lasten osallistumiseen voivat vaikuttaa myös erilaiset portinvartijat, joita voivat olla eri instituutioiden edustajat, esimerkiksi opetushallinto, rehtorit ja opettajat sekä myös ne, kenellä on valta antaa lapsille tutkimuslupa, esimerkiksi huoltajat. Portinvartijat voivat estää muun muassa ylisuojelevuudella niiden lasten osallistumisen, jotka olisivatkin olleet halukkaita tutkimukseen osallistumiseen. (Kuula 2006, 144, 147, 151.)

Kuten luvussa 6.1 (sivu 31-32) mainitsimme, tutkimuksellemme haettiin tutkimuslupa niin kaupungin sivistystoimesta kuin koulujen rehtoreilta. Vanhempien suostumus nuorten osallistumisesta tutkimukseen kysyttiin kirjallisesti heille suunnatun kyselyn yhteydessä. Näin ollen nuori, joka olisi ollut halukas osallistumaan tutkimukseen, ei voinut osallistua ilman vanhemman antamaa suostumusta. Nuorille kerrottiin myös informaatiotilaisuuksissa siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja heillä on oikeus kieltäytyä siitä, vaikka heidän vanhempansa olisivatkin antaneet heille tutkimusluvan. Mäkisen (2006, 65–66) mukaan tutkijoiden tulee varmistaa, että

tutkimuksesta on saatavilla tarpeeksi totuudenmukaista tietoa, koska koulussa tehtävä tutkimus vaatii monitahoisen lupamenettelyn läpikäymistä. Tutkijoiden tulee osata myös viedä tämä tieto oikealla tavalla eritasoisille vastaanottajaryhmille. Tämä toteutettiin omassa tutkimuksessamme pääasiassa kouluissa pidettävien informaatiotilaisuuksien kautta sekä keskusteluilla nuorten, opettajien ja rehtorien kanssa.

Tutkimuksessamme tiedonkeruumenetelmäksi valikoitui survey-tutkimus. Malcolm Hill (2006) on analysoinut tutkimuksia, joiden yhteydessä tiedusteltiin lasten ja nuorten mielipiteitä tai kokemuksia tutkimukseen osallistumisesta. Hill on todennut, että ei ole yhtä nuorille mieleistä tutkimuksen tekemisen tapaa. Mielitymykset ovat yksilöllisiä ja esimerkiksi lapsen tai nuoren temperamentti (esimerkiksi ujous, ulospäin suuntautuneisuus) sekä hänen taitonsa ja kykynsä voivat vaikuttaa siihen, millaiset menetelmät toimivat juuri heille. (Hill 2006, 76, 78–79.) Omassa tutkimuksessamme Internetissä toteutettu kysely antoi mahdollisuuden myös ujoimmille nuorille tuoda esille omia mielipiteitään huomattavasti paremmin kuin esimerkiksi haastattelututkimus. Tutkimusmenetelmämme ei kuitenkaan ollut helppo niille nuorille, joilla oli erilaisia keskittymis- ja lukivaikeuksia. Kysely oli melko pitkä ja täten haastava juuri näille ryhmille.

Ritala-Koskinen (2001, 75) painottaa, että aineistonkeruutilanne ei saisi jättää lapsille tai nuorille ahdistuksen tunteita. Tämän huomioimme muistuttamalla nuoria kyselyiden tekemisen alussa heidän oikeudestaan kieltäytyä tutkimuksesta missä tahansa sen vaiheessa. Eettiset kysymykset tulee huomioida erityisesti silloin, kun lapsia tai nuoria haastatellaan heidän elämänsä sosiaalisiin ongelmiin liittyen. Tutkijaan etiikkaan kuuluu, että lasta ei viedä liian pitkälle ahdistaviin asioihin tai ainakin hänet täytyy palauttaa niistä pois. (Ritala-Koskinen, 2001, 75.) Koemme tärkeänä, että nuorten elämään liittyvät kysymykset on muotoiltu nuorten arjen näkökulmasta ja heidän ikätasonsa mukaisesti. Lisäksi kysymysten muotoilussa on kiinnitetty huomiota siihen, että ne eivät ole nuorelle liian ahdistavia tai pelottavia.

Tutkimuksessamme nuorilta ja vanhemmilta saadut henkilötiedot (nimet ja nuorten luokat) oli yhdistettävä perhekohtaisiksi, jotta pystyimme tutkimaan haluamiamme asioita. Kuten luvussa 6.1 (sivu 33) kerroimme, annoimme jokaiselle oppilaalle koodinumeron, jonka avulla yhdistimme nuoren ja vanhempien kyselylomakkeet perhekohtaisiksi. Varsinaisia

tunnistetietoja (nimiä) ei esiintynyt kuin tutkimusluvissa, joissa tiedot olivat välttämättömiä, koska alaikäisiltä nuorilta oli oltava vanhemman lupa tutkimukseen osallistumiseksi. Aineistoa käsiteltäessä tutkijoilla oli tiedossa vain vastaajien numerokoodit. Täten tutkittavien anonymiteetti säilyi koko tutkimuksen ajan.

6.3 Kyselylomakkeet

Vanhemmille suunnattu kyselylomake koostui taustatietokysymyksistä, yksittäisistä kysymyksistä ja valmiista mittaristoista, jotka tuottivat tietoa perheen toimivuudesta (Family Functioning Scale FFS-C) (Fischer & Corcoran 2007, 288–290) ja vanhempien tyytyväisyydestä vanhemmuuteensa (Kansas Parental Satisfaction Scale KPS (Fischer & Corcoran 2007, 357-358). Taustatietokysymyksiä vanhemmilta kysyttiin heidän syntymävuotta, siviilisäätystä, suhdetta yläkouluikäiseen nuoreen/nuoriin (esimerkiksi äiti, isäpuoli, muu mikä), koulutusta, pääasiallista toimintaa (esimerkiksi työ, opiskelu, hoitovapaalla), kotitalouden kuukausituloja verojen jälkeen ja samassa taloudessa asuvien yläkouluikäisten nuorten sukupuolta ja syntymävuotta. Yksittäiset kysymykset antoivat tietoa työn/opiskelun ja perheen yhteensovittamisesta, perheen ulkopuolisen avun tarpeesta ja sen saamisesta sekä tyytyväisyydestä muun muassa pääasialliseen toimintaan, parisuhteeseen, perhe-elämään ja lapsien kanssa vietettävään aikaan (ks. Liite 2, sivu 93-101). Kyselyn loppuun oli varattu tilaa vastaajien omille kommenteille ja mielipiteille kyselylomakkeeseen tai koko tutkimukseen liittyen.

Nuorille suunnattu kyselylomake koostui myös taustatietokysymyksistä, yksittäisistä kysymyksistä ja valmiista mittaristoista. Taustatietokysymyksiä nuorilta kysyttiin syntymävuosi, sukupuoli, luokka-aste ja samassa taloudessa asuvat henkilöt. Yksittäisinä kysymyksiä kysyttiin muun muassa: viimeisimmän todistuksen keskiarvo, äidinkieli, pituus, paino, jatkokoulutussuunnitelmat, alkoholin, tupakan sekä muiden huumaavien aineiden käyttö ja poliisin kanssa tekemisiin joutuminen. Nuorten kyselylomakkeessa kysyttiin myös perheiden riitelystä ja nuorten tyytyväisyydestä muun muassa perhe-elämään ja elämään yleensä. Valmiita mittaristoja nuorten kyselylomakkeessa olivat Family Functioning Scale (FFS-C) (Fischer & Corcoran 2007, 288–290) ja Beckin masennusmittaristo (Raitasalo 2007, 64–65). Näillä kyselyillä haluttiin saada tietoa nuorten perheiden toimivuudesta ja nuorten masennuksesta. (ks. Liite 1, sivu 83-92)

Koska sekä nuorten että vanhempien kyselylomakkeessa käytettiin valmiita mittaristoja, jotka ovat alkuperäisesti englanninkielisiä, tuli ottaa huomioon seuraavia seikkoja. Mittaristot on tehty eri kulttuurissa, jolloin lähestymistavassa teoriaan on eroja. Kulttuurinen konteksti vaikuttaa painotuksiin siitä, mitä kyselyssä pidetään tärkeänä ja miten erilaisia asioita kysytään. Käyttämämme mittaristot on rakennettu muun muassa Yhdysvalloissa ja Israelissa. Koska jouduimme kääntämään mittaristot suomen kielelle, voi osa sisällöstä muuttua. Kääntäessämme kysymyksiä, olemme pohtineet myös ilmaisujen sopivuutta suomalaiseen kulttuuriin ja täten muuttaneet joitain ilmaisuja suomalaiseen arkikieleen sopivimmiksi.

Koska nuorten kysely toteutettiin Internet-pohjaisella kyselylomakkeella, nuorten oli vastattava jokaiseen kyselylomakkeen kohtaan pystyäkseen etenemään kyselyssä. Tämän vuoksi nuorten vastauksissa ei ollut puuttuvia havaintoja, mikä lisää osaltaan tutkimuksen luotettavuutta. Toisaalta kysely oli melko pitkä, joten nuoret ovat voineet vastata kysymyksiin sattumanvaraisesti, mikäli he eivät jaksaneet keskittyä kyselyn loppuun asti. Tämän vuoksi olemme analyysivaiheessa kiinnittäneet huomiota niiden nuorten vastauksiin, jotka näyttäytyivät epäjohdonmukaisina. Vanhempien kyselyssä tilanne oli erilainen siinä mielessä, että he ovat voineet vastata paperilomakkeen kysymyksiin jättämällä myös tyhjiä vastauksia. Vanhempien vastauksissa on täten mukana puuttuvia havaintoja.

Family functioning scale

Family Functioning -mittaristo (Fischer & Corcoran 2007, 288–290) on tutkimuksemme kannalta tärkein mittaristo ja se koostuu viidestä perheen toimivuuden ulottuvuutta mittaavasta osiosta, joista on rakennettu kysymykset mittaristoon. Nämä ulottuvuudet ovat perheen myönteinen tunnetila (positive family affect), kommunikaatio (communication), rituaalit (rituals), huolet (worries) ja konfliktit (conflicts). Koska tämä mittaristo on kehitetty Yhdysvalloissa, halusimme omassa tutkimuksessamme tarkentaa sen sisällöllistä vastaavuutta suomalaisten perheiden toimivuuden tutkimiseen. Tämän vuoksi teimme faktorianalyysin kyselystä saaduille vastauksille ja sen avulla määritimme sitä, miten mittariston eri ulottuvuudet näkyivät omassa aineistossamme. Faktorianalyysin sisällöstä kerromme tarkemmin luvussa 7.1 (sivu 42).

Mittaristossa perheen myönteisellä tunnetilalla tarkoitetaan perheenjäsenten käsityksiä rakastetuksi, arvostetuksi, tuetuksi ja huomion arvoiseksi tulemisesta perheessä (Green 1991, 7, 8). Tämä ulottuvuus kertoo yleisestä positiivisesta asenteesta tai tunteesta, jota perheenjäsen kokee perheessään (Tavitian ym. 1987, 200). Näitä asioita mittaristolla mitataan muun muassa seuraavilla väittämillä: tunnen itseni rakastetuksi perheessämme; perheenjäseneni ovat kiinnostuneita tekemisistäni; perheenjäsenet välittävät riittävästi tarpeistani.

Tunteiden verbaalinen ilmaisu ja henkilökohtaisista huolista keskustelu perheessä, kuuluvat mittariston kommunikaatio -ulottuvuuteen (Green 1991, 8). Näitä asioita mitataan muun muassa seuraavilla väittämillä: keskustelen perheenjäseneni kanssa ihmissuhdeasioista; kun ne mietityttävät minua; kerron perheenjäsenille kun olen surullinen; perheenjäseneni keskustelevat kanssani ongelmistaan.

Family Functioning -mittaristo sisällyttää rituaalit -ulottuvuuteen symbolisen kommunikaation, jota ylläpidetään perheen perinteillä, suvun tapaamisilla ja juhlapäivillä (Green 1991, 8). Perheen rituaalit ovat muotoutuneita sosiokulttuurisia ja symbolisia elementtejä perheen käyttäytymisessä. Perheen rituaaleja toistetaan systemaattisesti ja juuri tästä syystä ne tulevat merkityksellisiksi perheenjäsenille. Rituaalit vaikuttavat perheenjäsenten tunteeseen perheen pysyvyydestä ja eheydestä. Rituaalien jatkuvuus ja tuttuus tuovat perheeseen vakautta perheen vaikeina aikoina. Rituaalit tasapainottavat perheen arkea selkeyttämällä rooleja ja määrittelemällä perheen sääntöjä. Tällöin perheenjäsenille tulee selkeä tunne siitä, että juuri heidän perheessä toimitaan tällä tavalla. Joltain osin perheen rituaalit ovat samanlaisia muodoltaan ja toiminnoiltaan kuin yhteiskunnan rituaalit. (Wolin ym. 1980, 201–202.) Tätä ulottuvuutta mittaavia väittämiä mittaristossa ovat muun muassa seuraavat: perheeni syö yhdessä vähintään kerran päivässä; vietämme lomiam yhdessä koko perheenä; perheemme juhlii merkkipäiviä, kuten ripille pääsyä tai isänpäivää.

Huolet -ulottuvuudella mittaristossa tarkoitetaan perheenjäsenten huolta perheen hyvinvoinnista, jota ilmentää sekä vastaajan fyysiset oireet että huoli perheenjäsenten reaktioista (Green 1991, 8). Tämä ulottuvuus näyttää tukevan perhesysteemin merkittävää periaatetta siitä, että yksilön oireet esimerkiksi somaattiset oireet liittyvät siihen mitä tapahtuu perhesysteemissä (Tavitian ym. 1987, 200). Perheenjäsenet ovat tietoisia toistensa

tunteista ja he tuntevat empatiaa ja välittämistä toisiaan kohtaan silloin, kun huolel-
ulottuvuuden arvot ovat keskitasoa. Jos perheen huolel -ulottuvuus näyttäytyy matalana,
perheenjäsenet ovat emotionaalisesti irrallaan toisistaan. Mikäli taas perhe saa tällä
ulottuvuudella korkean arvon, perheenjäsenet ovat liian kiinni toisissaan, eikä heillä ole
henkilökohtaista tilaa tai rajoja. (Lubiner 1989, 52.) Näitä asioita mitataan esimerkiksi
seuraavien väittämien avulla: olen huolestunut, jos joku perheenjäsenistä on vihainen; voin
pahoin kun asiat perheessäni eivät suju; on vaikea unohtaa perheessäni tapahtuneita
tuskallisia tapahtumia.

Konfliktit -ulottuvuus arvioi perheenjäsenten käsityksiä perheen erimielisyyksistä ja
riidoista (Green 1991, 8). Tämä ulottuvuus tukee ajatusta siitä, että perheen sisällä tulee
olla rajat (Tavitian ym. 1987, 200). Tätä ulottuvuutta mittaristossa mitataan myös muun
muassa seuraavin väittämien: perheessämme lapset tappelevat keskenään; perheessämme
riidellään raha-asioista; perheenjäsenet huutavat toisilleen.

7 AINEISTON KUVAILU, JÄRJESTÄMINEN JA ANALYYSIMENETELMÄT

Tässä luvussa kerromme tarkemmin aineistostamme ja käyttämistämme analyysimenetelmistä. Tarkoituksena on myös selventää sitä, miten hyödynnämme aineistoa ja millaisia tuloksia saimme faktorianalyysin avulla. Varsinaiseen aineiston analyysin tuloksiin keskityimme luvussa 8 (sivu 52-69).

TAULUKKO 1. Vastanneiden nuorten (N=359) jakauma sukupuolen ja luokka-asteen mukaan

Vastanneiden sukupuoli ja luokka-aste	(n)	%
tytöt	193	53,6
pojat	166	46,4
Yhteensä	359	100
7. luokkalaiset	123	34,3
8. luokkalaiset	139	38,6
9. luokkalaiset	97	27,1
Yhteensä	359	100

Aineiston analysointi suoritettiin SPSS Statistics 17.0 version avulla. Internet-kyselyn täytti yhteensä 359 nuorta, joten vastausprosentti oli näin ollen 47,3 %. Täytettyjä vanhempien kyselylomakkeita palautui 349 kappaletta eli vastausprosentiksi tuli 46 %. Taulukosta 1 näkyy vastanneiden nuorten jakauma sukupuolen ja luokka-asteen mukaan. Sukupuolen jakauman ollessa melko tasainen, painottuivat 8.luokkalaiset vastaajissa selkeästi eniten.

Vaikka tutkimuksessamme vastanneita nuoria oli 359, emme kuitenkaan käytä jokaisessa analyysimenetelmässä kaikkia nuorten vastauksia. Esitellessämme käyttämiämme analyysimenetelmiä selvennämme lukijalle tarkemmin sitä, kuinka monta vastaajaa kuhunkin analyysimenetelmään sisältyy. Tämän vuoksi aineiston (n) vaihtelee analyysin eri vaiheissa. Tämä johtuu osaltaan analyysimenetelmien rajoituksista ja toisaalta omista tutkimuksellisista valinnoistamme. Hyödynnämme vanhempien vastauksia vain

erotteluanalyysissa ja varianssianalyysissa ja käytämme niistä ainoastaan yksittäisiä kysymyksiä liittyen perheen taustatietoihin ja vanhempien tyytyväisyyteen erilaisista asioista. Koska vanhempien vastauksissa on puuttuvia havaintoja, vaihtelee vastauksien lukumäärä aina kyseisen kysymyksen vastaajien lukumäärän mukaan. Aineistojen koon vaihtelua eri analyysimenetelmissä on kuvattu tarkemmin Taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Aineistojen koko eri analyysimenetelmissä

Analyysimenetelmä	Nuoret (n)	Vanhemmat (n)
faktorianalyysi	359	0
ryhmittelyanalyysi	359	0
erotteluanalyysi	353	n vaihtelee kysymyksien vastanneiden vanhempien lukumäärän mukaan
varianssianalyysi	353	n vaihtelee kysymyksien vastanneiden vanhempien lukumäärän mukaan

Osioiden kääntäminen

Käyttämässämme Family Functioning -mittaristossa (Fischer & Corcoran 2007, 288–290) neljä väittämää oli kysytty sillä tavalla, että mittariston tuloksia analysoitaessa ne tuli rekoodata eli kääntää, jotta niitä voitiin analysoida halutulla tavalla. Kääntämisen peruslähtökohtana on se, että ne osiot, joiden ajatellaan mittaavan samaa asiaa, esimerkiksi perheen myönteistä vaikutusta, koodataan uudelleen niin, että niiden skaalat vastaavat toisiaan. Käännettyjen muuttujien avulla pyritään tarkastelemaan sitä, kuinka johdonmukainen vastaaja on ollut vastauksissaan. (Metsämuuronen 2006, 102, 490.) Mittaristossamme kaikki käännettävät muuttujat liittyivät perheen myönteiseen vaikutukseen. Kaksi näistä muuttujista oli käännetty vastamaan mitattua skaalaa jo mittariston suomennosvaiheessa, jolloin väittämät muutettiin positiivisiksi. Kaksi muuttujaa käännsimme SPSS-ohjelmiston avulla ennen varsinaista analyysiä. Meidän oli käännettävä nämä tietyt osiot, jotta pystyimme tekemään faktorianalyysin ja rakentamaan summamuuttujat.

7.1 Eksploratiivinen faktorianalyysi

Faktoriansalyysillä on mahdollista tiivistää useiden mitattujen muuttujien informaatio muutamaan keskeiseen faktoriin. Faktorit voidaan nimetä sisällöllisin perustein vastaamaan kyseiseen joukkoon latautuneita muuttujia. Faktoriansalyysi soveltuu myös erinomaisesti mittarin rakentamiseen. Tällä tavalla voidaan muuttujien joukosta löytää kolmen tai neljän osamittarin avulla ilmiöstä tarkempaa tietoa ilman, että tarvitsee summata suurta joukkoa muuttujia yhteen. Faktoriansalyysissä tarkoituksena on etsiä suuren muuttujajoukon keskeltä muuttujien yhteistä vaihtelua ja muodostaa muuttujista tulkittavissa olevia ryhmiä ja näin vähentää muuttujien määrää. (Metsämuuronen 2006, 581.)

Faktoriansalyysissä ajatellaan, että muuttujajoukossa vallitsevien yhteyksien (korrelaatioiden) taustalla piilee jokin taustarakenne, joka voi tiivistyä yhteen tai useampaan keskenään korreloimattomaan tai korreloivaan faktoriin. Faktoriansalyysin peruslähtökohta ovat muuttujien väliset suhteet eli korrelaatiot. Analyysin tavoitteena on ensin tutkia muuttujien välisiä korrelaatioita ja pelkistää monen kysymyksen muodostama kokonaisuus niiden perusteella mahdollisimman harvaan faktoriin. Mikäli kysymysten tai mittausten välillä on voimakas korrelaatio ja ne ovat käsitteellisesti lähellä toisiaan, katsotaan, että ne mittaavat samaa ominaisuutta. Korrelaation ollessa voimakkaan negatiivinen, kysymykset mittaavat saman ulottuvuuden eri ääripäitä. (Jokivuori & Hietala 2007, 89–90.)

Eksploratiivisessa faktoriansalyysissä etsitään muuttujien kombinaatioista selitettävää mallia eli tutkitaan korrelaatiomatriisin rakennetta. Tämä analyysimenetelmä eroaa konfirmatorisesta faktoriansalyysistä siten, että konfirmatorisessa faktoriansalyysissä tutkitaan valmista mallia ja varmistetaan antaako aineisto tukea kyseiselle mallille. (Metsämuuronen 2006, 581.) Tutkimuksessamme käytämme eksploratiivista faktoriansalyysiä, jota jatkossa kutsumme pelkästään nimellä faktoriansalyysi.

Faktoriansalyysin oletuksena on se, että muuttujien välillä on aitoja korrelaatioita. Koska analyysi perustuu korrelaatiokertoimeen, muuttujien tulisi olla vähintään hyvällä järjestysasteikolla mitattuja. Otoskooksi suositellaan vähintään 300 havaintoa.

(Metsämuuronen 2006, 598.) Faktorianalyysi sopii tutkimukseemme hyvin, koska aineisto on riittävän suuri. Faktorianalyysin yleisin perusidea ja käytötapa on selvittää aineiston suuret linjat. Näin ollen menetelmä kuuluu tavallaan esitutkimukseen ja toimii välivaiheena ja apuvälineenä ennen varsinaista analyysiä. (Jokivuori & Hietala 2007, 112.)

Faktorit muodostavat ulottuvuuden, jolle kukin muuttuja voidaan sijoittaa. Koska muuttujat eivät yleensä ole optimaalisessa asennossa faktoreiden muodostamaan ulottuvuuteen nähden, joudutaan akseleita kääntämään niin, että muuttujat latautuisivat mahdollisimman yksikäsitteisesti faktoreille. Tätä toimenpidettä kutsutaan rotaatioksi. Erilaisia rotaatiomenetelmiä on useita. (Metsämuuronen 2006, 600.) Seuraavassa esittelemme niistä yleisimpiä.

Suorakulmaisessa eli ortogonaalisessa rotaatiossa faktoreiden välistä kulmaa ei muuteta. Tunnetuimpia suorakulmaisia rotaatioita ovat Varimax- ja Quartimax-rotatiot. Faktoreiden suorakulmaisuus tarkoittaa sitä, että ne eivät korreloi keskenään ja ovat riippumattomia toisistaan. Kun tutkijalla on ajatus siitä, että faktorit voivat korreloida keskenään, on suositeltavaa tehdä rotaatio vinokulmaisesti. (Metsämuuronen 2006, 600.) Vinokulmaisista rotaatiomenetelmistä tavallisin on Oblimin-rotatiomenetelmä (Jokivuori & Hietala 2007, 95). Toinen tunnettu vinokulmainen rotaatio on Promax-rotatiomenetelmä, jossa aluksi tehdään suorakulmainen rotaatio ja tätä ”parannetaan” lisäämällä vinokulmaisuutta (Metsämuuronen 2006, 600). Tässä tutkimuksessa käytämme Promax-rotatiomenetelmää, koska oletamme, että perheen toimivuuden eri osa-alueet korreloivat keskenään.

Tutkijan tulee päättää millä menetelmällä muuttujien lataukset etsitään. Erilaisia vaihtoehtoja on seitsemän. Suositeltavin vaihtoehto on Maximum Likelihood, mikäli havaintoja on riittävästi (100 tai enemmän). Menetelmän avulla löydetään ratkaisu, joka maksimoi mallissa lataukset mahdollisimman uskottaviksi. (Metsämuuronen 2006, 605.) Käytämme tutkimuksessamme Maximum Likelihood-vaihtoehtoa, koska havaintoja tutkimuksessamme on yli sata kappaletta.

Faktorin hyvyden arvioiminen tapahtuu joko sisällöllisesti tai muuttujien latausten perusteella. Ominaisarvoksi kutsutaan latausten perusteella laskettua faktorin hyvyden mittaa. Yleisesti on ajateltu, että faktorin ominaisarvon olisi hyvä olla vähintään yksi.

Muuttujien hyvydestä kertoo kommunaliteetti ja mitä lähempänä arvoa yksi se on, sitä voimakkaammin muuttuja latautuu kullekin faktorille. Mikäli muuttujan lataukset eivät yhdelläkään faktoreista ylitä arvoa 0,30, se kannattaa poistaa muuttujien joukosta ja tehdä analyysi uudelleen. Kun analyysin avulla on löydetty tarkoituksenmukainen ja tulkinnallinen ratkaisu, faktorit nimetään. Faktoreiden tulkinta ja nimeäminen perustuvat siihen, mitkä muuttujat latautuvat kyseiselle faktorille. Nimeäminen tapahtuu voimakkaimmin latautuneiden muuttujien mukaan ja siten, että se kuvaisi mahdollisimman hyvin latautuneiden muuttujien sisältöä. (Metsämuuronen 2006, 601–602.)

Perheen toimivuuden eri ulottuvuudet faktorianalyysissä

Analysoimme Family Functioning Scale -mittaristosta saatuja havaintoja faktorianalyysin avulla. Analyysiin sisältyy kaikki nuorilta saadut vastaukset (ks. Taulukko 2, sivu 41). Mittaristo on suunniteltu mittamaan viittä eri perheen toimivuuden osa-aluetta, jotka on nimetty seuraavasti: perheen myönteinen tunnetila (positive family affect), kommunikaatio (family communication), konfliktit (family conflicts), huolet (family worries) ja rituaalit (family rituals). Nämä viisi ulottuvuutta on saatu esille mittaria kehitettäessä pääkomponenttianalyysin avulla. (Tavittian ym. 1987, 196.) Lähdimme faktorianalyysin avulla tutkimaan, miten omassa aineistossamme havainnot jakautuivat perheen toimivuuden eri ulottuvuuksille. Kuten jo mainitsimme luvussa 6.3 (sivu 37), perusteena faktorianalyysin tekemiselle oli mittariston ulottuvuuksien soveltuvuuden testaaminen suomalaisten perheiden tutkimiseen.

Teimme aineistolle monta faktorianalyysiä ja näiden ajojen perusteella nähtiin, että yhdeksän faktoria oli ominaisarvoltaan suurempia kuin 1,0. Nämä faktorit olivat kuitenkin sisällöltään epäjohdonmukaisesti jakautuneita ja vaikeasti tulkittavia. Tehtyämme aineistolla lisää ajoja, päädyimme pakottamaan ratkaisun neljään faktoriin, johon aineisto loppujen lopuksi sopi parhaiten. Tarkasteltuamme pakotetun ratkaisun muuttujien kommunaliteettejä, havaitsimme useita heikkoja muuttujia, joiden kommunaliteetti jäi selkeästi alle arvon 0,3. Yleisesti on ajateltu, että mikäli muuttujan kommunaliteetti on alle arvon 0,3, tulee miettiä onko sitä järkevää pitää analyysissä (Metsämuuronen 2006, 601). Poistimme analyysistä tällä perusteella muuttuja kerrallaan kaksitoista muuttujaa. Poistetut muuttujat ovat ”perheenjäsenet arvostelevat toistensa ruokailuun liittyviä tapoja”, ”perheemme juhlii merkkipäiviä, kuten ripille pääsyä tai isänpäivää”, ”perheessäni

kunnioitetaan perinteitä”, ”perheeni syö yhdessä vähintään kerran päivässä”, ”vietämme lomiam yhdessä koko perheenä”, ”olemme kiinnostuneita perheemme menneisyydestä/historiasta”, ”perheenjäseneni ovat kiinnostuneita tekemisistäni”, ”syntymäpäivät ovat tärkeitä tapahtumia perheessäni”, ”suvun yhteiset tapaamiset ovat perheellemme tärkeitä”, ”on tärkeä tunnistaa joidenkin perheenjäsenten mieliala”, ”yhden perheenjäsenen mieliala (esimerkiksi ilo, ärtyneisyys) tarttuu helposti muihin perheenjäseniin” ja ”on vaikea unohtaa perheessäni tapahtuneita tuskallisia tapahtumia”. Jätimme analyysiin edelleen sellaisia muuttujia, joiden kommunaliteetti oli alle arvon 0,3. Tämän teimme sisällöllisistä syistä sekä sen perusteella, että mikäli olisimme edelleen poistaneet muuttujia, jäljellä olevien muuttujien kommunaliteetit olisivat heikentyneet entisestään. Viimeisessä faktorianalysissä muuttujien kommunaliteetit vaihtelivat välillä 0,289-0,707.

Teimme kahdentoista muuttujan poistamisen jälkeen faktorianalyysin uudestaan. Pakotimme analyysin edelleen neljään faktoriin ja teimme jokaiselle faktorille reliabiliteettianalyysin käyttämällä Cronbachin alfaa. Reliabiliteetti liittyy mittarin luotettavuuteen. Korkea reliabiliteetti kertoo myös siitä, että mittarin väittämät mittaavat samantyyppistä asiaa. Reliabiliteetti voidaan laskea kahta erilaista menetelmää käyttämällä. Nämä ovat testi-uusintatesti-menetelmä ja mittarin sisäisen yhtenäisyyden eli konsistenssin arviointimenetelmä. Sisäisen konsistenssin arvioimisen kannalta tunnetuin ja käytetyin tapa on Cronbachin alfa, jota me käytimme arvioidessamme faktoreiden reliabiliteetteja. (Metsämuuronen 2006, 131,135, 442–443.)

Cronbachin alfan avulla huomasimme, että konfliktit -faktorilla oli heikko alfan arvo ja sen vuoksi poistimme faktorista yhden käännetyn muuttujan, joka oli ”perheenjäseneni mielestä olen toivoton tapaus”. Tämä muuttuja kuului alkuperäisen mittariston mukaan perheen myönteinen tunnetila-ulottuvuuteen ja todennäköisesti tämän vuoksi se laski konfliktit -faktorin reliabiliteettia. Jätimme analyysiin kuitenkin tämän muuttujan, koska ilman kääntämistä se näytti latautuvan vahvasti konfliktit -ulottuvuudelle ja näin ollen nosti tämän faktorin reliabiliteettiä. Poistimme analyysistä siis yhteensä kolme muuttujaa. Tämän jälkeen teimme faktorianalyysin uudestaan ja teimme jokaiselle faktorille reliabiliteettianalyysin uudelleen. Tämän jälkeen konfliktit -faktorin alfan arvo oli 0,816. Alimpana hyväksyttävänä alfan arvona on pidetty arvoa 0,6 (Nunnally &

Bernstein 1994, Metsämuurosen 2006, 497 mukaan). Cronbachin alfan arvot vaihtelivat neljällä faktorilla välillä 0,780-0,888.

TAULUKKO 3. Faktorianalyysin tuottamat perheen toimivuuden ulottuvuudet ja niiden ominaisarvot ja selitysasteet sekä latautuneiden muuttujien lukumäärä

Perheen toimivuuden ulottuvuudet	latautuneiden muuttujien lukumäärä	ominaisarvo	selitysaste %	reliabiliteetti
kommunikaatio	8	6,19	22,91	0,89
konfliktit	8	4,98	18,46	0,82
myönteinen tunnetila perheestä +(rituaalit)	6	1,84	6,81	0,84
huolet	5	1,58	5,87	0,78

Löysimme pakotetun faktorianalyysin avulla neljä ulottuvuutta, jotka selittivät perheen toimivuutta omassa aineistossamme. Parhaiten muuttujien vaihtelua selitti kommunikaatio -faktori, johon latautui kahdeksan muuttujaa. Kommunikaatio -faktoriin ominaisarvo oli 6,19 ja se selitti 22,91 % muuttujien varianssista. Toiseksi parhaiten muuttujien vaihtelua selitti konfliktit -faktori, jolle latautui kahdeksan muuttujaa. Näistä muuttujista yksi muuttuja latautuu alkuperäisen mittariston mukaan perheen myönteinen vaikutus- ulottuvuudelle käännettynä. Koska tämä muuttuja nosti faktorin reliabiliteettia ja oli sisällöllisesti tarkoituksenmukainen, jätimme sen kuitenkin analyysiin. Konfliktit -faktoriin ominaisarvo oli 4,98 ja se selitti 18,46 % muuttujien varianssista. Kolmannelle faktorille latautui kaksi mittariston ulottuvuutta, myönteinen tunnetila perheestä ja rituaalit. Tälle ulottuvuudelle latautui yhteensä kuusi muuttujaa, joista ainoastaan yksi muuttuja on alkuperäisen mittariston mukaan rituaalit -ulottuvuudelta. Tämän vuoksi nimesimme sen myönteinen tunnetila perheestä -ulottuvuudeksi. Tämän faktorin ominaisarvo oli 1,84 ja se selitti 6,81 % muuttujien varianssista. Neljäs analyysistä tullut faktori oli huolet- ulottuvuus, jolle latautui viisi muuttujaa. Tämän faktorin ominaisarvo oli 1,58 ja se selitti 5,87 % muuttujien varianssista. Nämä neljä faktoria yhdessä selittivät 54,05 % muuttujien varianssista. Faktorianalyysistä saadut perheiden ulottuvuuksien ominaisarvot, selitysasteet ja niille latautuneiden muuttujien määrä on esitetty tarkemmin taulukossa 3. Faktoreille latautuneet muuttujat on kuvattu taulukossa 4, (sivu 47).

Omassa analyysissämme alkuperäisen mittariston rituaalit -ulottuvuus jäi kokonaan pois, sulautuen osaltaan myönteinen tunnetila perheestä -ulottuvuuteen. Tähän todennäköisesti vaikuttavat pitkälti kulttuuriset erot. Family Functioning -mittaristo on rakennettu Yhdysvalloissa, jonka vuoksi se ei sellaisenaan sovellu suomalaiseen kulttuuriin. Rituaalit -ulottuvuudella painottuu perheen perinteiden vaaliminen, joka mitä ilmeisimmin ei näyttäydy samalla tavalla merkityksellisenä suomalaisten perheiden arjessa.

TAULUKKO 4. Perheen toimivuuden ulottuvuuksille latautuneet muuttajat

Kommunikaatio	Konfliktit	Myönteinen tunnetila perheestä	Huolet
Kerron perheenjäsenilleni kun olen surullinen.	Perheessämme lapset tappelevat keskenään.	Perheenjäsenet välittävät riittävästi tarpeistani.	Voin pahoin, kun asiat perheessämme ei suju.
Keskustelen perheenjäsenieni kanssa ihmissuhdeasioista kun ne mietityttävät minua.	Perheenjäsenet huutavat toisilleen.	Perheenjäsenet kuuntelevat kun puhun.	Olen huolestunut jos joku perheessäni on vihainen.
Kerron perheenjäsenilleni kun olen peloissani.	Perheenjäseniä täytyy muistutella asioista, joita heitä on pyydetty tekemään.	Perheeni arvostaa minua.	Kun perheessäni asiat menevät huonosti, se vaikuttaa ruokahaluuni.
Kerron perheenjäsenilleni kun olen poissa tolaltani.	Perheenjäseneni mielestä olen toivoton tapaus.	Perheeni hyväksyy minut sellaisena kuin olen.	Olen huolestunut, jos olen eri mieltä perheenjäsenieni mielipiteiden kanssa.
Perheessäni keskustellaan murrosikään liittyvistä fyysisistä muutoksista.	Perheenjäsenet käyttävät tavaroitani ilman lupaani.	Tunnen itseni rakastetuksi perheessämme.	Minulla on univaikeuksia kun ajattelen perheemme ongelmia.
Perheessäni puhutaan seksuaalisuuteen ja kehittymiseen liittyvistä asioista.	Perheenjäsenet lyövät toisiaan.	Tulemme perheenä hyvin toimeen muiden perheiden kanssa.	
Kerron perheenjäsenilleni kun olen vihainen heille.	Perheessämme riidellään raha-asioista.		
Perheenjäseneni keskustelevat kanssani ongelmistaan.	Kun perheessämme asiat menevät huonosti, jotakin perheenjäseniä syytetään siitä.		

Summamuuttujien rakentaminen

Tiivistimme faktorianalyysistä saatuja ulottuvuuksia rakentamalla niistä summamuuttujia. Family Functioning -mittaristossa olevat eri ulottuvuuksia kuvaavat kysymykset mittaavat kunkin ilmiön eri osatekijöitä. Esimerkiksi kaikki kommunikaatio -faktorilla olevat kysymykset muodostavat yhdessä perheen kommunikaatiota mittaavan kokonaisuuden. Summamuuttuja kattaa laajalti ilmiön eri osatekijät kokoamalla yhteen mittariin vastaajan alun perin moneen kysymykseen tuottamat vastaukset. Summamuuttuja rakennetaan kokoamalla yhteen ilmiön yhteydessä olevat muuttujat ja näistä muodostetaan edelleen uusi muuttuja. (Jokivuori 2002, 42.) Summamuuttuja voidaan rakentaa SPSS-ohjelmistossa kahdella eri tavalla, SUM- ja MEAN-operaatioiden avulla. Omassa tutkimuksessamme käytimme MEAN-operaatiota. Tässä operaatiossa lasketaan niiden arvojen keskiarvo, jotka ovat käytettävissä. (Metsämuuronen 2006, 511–512.)

7.2 Ryhmittely- eli klusterianalyysi

Ryhmittelyanalyysi on analyysimenetelmä, jossa pyritään ryhmittelemään joko havaintoja tai muuttujia ryhmiin, joissa havainnot ovat mahdollisimman samankaltaisia. Ryhmittelyanalyysissä ryhmittelevä muuttuja ei ole etukäteen tutkijan tiedossa, vaan luokittelu syntyy tulkinnan kautta. Ryhmittelyanalyysi on aineistoa tutkivaa eli eksploratiivista eikä niinkään teoriaa vahvistavaa. Ryhmittelyanalyysistä on SPSS-ohjelmistossa kaksi erilaista: hierarkkinen ryhmittelyanalyysi ja K-keskiarvon ryhmittelyanalyysi. (Metsämuuronen 2006, 802–803.) Omassa tutkimuksessamme käytämme jälkimmäistä analyysimenetelmää, koska haluamme ryhmitellä vain havaintoja ja aineistokokomme on suuri.

K-keskiarvon ryhmittelyanalyysissä aineistosta nousevat ryhmät luodaan ryhmien keskiarvopisteiden etäisyyden avulla. Tutkijan tulee määrittellä etukäteen ryhmien lukumäärä ja käytännössä tämän vuoksi analyysi joudutaan tekemään useita kertoja ryhmien eri lukumäärillä. Lopulta tulosten perusteella päätetään, monenko ryhmän ratkaisu on tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukainen. (Rasi & Kanniainen 2007, 59.)

7.3 Erotteluanalyysi

Erotteluanalyysin avulla selvitetään, miten kvantitatiivisella tasolla mitatut muuttujat erottelevat parhaiten joitakin ryhmiä toisistaan. Analyysin avulla pyritään löytämään sellaiset erottelufunktiot (lineaarikombinaatioita alkuperäisistä muuttujista), jotka parhaiten luonnehtivat ryhmien välisiä eroja. Lineaarikombinaatio on yhdistelmä eli erottelu-ulottuvuus, jonka osalta ryhmät eroavat toisistaan. Vaikka tulkinnassa voi nostaa esille myös yksittäisiä tekijöitä, nämä yhdistelmät yhdessä muodostavat erottelevan tekijän analysoitavien ryhmien välille. Tässä analyysin ideana on, että sen avulla muodostetaan analysoitavista muuttujista sellaisia uusia muuttujia eli erottelijoita, joiden keskiarvojen osalta ryhmät poikkeavat mahdollisimman paljon toisistaan. Erottelijamuuttujien vaihtelun tulisi täten olla ryhmien sisällä mahdollisimman pientä ja ryhmien välillä mahdollisimman suurta. (Jokivuori & Hietala 2007, 119, 121, 132.)

Tutkimuksessamme vertailemme perheitä, joiden toimivuus määrittyy erilaisiksi tyypeiksi ryhmittelyanalyysin avulla. Erotteluanalyysin avulla pyrimme etsimään sellaista ulottuvuutta, joka parhaiten erottelee näitä perhetyyppejä toisistaan. Tämä ulottuvuus koostuu erilaisista selittävästä muuttujista. Erottelufunktiot sisältävät muuttujia, jotka ennustavat ryhmiiin kuulumista tai ovat tyypillisiä ominaisuuksia tiettyyn ryhmään kuuluville (Jokivuori & Hietala 2007, 121).

Erotteluanalyysiin mukaan tulevat muuttujat voidaan valita neljällä eri tavalla: pakottavalla, poistavalla, lisäävällä tai askeltavalla menettelyllä (Metsämuuronen 2006, 783–784). Omassa analyysissämme käytimme askeltavaa menettelyä, jossa yhdistetään lisäävä ja poistava menettely. Ensin malliin lisätään muuttujia jonka jälkeen menettely testaa erottelukykyä poistamalla muuttujia. Mikäli erottelukyky heikkenee poistetun muuttujan mukaan, palautetaan muuttuja takaisin malliin. (Jokivuori & Hietala 2007, 121.)

Erotteluanalyysin ehtona ovat multinormaalisuus sekä se, että aineistossa ei ole poikkeavia havaintoja. Kun tutkittavana on yksi luokittelumuuttuja ja useita selittäviä tekijöitä, erotteluanalyysi toimii parhaiten. Luokittelumuuttuja voi saada rajallisen määrän arvoja tai se voi olla nominaaliasteikollinen. (Metsämuuronen 2006, 779, 780.) Tässä analyysimenetelmässä selittävät muuttujat voivat olla mitta-asteikollisia, jatkuvia muuttujia

tai dikotomisia eli kaksiluokkaisia muuttujia (Jokivuori & Hietala 2007, 124). Omassa analyysissämme selitettävänä muuttujana on myöhemmin esiteltävä kolmiluokkainen perhetyyppi-muuttuja, jonka saimme ryhmittelyanalyysin tuloksena.

Erotteluanalyysin rajoitusten vuoksi jouduimme muuttamaan suurimman osan selittävästä muuttujista kaksiluokkaisiksi. Nämä luokittelut teimme jokaisen muutettavan kysymyksen kohdalla hieman eri tavalla riippuen kysymyksen vastausskaalasta. Tupakoinnin ja alkoholin käytön suhteen jaoin muuttajat kahteen luokkaan sen mukaan käyttääkö nuori näitä vai ei. Huumeiden osalta jaottelu muodostui siten, että nuori on käyttänyt tai ei ole käyttänyt huumeita. Erilaisia tyytyväisyyttä mittaavissa kysymyksissä jaottelu tehtiin siten, että vastausvaihtoehdot 1-3 yhdistettiin luokaksi tyytymätön ja vastausvaihtoehdot 5-7 luokaksi tyytyväinen. Vastausvaihtoehto 4 ei tyytyväinen eikä tyytymätön otettiin kokonaan pois analyysistä. Riitelyä koskevat kysymykset jaoteltiin kaksiluokkaisiksi siten, että vastausvaihtoehdot 1 ja 2 yhdistettiin luokaksi eri mieltä ja vastausvaihtoehdot 4 ja 5 yhdistettiin luokaksi samaa mieltä. Vastausvaihtoehdot 4 en samaa enkä eri mieltä ja 6 ei koske minua jätettiin analyysin ulkopuolelle.

Kiusaamiseen liittyvät kysymykset jaettiin luokkiin harvoin/ei ollenkaan ja usein siten, että ensin mainittuun tulivat vastausvaihtoehdot 1-3 ja toiseen vastausvaihtoehdot 4-5. Poliisin kanssa tekemisiin joutumista kuvaava väittämä jaettiin kahtia siten, että nuori joko on ollut tai ei ole ollut tekemisissä poliisin kanssa viimeisen kahden vuoden aikana. Itsetuntoa ja masennusta kuvaavien mittarien jakamista varten meidän täytyi ensin laskea jokaiselle nuorelle pistemäärä hänen antamistaan vastauksista. Pistemäärän perusteella nuoret jaettiin hyvän ja huonon itsetunnon ryhmiin ja masennuksen osalta masennusoireista kärsiviin ja oireettomien ryhmään. Mikäli nuori sai yli viisi pistettä masennusmittaristossa, laskettiin hänen kuuluvan masennusoireista kärsivien ryhmään. Koska Rosenbergin itsetuntomittari oli lyhennytyssä muodossa, meidän täytyi itse päättää raja jonka perusteella nuoret eroteltiin eri ryhmiin. Mikäli nuori oli saanut yli seitsemän pistettä, kuului hän hyvän itsetunnon ryhmään. Huonon itsetunnon ryhmään kuuluivat ne nuoret, jotka saivat seitsemän tai alle seitsemän pistettä. Analyysiin valitsimme yhteensä 34 selittävää tekijää. Muuttajat koostuivat yhdestä taustamuuttujasta (sukupuoli), nuoren ja vanhemman tyytyväisyyttä mittaavista kysymyksistä sekä nuoren elämäntapoihin ja turvattomuuden tunteisiin liittyvistä kysymyksistä.

7.4 Varianssianalyysi

Kun halutaan tutkia sitä, onko ryhmien välisissä keskiarvoissa tilastollisesti merkitseviä eroja, käytetään varianssianalyysiä. Tätä analyysimenetelmää käytetään nimenomaan silloin kuin vertailtavia ryhmiä on enemmän kuin kaksi. Kyseessä on yksisuuntainen varianssianalyysi silloin, kun ryhmitteleviä muuttujia on vain yksi. Mikäli mukana on useampia luokittelevia muuttujia, on kysymys kaksisuuntaisesta, kolmisuuntaisesta jne. varianssianalyysistä. Varianssianalyysillä on kolme oletusta joiden tulisi toteutua: kunkin ryhmät ovat normaalisti jakautuneet, kunkin ryhmän varianssit ovat yhtä suuret ja havainnot ovat toisistaan riippumattomia. (Metsämuuronen 2006, 708, 710.) Omassa tutkimuksessamme käytämme yksisuuntaista varianssianalyysiä, koska katsomme ryhmien välisiä eroja yksi muuttuja kerrallaan. Tutkimme varianssianalyysin avulla sitä, minkä muuttujien suhteen eri perhetyypit eroavat toisistaan. Varianssianalyysiä varten muutimme riitelyä koskevat väittämät siten, että jätimme vastausvaihtoehdon 6 ”ei koske minua” analyysin ulkopuolelle. Tämän teimme siksi, että analyysin laskemat keskiarvot olisivat vääristyneet, mikäli tähän vaihtoehtoon vastanneita ei olisi poistettu analyysistä.

Varianssianalyysi ei kerro, minkä ryhmien välillä eroja mahdollisesti on. Tämän vuoksi se tarvitsee tuekseen niin sanotun post hoc -testin, jonka avulla selvitetään mitkä ryhmät erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi. (Metsämuuronen 2006, 718.) Omassa analyysissämme käytimme Tukeyn menetelmää, joka vertailee kaikkien ryhmien keskiarvoja toisiinsa.

8 AINEISTON ANALYSOINTI JA TULOKSET

Tässä luvussa kerromme tutkimuksemme tuloksista. Käymme läpi ryhmittelyanalyysin, erotteluanalyysin sekä varianssianalyysin tulokset. Tuomme esille ne perhetyypit, joita aineistostamme löytyi ja käymme läpi niitä tekijöitä, jotka erottelevat näitä perhetyyppejä toisistaan. Tarkastelemme aineistomme perhetyyppejä myös luvuissa 4.2–4.5 (sivu 23-28) esiteltyjä teoreettisia malleja vasten. Tämän lisäksi kerromme, mitkä tekijät selittivät perhetyyppien keskinäisiä eroja ja, miten ne näyttäytyvät erilaisten tutkimustulosten valossa. Lopuksi pohdimme oman tutkimuksemme luotettavuutta ja siihen liittyviä seikkoja.

8.1 Perhetyypit

Tutkimuksessamme ryhmittelyanalyysin avulla tutkimme millaisiin ryhmiin nuoret jakautuvat perheen toimivuutensa suhteen. Ryhmittelyn teimme sen mukaan, millaisia keskiarvoja nuorten vastauksista eri perheet saivat perheen toimivuuden eri ulottuvuuksilla. Koska Family Functioning -mittariston kysymyksiin on vastattu asteikolla 1-7, muodostuivat myös keskiarvot tälle välille. Ryhmittelyanalyysissa on mukana kaikki nuorilta saadut vastaukset (ks. Taulukko 2, sivu 41). Teimme ryhmittelyanalyysin useaan kertaan, jotta saisimme tietää, mikä on tutkimuksemme kannalta mielekäs ryhmäjako. Koska K-keskiarvon ryhmittelyanalyysissa tutkijan pitää itse määritellä ryhmien lukumäärä, kokeilimme useita ajoja ryhmäkooilla 2-7. Päädyimme käyttämään tutkimuksessamme neljään ryhmään pakotettua ratkaisua. Ensimmäiseen ryhmään sijoittui 125 nuorta ja toiseen ryhmään 134. Kolmas ryhmä oli näitä kahta pienempi ja siihen sijoittui 94 nuorta. Neljäs ryhmä oli selkeästi muita pienempi kuuden nuoren ryhmä.

Jatkoanalyysimme kannalta neljäs ryhmä muodostui ongelmalliseksi suurilta osin pienen ryhmäkoon vuoksi. Pystyäksemme toteuttamaan erotteluanalyysin, analyysiin sijoitettavissa ryhmissä tulee olla havaintoja vähintään yhtä monta kuin analyysissä on selittäviä tekijöitä. Kuuden hengen ryhmä muodostui aivan liian pieneksi erotteluanalyysin kannalta, koska olimme kiinnostuneita käyttämään analyysissä paljon selittäviä tekijöitä. Ryhmittelyanalyysin toteuttaminen kolmella ryhmällä ei olisi poistanut täysin tätä

ongelmaa, koska ryhmään kuuluvat kuusi vastaajaa vääristivät muiden ryhmien muodostumista tällaisena kuin ne ovat neljän ryhmän ratkaisussa. Tämä kuuden hengen ryhmä oli myös tulkinnallisesti hankala. Poistimme nämä kuusi vastaajaa jatkoanalyysistä ja emme kuvaile ryhmää seuraavassa tarkemmin.

TAULUKKO 5. Perheen toimivuuden ulottuvuuksien keskiarvot eri perhetyypeillä

Perheen toimivuuden ulottuvuudet	Ideaaliperhe	Keskivertoperhe	Ristiriitainen perhe
Myönteinen tunnetila perheestä	(ka=6,52)	(ka=5,73)	(ka=5,50)
Kommunikaatio	(ka=4,87)	(ka=2,70)	(ka=3,56)
Konfliktit	(ka=2,25)	(ka=2,61)	(ka=3,37)
Huolet	(ka=2,66)	(ka=2,01)	(ka=3,64)

Ensimmäisessä ryhmässä sekä myönteinen tunnetila perheestä (ka=6,52) että kommunikaatio (ka=4,87) saivat korkeimmat arvot verrattuna kahteen muuhun ryhmään. Tätä ryhmää kuvaa myös se, että perheessä konfliktit (ka=2,25) ovat vähäisiä. Näissä perheissä huolia (ka=2,66) on kohtuullisesti, jolloin perheenjäsenet eivät kuormita toisiaan tai itseään liikaa perheen asioilla vaan he ovat kiinnittyneet terveellä tavalla toisiinsa. (ks. Taulukko 5) Perheessä välitetään perheenjäsenten asioista, mutta ne eivät muodostu perheenjäsenille taakaksi. Näissä perheissä asiat sujuvat, yleisesti perheen ilmapiiri on myönteinen ja nuoret kokevat tulevansa rakastetuiksi perheessään. Todennäköisesti näiden perheiden kommunikaatio on tarkoituksenmukaista, koska konfliktit ovat vähäisiä. Tutkimuksessamme tämä perhetyyppi muodostuu ideaaliksi perhetypiksi. Tiedostamme, että nämä perheet eivät täytä teoreettisessa mielessä ideaalin perheen kaikkia vaatimuksia, mutta verrattuna analyysimme kahteen muuhun perheeseen, se näyttäytyy ideaalisimpana ja sai siksi kyseisen nimen.

Toista ryhmää karakterisoi huolien (ka=2,01) ja kommunikaation (ka=2,70) vähäisyys. Myönteinen tunnetila perheestä (ka=5,73) on kuitenkin toiseksi korkein kolmesta ryhmästä. Näissä perheissä konflikteja (ka=2,61) on hieman enemmän kuin ideaalissa perhetypissä. (ks. Taulukko 5) Näissä perheissä voidaan ajatella asioiden sujuvan ainakin siinä mielessä, että konflikteja on suhteellisen vähän ja myönteinen tunnetila perheestä on

korkea. Kommunikaation vähäisyyden voidaan katsoa näkyvän myös huolten vähäisyytenä. Perheenjäsenet eivät jaa asioitaan toistensa kanssa ja saattavat sen vuoksi olla enemmän emotionaalisesti irrallaan toisistaan kuin ideaalissa perhetyypissä. Tämän perhetyypin nimesimme keskiverroksi perheeksi.

Konfliktit (ka=3,37) ja huolet (ka=3,64) saavat korkeimmat arvot kolmannessa ryhmässä. Tässä ryhmässä on kuitenkin verrattain korkea arvo perheen myönteisessä tunnetilassa (ka=5,50), vaikkakin se on pienin arvo muihin perhetyyppeihin verrattuna. Kommunikaatiota (ka=3,56) tässä ryhmässä on enemmän kuin ryhmässä kaksi, mutta selkeästi vähemmän kuin ideaalissa perhetyypissä. (ks. Taulukko 5, sivu 53) Voidaankin kysyä, millaista näiden perheiden kommunikaatio on, koska perheissä syntyy paljon konflikteja ja myös huolia on paljon. Perheenjäsenet ovat emotionaalisesti kiinnittyneitä toisiinsa, mutta tämä läheisyys ei välttämättä ole hyväksi perheen toimivuuden kannalta. Perheenjäsenten kanssa jaetut asiat saattavat muodostua taakaksi perheenjäsenille. Tämän perhetyypin nimesimme ristiriitaiseksi perheeksi.

Klusterianalyysin tuloksista voimme havaita, kuinka perheen toimivuus määrittyy tutkimuksessamme perheen positiivisten piirteiden kautta, kuten luvussa 4.1 (sivu 21) totesimme. Se puoltaa näkemystä siitä, että perhe ei ole toimiva ja ”normaali” vain silloin kun se on oireeton, vaan perheen toimivuus koostuu perheen positiivisista piirteistä (Walsh 1983, 5). Perheessä voi olla myös negatiivisia puolia, kuten konflikteja, mutta jos perheen kommunikaatio on tarkoituksenmukaista ja perheenjäsenet kokevat tulevansa rakastetuiksi perheessään, helpottuu konfliktien ratkaisu näiden perheen ominaisuuksien avulla. Klusterianalyysin tulokset todentavat myös systeemiteorian periaatteen siitä, että kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa, eikä kokonaisuutta voida ymmärtää yhdistämällä jokaisen erillisen osan ominaisuudet (ks. luku 3, sivu 15-19).

Verrattaessa perhetyyppejä perhemuodon suhteen havaitsimme, että jokaisessa perhetyypissä oli eniten biologisia perheitä. Sekä ristiriitaisessa että keskiverrossa perheessä oli suhteessa enemmän yksinhuoltajaperheitä kuin ideaalissa perheessä. Uusperheitä oli jokaisessa perhetyypissä yli 10 prosenttia, mutta ristiriitaisessa perheessä eniten suhteessa muihin perhetyyppeihin. Taulukossa 6 (sivu 55) näkyy perhetyyppien jakautuminen perhemuodon mukaan. Jokaisen perhetyypin kohdalla on puuttuvia havaintoja, koska kaikki vanhemmat eivät ole vastanneet kyseisiin kysymyksiin. Täten

taulukon 6 perhetyyppien koot eroavat ryhmittelyanalyysin tuloksesta. Kun tarkastelimme perhetyyppejä vastaajavanhemman työtilanteen suhteen, havaitsimme, että kaikissa perhetyypeissä pysyvä kokopäivätyö oli vastaajien yleisin työtilanne. Pysyvän kokopäivätyön prosenttiosuuden vaihteluväli kolmen perhetyypin kesken oli 67,9–70,4 %. Keskivertoperheessä oli eniten niitä, joilla oli määräaikainen kokopäivätyö. Työttömiä ja pysyvästi kotona olevia oli eniten ristiriitaisessa perhetyypissä.

TAULUKKO 6. Perhetyyppien jakauma perhemuodon mukaan

Perhetyyppi	Biologinen perhe		Yksinhuoltaja-perhe		Uusperhe		Muu perhemuoto		Yhteensä	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)	%	(n)	%	(n)
Ideaali	75,2	(79)	7,6	(8)	14,3	(15)	2,9	(3)	100	(105)
Keskiverto	73,1	(87)	11,8	(14)	13,4	(16)	1,7	(2)	100	(119)
Ristiriitainen	71,3	(62)	10,3	(9)	17,2	(15)	1,1	(1)	100	(87)

Uusperheitä oli eniten ristiriitaisessa perhetyypissä ja yksinhuoltajaperheitä eniten keskiverrossa ja ristiriitaisessa perheessä. Taanila (1999, 27) ottaa kantaa siihen, että yksinhuoltajuus sinänsä ei vaikuta negatiivisesti nuoreen. Ratkaisevampaa on tapa, jolla perheenjäsenet, mukaan lukien poismuuttanut vanhempi, määrittelevät perheen yhteisen tilanteen sekä hoitavat keskinäiset suhteensa ja suhteensa lapsiin. Ritala-Koskisen (2001, 183–184) tutkimukseensa haastattelemat asiantuntijat ovat pohtineet uusperheen vaikutusta lapsiin. Heidän mukaansa perheen ongelmien perussyynä ei ole itsessään uusperheisyys vaan se ennemminkin tuo perheiden kanssa työskentelyyn tietyn lisän. Lasten ongelmat koulussa, lapsen arkuus, itsetuntokysymykset ja muut erilaiset lapsen tunne-elämää koskevat kysymykset ovat asiantuntijoiden mukaan niitä, joihin uusperheisyys vaikuttaa. Toisaalta uusperheet voivat asiantuntijoiden mukaan törmätä sellaisiin ongelmiin, joita muut perheet eivät voi edes kohdata. Näitä ovat lapsen ja perheeseen tulleen aikuisen keskinäinen suhde ja muualla asuvan biologisen vanhemman tapaamiseen liittyvät kysymykset.

8.2 Perhetyypit ja perheen toimivuuden teoreettiset mallit

Kommunikaatiolla on ollut tärkeä osa arvioitaessa perheen toimivuutta muun muassa McMasterin mallissa (Epstein ym. 2003, 589–590) ja Olsonin kehämallissa (Olson & Gorall 2003, 520). Kuten luvussa 4.5 (sivu 28) totesimme, Olsonin kehämallissa kommunikaatio nähdään helpottavana tekijänä, jonka avulla perheen toimivuus voi parantua ja perhe voi sopeutua paremmin uusiin tilanteisiin. Hyvässä kommunikaatiossa perheenjäsenet kuuntelevat toisiaan aktiivisesti ja empaattisesti, puhuvat omasta puolestaan, ei muiden puolesta ja perheenjäsenet kertovat tunteistaan vuorovaikutuksen yhteydessä. (Olson & Gorall 2003, 520). Ei siis ole yhdentekevää, millaista kommunikaatiota perheen sisällä on. McMasterin mallin mukaan perheen kommunikaation tulisi olla selkeää ja suoraa. Naamioitunut ja epäsuora kommunikaatio ennustaa huonompaa perheen toimivuutta. (Epstein ym. 2003, 589–590.) Tutkimuksemme ristiriitaisen perheen kommunikaatio ei näyttäydä tarkoituksenmukaisena perheen toimivuuden kannalta, koska vaikka kommunikaatiota perheessä on, ovat myös konfliktit ja huolet korkeammalla kuin ideaalissa ja keskiverrossa perheessä. Ideaalin perheen toimivuudessa kommunikaation voidaan katsoa vaikuttavan positiivisesti tarkoituksenmukaisuudellaan myös muihin perheen toimivuuden ulottuvuuksiin, kuten myönteiseen tunnetilaan perheestä, joka nouseekin ideaalilla perhetyypillä kaikkein korkeimmaksi.

McMasterin mallin kiintymys -ulottuvuus (Epstein ym. 1984, 87–89) pitää sisällään sen laajuuden millä perheenjäsenet osoittavat kiinnostustaan perheenjäsenten aktiviteetteja ja kiinnostuksen kohteita kohtaan. Toimivassa perheessä kiinnostusta tulisi olla sopivassa määrin ja se tulisi osoittaa empaattisella tavalla. Omassa tutkimuksessamme ideaalilla perhetyypillä myönteinen tunnetila perheestä sai korkeimman arvon, mutta myös muilla perhetyypeillä se oli korkea. Näyttäisi siltä, että tutkimamme nuoret tuntevat perheenjäsentensä olevan kiinnostuneita heidän tekemisistään, mutta se ei näyttäydä ahdistavalla, tunkeilevalla tai liian välinpitämättömällä tavalla.

McMasterin mallin ongelmanratkaisu -ulottuvuus on aika lähellä oman mittaristomme konfliktit -ulottuvuutta. McMasterin mallissa oletuksena on, että perhe kykenee ratkaisemaan ongelmansa siten, että perheen toimivuus pysyy optimaalisena. Hyvin

toimivat perheet ratkaisevat konfliktit tehokkaasti ja helposti. (Epstein ym. 1984, 119, 122.) Omassa tutkimuksessamme konfliktit ulottuvuus on saanut korkeimman arvon ristiriitaisessa perhetyypissä. Voi olla, että ristiriitaisessa perheessä ei kyetä tehokkaaseen konfliktien selvittelyyn ja osasyynä tähän voi olla myös tämän perhetyypin vähäinen vuorovaikutus tai sen ei tarkoituksenmukainen käyttäminen. Ideaalissa perhetyypissä sitä vastoin konfliktit ovat vähäisiä ja kommunikaatiota on paljon, mikä kertoo perheellä olevan todennäköisesti melko rakentavan tavan olla vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin konflikteja ei synny ja huolta aiheuttavista asioistakin pystytään keskustelemaan.

Beaversin mallissa optimaalisen perheen neuvottelutaidot ovat hyvät, vuorovaikutus on selkeää ja jokaiselle perheenjäsenelle annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi (Beavers & Hampson 1990, 20, 30–31). Kommunikaation osalta oman aineistomme ideaali perhetyyppi on lähimpänä optimaalista perhettä. Toisaalta myös Beaversin esittämässä pätevässä perheessä ilmaisu on selkeää ja perheenjäsenille annetaan mahdollisuus omien ajatustensa esille tuomiseen. Sen sijaan ristiriitaisuuksien ratkaiseminen ja niistä neuvottelemisen on heikompaa kuin optimaalisessa perheessä. (Beavers & Hampson 1990, 31.) Tämä tilanne voisi kuvastaa parhaiten oman aineistomme ristiriitaista perhetyppiä, missä kommunikaatiota on, mutta myös konfliktit ovat korkealla tasolla. On toki huomattava, että omassa aineistossamme konfliktien taso kertoo enemmän ainoastaan konfliktien olemassaolosta, eikä niinkään siitä, miten hyvin perhe kykenee niitä ratkaisemaan.

Omassa aineistossamme ei mielestämme ole nähtävissä Beaversin rajaperheen tai vakavasti häiriintyneen perheen piirteitä (Beavers & Hampson 1990, 32-33). Myöskään hänen mallinsa keskiverto perhe (Beavers & Hampson 1990, 31–32) ei vastaa meidän aineistomme keskivertoa perhettä. Näkemyksemme mukaan Beaversin mallissa tämä perhetyyppi näyttäytyy toimivuutensa kannalta huomattavasti huonompana kuin aineistomme vastaava perhetyyppi. Oman aineistomme perhetyypeissä emme näe yhtään niin sanottua toimimatonta perhettä, vaan ennemminkin toimivia perheitä, joiden toimivuus eri ulottuvuuksilla on eritasoista toisiinsa nähden. Eri toimivuuden ulottuvuudet painottuvat siis eri tavalla jokaisessa perheessä muodostaen näin erilaisia, mutta toimivia perhetyyppejä.

Bowenin teorian mukaan perheen toimivuudessa on olennaista perheenjäsenten autonomian ja sen toimivuuden saavuttaminen. Perheenjäsenten erottautuminen määrittyy ahdistuneisuuden kautta ja kun ahdistuneisuus on matala, perheen on helpompi reagoida stressaaviin tilanteisiin. (Walsh 1982, 21–22.) Aineistomme kaikissa perheissä ahdistuneisuuden tason voisi ajatella näkyvän esimerkiksi konflikti- tai myönteinen tunnetila perheestä -ulottuvuudella. Missään perhetyypissä ei varmaankaan koeta suurempaa ahdistuneisuutta tai se on ehkä ajoittaisempaa. On kuitenkin hyvä huomata Bowenin teorian näkökulma siihen, että stressaantumiselta ei voi välttyä autonomian saavuttamisen jälkeenkään, mutta se helpottaa stressaavasta tilanteesta palautumista (Walsh 1982, 21–23). Näin ollen emme voi väittää, että tutkimiemme nuorten perheissä ei koettaisi lainkaan ahdistuneisuutta.

McMasterin malliin liittyy tunteiden vastaanottavaisuus- ulottuvuus (Epstein ym. 1984, 79, 82–84, 86–87), millä tarkoitetaan perheenjäsenten kykyä vastata annettuun ärsykeeseen tarvittavalla määrällä tunteita. Tämä näkyy mielestämme selkeimmin oman aineistomme huolet- ulottuvuuden tasossa. McMasterin mallin mukaan olennaista on, että tunteiden ilmaisu kestää kohtuullisen aikaa ja ne ilmaistaan kohtuullisella intensiteetillä. Lubinerin (1989, 52) mukaan Family Functioning Scale -mittaristossa huolet -ulottuvuus tulisi olla keskitasoa, jolloin se olisi perheen toimivuuden kannalta optimaalisin vaihtoehto. Olsonin kehämallin yhtenäisyys ulottuvuus voisi liittyä osaltaan myös tähän ulottuvuuteen. Olsonin ja Goralin (2003, 516, 518) mukaan perheen yhtenäisyyteen kuuluu perheenjäsenten välinen emotionaalinen suhde. Oman aineistomme huolet -ulottuvuuden taso kertoo vastaanottavaisuus- ja yhtenäisyys -ulottuvuuksien tapaan nimenomaan siitä, miten emotionaalisesti irrallaan tai kiinni toisissaan perheenjäsenet ovat. Analyysimme tuottamista perhetyypeistä ideaalilla perhetyypillä huolien taso näyttäisi olevan sopivaa keskitasoa. Ristiriitaisessa perheessä huolten taso näyttäisi olevan melko korkea mikä saattaa kertoa liiallisesta kiinnittymisestä perheenjäsenten kesken, kun taas keskiverrossa perheessä huolia on varsin vähän. Voi olla, että keskiverto-perhetyypin perheenjäsenet eivät kuitenkaan koe tätä huonona asiana, koska myönteinen tunnetila perheestä on kuitenkin saanut varsin korkean arvon. Olsonin yhtenäisyys -ulottuvuudella on yhtymäkohtia mielestämme myös oman aineistomme myönteinen tunnetila perheestä- ulottuvuuteen.

Tutkimuksemme nuoret kuuluvat eri tavoin toimiviin perheisiin. Myös huonommin toimivissa perheissä on positiivisia puolia, jotka auttavat perheitä selviytymään arjessa. Vaikka ristiriitainen perhe näyttäytyy tutkimuksemme valossa heikoimmin toimivana perheenä kahteen muuhun perhetyyppiin verrattuna, ei siitä voi suoraan vetää johtopäätöstä siitä, että perheen toimivuus olisi haitallista nuorelle. Erilaisissa perheissä nuoret oppivat erilaisia taitoja, kuten Vornanenkin (2000, 255–256) esittää. Vornanen mukaan ne nuoret, jotka ovat kokeneet erilaisia perhevaikeuksia, ovat tulosten valossa hyvin tietoisia perheensä stressitekijöistä. Tällöin heillä voi olla refleksiivisempi suhde ihmissuhteiden arviointiin. He saattavat myös nähdä perhevaikeudet realistisemmin, koska se perustuu heidän omiin kokemuksiinsa. Myönteisesti ajateltuna tällaisten erilaisten perhevaikeuksien kokeminen voi jopa kehittää nuoren sosiaalisia taitoja. Kuitenkin enemmän näkemyksiä on siitä, että perhevaikeudet ja muut stressitekijät ovat haitallisia lapsen ja nuoren kehitykselle. (Vornanen 2000, 255–256.)

Perhetyyppien ja niiden toimivuuden tarkastelu on osoittanut sen, että perheiden väliset erot ovat verraten pieniä ja nuorten perheillä kokonaisuudessaan menee hyvin. Jokaisen perhetyypin myönteinen tunnetila perheestä on hyvin korkea, joka kertoo siitä, että nuoret tuntevat olevansa rakastettuja ja arvostettuja perheessään. Perhetyyppien välillä kuitenkin löytyi eroja ja nämä erot kertovat siitä, että vastaajien näkemyksissä perheen toimivuudesta on eroja, mutta myös yhtäläisyyksiä siten, että nuoret jakautuivat kolmeen eri perhetyyppiin.

8.3 Perhetyyppejä erottelevat tekijät

Pyrimme erottelu- ja varianssianalyysin avulla etsimään kolmea perhetyyppiä erottelevia tekijöitä, jotta saimme lisätietoa siitä, millaisia perhetyypit ovat. Erotteluanalyysiä varten jouduimme poistamaan yhden ryhmittelyanalyysin tuottaman ryhmän, joten erotteluanalyysissä nuorten vastauksia on kuusi vähemmän (n=353). (ks. Taulukko 2, sivu 41) Lisäksi erotteluanalyysiin otimme mukaan vanhempien vastaukset, joiden lukumäärä vaihtelee sen mukaan, kuinka moni vanhempi on kuhunkin kysymykseen vastannut.

Erotteluanalyysi löysi kaksi erottelufunktiota, joista ainoastaan toinen oli tilastollisesti merkitsevä (p=0,008). Kyseinen erottelufunktio kokoaa itseensä 57,8 % ratkaisun

variانسista, kun toiselle erottelufunktiolle jää 42,2 % vaihtelusta. Yleisesti ihmistieteissä on hyväksytty p-arvon olevan pienempi kuin 0,05, jolloin sallitaan viiden prosentin riski sille, että johtopäätös on virheellinen. Analyysin tulosten tilastollisesta merkitsevyydestä on tehty myös tarkempi jaottelu, jolloin tulokset on jaettu kolmeen eri tilastollisen merkitsevyyden tasoon. Tällöin p-arvon ollessa alle 0,001 on tulos erittäin merkitsevä ja kun se on alle 0,01 katsotaan tuloksen olevan tilastollisesti merkitsevä. Viimeinen taso on jo yllä käsitelty 0,05:n tilastollisesti melkein merkitsevä tulos. (Metsämuuronen 2006, 423, 424.) Koska toinen erottelufunktio ei ollut tilastollisesti edes melkein merkitsevä, emme käytä sitä analyysissämme.

Muuttujien painotukset kullakin erottelufunktiolla saadaan selville muuttujien ja erottelufunktioiden välisestä korrelaatiomatriisista (Metsämuuronen 2006, 795). Analyysi otti mukaan 30 muuttujaa ensimmäiselle erottelufunktiolle. Näistä muuttujista vahvimmin painottuivat nuorten kokemus vanhempien riitelystä ($r=0,824$), nuoren itsetunto ($r=0,757$), vanhemman kokemus tyytyväisyydestä omaan elämäänsä ($r=0,611$) ja vanhemman tyytyväisyys siitä miten hän asettaa rajat lapsilleen ($r=0,516$). Vähiten tällä funktiolla painottuivat nuorten masennusoireet ($r= -0,169$), nuoren kiusatuksi tuleminen ($r= -0,155$) ja nuoren joutuminen tekemisiin poliisin kanssa ($r= -0,126$).

Varianssianalyysi

Tutkimme variانسianalyysin avulla, millä tavalla erottelufunktiolla olevat muuttujat ja muut meitä kiinnostavat muuttujat erottelevat eri perhetyyppejä toisistaan. Analyysissä tarkastellaan ryhmien keskiarvojen eroja eri muuttujien suhteen. Otimme analyysiin mukaan 353 nuorten vastausta ja vanhempien vastaukset kuten erotteluanalyysissäkin. Analyysissa havaitsimme, että keskiverto ja ristiriitainen perhe erosivat ideaalista perhetyypistä. Keskiverron ja ristiriitaisen perheen välille syntyi selkeästi harvemmin eroja kuin ideaalin ja kahden muun perhetyypin välille. Taulukossa 7 (sivu 61) on lueteltu ne muuttujat ja niiden p-arvot, jotka nousivat analyysistä tilastollisesti merkitseviksi nuorten vastauksista. Kaiken kaikkiaan analyysiin otettiin yhteensä 27 muuttujaa, joiden avulla etsittiin eroja perhetyyppien välille. Nämä muuttujat valitsimme sen mukaan, mitä erotteluanalyysi oli nostanut esiin ja mitkä muuttujat näyttäytyivät muuten tutkimuksemme kannalta olennaisina.

TAULUKKO 7. Varianssianalyysissä mukana olevat nuorten vastauksista otetut erottelevat tekijät, jotka olivat tilastollisesti merkitseviä (p-arvo < 0,005)

Erottelevat muuttujat nuorten osalta	Ideaalin ja keskiverron vertailu	Ideaalin ja ristiriitaisen vertailu	Keskiverron ja ristiriitaisen vertailu
Itsetunto	(p=0,001)	(p=0,000)	(p=0,001)
Masennus	ei tilastollisesti merkittävää eroa	(p=0,000)	(p=0,000)
Perheessämme riidellään	ei tilastollisesti merkittävää eroa	(p=0,000)	(p=0,001)
Nuorten tyytyväisyys perhe-elämään	(p=0,000)	(p=0,000)	ei tilastollisesti merkittävää eroa
Nuorten tyytyväisyys siihen, miten vanhemmat ehtivät viettää aikaa	(p=0,000)	(p=0,000)	ei tilastollisesti merkittävää eroa
Nuorten tyytyväisyys siihen, miten johdonmukaisesti vanhemmat asettavat rajat	(p=0,000)	(p=0,000)	ei tilastollisesti merkittävää eroa
Nuorten tyytyväisyys siihen, miten vanhemmat tukevat heidän kaverisuhteitaan	(p=0,000)	(p=0,000)	ei tilastollisesti merkittävää eroa
Nuorten tyytyväisyys kaverisuhteisiin	(p=0,001)	(p=0,000)	ei tilastollisesti merkittävää eroa
Nuorten tyytyväisyys elämään yleensä	(p=0,000)	(p=0,000)	ei tilastollisesti merkittävää eroa
Aiheuttaako kotona olemisen turvallisuuden/pelon tunteita?	ei tilastollisesti merkittävää eroa	(p=0,000)	(p=0,000)
Aiheuttaako oma tulevaisuus turvallisuuden/pelon tunteita?	ei tilastollisesti merkittävää eroa	(p=0,004)	ei tilastollisesti merkittävää eroa

Taulukossa 8 (sivu 62) on esitelty nuorten vastausten keskiarvot eri perhetyypeillä eri muuttujien suhteen. Taulukosta voi tarkastella sitä, kuinka suuria eroja todellisesti perhetyyppien välille syntyy eri muuttujien suhteen. Itsetunnon suhteen yli seitsemän pistettä saaneet nuoret voidaan katsoa kuuluvan hyvän itsetunnon ryhmään. Masennusoireita mittaavasta kyselystä pisteet jakautuivat niin, että mikäli nuori sai yli neljä pistettä hän kärsi masennusoireista. Riitelyä koskeviin kysymyksiin nuori on voinut

vastata asteikolla yhdestä viiteen siten, että mitä korkeampi arvo oli, sitä enemmän nuori oli samaa mieltä väittämän kanssa. Nuorten tyytyväisyyttä mittaavien kysymysten osalta vastausvaihtoehdot vaihtelivat välillä 1-5, eli mitä pienempi arvo oli, sitä tyytymättömämpi nuori oli. Pelkoon ja turvattomuuden tunteisiin liittyviin kysymyksiin nuori pystyi vastaamaan asteikolla yhdestä viiteen. Mitä korkeamman arvon nuori oli valinnut, sitä enemmän asiat aiheuttivat hänelle pelkoa ja turvattomuuden tunteita.

TAULUKKO 8. Erottelevien muuttujien keskiarvot eri perhetyypeillä nuorten vastauksissa

Erottelevat muuttujat nuorten osalta	Ideaaliperhe (N=125)	Keskivertoperhe (N=134)	Ristiriitainen perhe (N=94)
Itsetunto	(ka=10,55)	(ka=9,45)	(ka=8,20)
Masennus	(ka=0,80)	(ka=1,98)	(ka=3,81)
Perheessämme riidellään	(ka=1,60)	(ka=1,90)	(ka=2,37)
Nuorten tyytyväisyys perhe-elämään	(ka=6,51)	(ka=5,80)	(ka=5,55)
Nuorten tyytyväisyys siihen, miten vanhemmat ehtivät viettää aikaa	(ka=6,06)	(ka=5,42)	(ka=5,15)
Nuorten tyytyväisyys siihen, miten johdonmukaisesti vanhemmat asettavat rajat	(ka=5,99)	(ka=4,95)	(ka=4,83)
Nuorten tyytyväisyys siihen, miten vanhemmat tukevat heidän kaverisuhteitaan	(ka=6,34)	(ka=5,47)	(ka=5,30)
Nuorten tyytyväisyys kaverisuhteisiin	(ka=6,40)	(ka=5,98)	(ka=5,66)
Nuorten tyytyväisyys elämään yleensä	(ka=6,42)	(ka=5,78)	(ka=5,56)
Aiheuttaako kotona oleminen turvattomuuden/pelon tunteita?	(ka=1,10)	(ka=1,15)	(ka=1,44)
Aiheuttaako oma tulevaisuus turvattomuuden/pelon tunteita?	(ka=1,87)	(ka=1,90)	(ka=2,36)

Ideaalissa perheessä riidellään nuoren kokemuksen mukaan vähemmän kuin ristiriitaisessa perhetyypissä. Vanhempien keskinäinen riitely ei erotellut perhetyyppejä toisistaan. Gehringin, Wentzelin, Feldmanin & Munsonin (1990, 306) mukaan on tärkeää huomata se, että nuorten perhe-elämän riitely ei keskity vain vanhempien ja nuoren väliseen riitelyyn. Myös vanhempien keskinäinen riitely sekä riidat sisarusten välillä ovat osa nuoren perhe-elämän arkea. Missä tahansa perheen alasyhteisöissä esiintyy konflikteja, se vaikuttaa koko perheeseen. (Gehring, Wentzel, Feldman & Munson 1990, 306.) Tämä näkemys liittyy nimenomaan käsitykseen perheestä systeeminä. Tutkimuksessamme perhetyyppien vertailuissa painottui juurikin se, että perhetyypit erosivat toisistaan sen suhteen, kuinka paljon nuoret kokivat perheessä riideltävän yleisesti. Erotteluanalyysi toi tähän ristiriitaisen näkemyksen, koska siinä perhetyyppejä erottelevaan funktioon sisältyi nuorten kokemus vanhempien riitelmästä. Erotteluanalyysin ja varianssianalyysin vastakkaiset tulokset perheiden riitelmästä saattavat johtua osaltaan analysoinnin teknisistä valinnoista. Erotteluanalyysiin otimme mukaan muuttujat, jotka olimme jakaneet kahtia eli dikotomisoineet. Tällöin vastaukset on karkeasti jaettu kahteen ryhmään, kun taas varianssianalyysissä olemme analysoineet riitelmäkysymyksiä ottamalla mukaan viisi vastausvaihtoehtoa.

Perhe vaikuttaa lapsen ja nuoren kehitykseen huomattavasti, kuten Hepworth, Rooney ja Larsen (1997, 276) esittävät. Heidän mukaansa lapsen itsetunto vahvistuu erityisesti perheen vuorovaikutuksessa. Myös Mattilan (2004, 13–14) mukaan perhe kasvuympäristönä vaikuttaa lapsen käsitykseen omasta itsestään. Esimerkiksi kun vanhemmat asettavat nuorelle selkeät rajat, auttavat he nuorta selviytymään ennalta arvaamattomista tilanteista ja täten vahvistavat nuoren itsetuntoa (Keltikangas-Järvinen 1998, 148). Oma tutkimuksemme puoltaa näitä teoreettisia pohdintoja. Tutkimuksessamme perhetyypit erosivat nuorten itsetunnon ja masennuksen suhteen. Ideaalissa perheessä nuorilla oli parempi itsetunto kuin keskiverrossa ja ristiriitaisessa perheessä. Ideaalisen perheen nuoret olivat myös vähemmän masentuneempia kuin ristiriitaisen perheen nuoret. Perheen toimivuudella on vaikutusta tutkimuksemme mukaan niin nuoren itsetuntoon kuin masennukseenkin. Noller on esittänyt, että vanhempien tuki ja hoiva ovat tärkeitä elementtejä nuoren ja vanhemman kommunikaatiossa silloin, kun nuoren itsetunto vahvistuu vuorovaikutuksessa. Nuoren itsetunto on negatiivisesti yhteydessä vanhempien pakottamiskäyttäytymiseen. (Noller 1995, 89–90.) Ideaalissa perheessä kommunikoidaan

eniten ja kommunikoinnin tyyli sekä sisältö ovat ilmeisen tarkoituksenmukaisia myös nuoren itsetunnon vahvistamisen suhteen.

Keltikangas-Järvisen (1998, 168) mukaan perheen ilmapiiristä on löydetty joitakin seikkoja, jotka tukevat lapsen hyvän itsetunnon kehittymistä. Kun lasten ja vanhempien välit ovat kiinteät ja vanhemmat ovat aidosti kiinnostuneita siitä, mitä lapsi tekee ja myös osoittavat sen, tukevat he lapsen itsetuntoa. Tällöin perheessä pystytään keskustelemaan asioista ja pohditaan yhdessä. Kasvatuksen painopiste ei tulisi olla rankaisussa vaan palkinnoissa ja suorituksesta kiittämisessä. Myös lapset korostavat vanhempien reiluutta kasvatuksessa. Vaikka vanhemmat asettavat lapsille odotuksia ja sääntöjä, eivät he rankaise tai emotionaalisesti hylkää lasta tämän epäonnistuessa. (Keltikangas-Järvinen 1998, 168.) Kaikki perhetyypit erosivat toisistaan nuorten itsetunnon suhteen. Myös keskivertoperheessä nuorten itsetunto oli korkeammalla kuin ristiriitaisessa perheessä. Ristiriitaisen perheen ilmapiiriin vaikuttaa huolet -ulottuvuus, joka sai korkeimman arvon muihin perhetyyppeihin verrattuna. Perheen ongelmat vaikuttavat nuoren mielialaan, ruokahaluun ja univaikeuksiin. Nuori kuormittuu perheen asioista, eikä pääse keskustelemaan niistä häntä tukevalla tavalla.

Nuoren masennuksen suhteen ideaali perhetyyppi eroaa ristiriitaisesta perheestä siten, että ristiriitaisen perheen nuoret ovat masentuneempia kuin ideaalin perheen nuoret. Myös keskiverron perheen nuoret erosivat tilastollisesti merkittävästi ristiriitaisen perheen nuorista masennuksen suhteen. Ristiriitaisen perheen nuoret ovat analyysin valossa kaikkein masentuneimpia. Niillä nuorilla, jotka kärsivät masennuksesta, on todettu olevan kuormittuneet perhesuhteet ja enemmän ristiriitoja vanhempien kanssa kuin muilla nuorilla (Marttunen & Pelkonen 1998, 33, 90). Muris, Schmidt, Lambrichs ja Meesters (2001, 563) saivat tutkimuksessaan selville, että nuorten masentuneisuus on yhteydessä vanhempien hylkäämiskäyttäytymiseen. Mikäli nuori tuntee, että häntä ei rakasteta ja hyväksytä sellaisena kuin hän on, Murisin ja kumppaneiden mielestä ei ole vaikea selittää sitä, miksi nuori on vaarassa masentua. Omassa tutkimuksessamme ristiriitaisen perheen nuoret olivat masentuneimpia. Tässä perhetyypissä myös perheen myönteinen vaikutus oli pienintä kahteen muuhun perhetyyppiin verrattuna. Aineistomme mukaillee Murisin ja kumppaneiden tutkimustulosta. Nuorten lisääntynyt masentuneisuus voi johtua myös Furlongin ja Cartmelin (2007, 9) kuvaamista erilaisista nuorten kohtaamista riskeistä ja

mahdollisuuksista yhteiskunnassa sekä yksilöiden valinnan mahdollisuuksien lisääntymisestä ja sen mukanaan tuomasta epävarmuudesta.

Ideaalissa perheessä nuoret ovat tyytyväisempiä perhe-elämäänsä kuin keskiverto- tai ristiriitaisessa perheessä. He ovat myös tyytyväisempiä siihen, miten paljon vanhemmat ehtivät viettää aikaa heidän kanssaan ja miten johdonmukaisesti he asettavat nuorille rajoja. Ideali perhe erosi muista perhetyypeistä myös sen suhteen, kuinka tyytyväisiä nuoret olivat siihen, miten vanhemmat tukevat heidän kaverisuhteitaan ja kuinka tyytyväisiä nuoret olivat elämäänsä yleensä. Keskiverto- ja ristiriitaisessa perheessä nuoret olivat tyytymättömämpiä näihin asioihin kuin ideaalin perheen nuoret. Hyvien perhesuhteiden on katsottu vaikuttavan positiivisesti nuoren tyytyväisyyteen ja subjektiiviseen hyvinvointiin (Rask ym. 2002, 262). Mattila (2004, 13) on todennut, että perheen ihmissuhteet ovat yksilölle kaikkein merkityksellisimpinä ja läheisimpinä, ja sen vuoksi ne voivat olla sekä haavoittavia että vahvistavia. Perhe on siis tärkeä tekijä nuoren tyytyväisyyden tai tyytymättömyyden tunteen muodostumisessa.

On todettu, että mitä enemmän nuori on kokenut perhevaikeuksia, sitä tyytymättömämpiä he ovat elämäänsä (Vornanen 2000, 203). Vornanen mukaan ne nuoret, joilla on ollut perhevaikeuksia (esimerkiksi perheenjäsenten vakavat ristiriidat, pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet, alkoholiongelmat perheessä ja kuolemantapaukset perheessä) ovat tyytymättömämpiä elämäänsä kuin ne nuoret, jotka ovat kokeneet vähemmän perhevaikeuksia. Aivan selkeää syy-seuraussuhdetta ei voida näyttää perhevaikeuksien ja tyytymättömyyden suhteen. Eri tekijät kytkeytyvät yhteen ja näin kertovat perheen sisäisestä vuorovaikutuksesta, joka on hyvin monisyistä. On myös kuitenkin olennaista kiinnittää huomiota siihen, että aina nuoren tyytymättömyydelle ei ole selkeää syytä. Nuorten kanssa tehtävässä sosiaalityössä usein törmätäänkin siihen, että nuori voi olla selkeästi tyytymätön, mutta sille ei ole mitään tiettyä yksittäistä selitystä. (Vornanen 2000, 203, 205.) Aalberg ja Siimes (1999, 15, 55) ovat esittäneet toisenlaisen näkemyksen asiaan liittyen. Heidän mukaansa lapsuuden aikaiset häiriöt voidaan nuoruuden aikana ratkaista ja korjata, koska nuori kykenee kohtaamaan ne aikaisempaa kehittyneemmällä tavalla ja henkisesti valmiimpana. Toisin sanoen perhevaikeudet ja lapsuuden aikaiset häiriöt eivät välttämättä tuota yksilölle tyytymättömyyttä nuoruudessa.

Ristiriitaisen perheen nuorille tuo pelon tai turvattomuuden tunteita oma tulevaisuus enemmän kuin ideaalin perheen nuorille. Ideaali ja keskiverto perhe erosivat ristiriitaisesta perheestä siten, että kotona oleminen toi turvattomuuden tai pelon tunteita enemmän ristiriitaisen perheen nuorille. Omassa tutkimuksessaan Vornanen (2000, 186–187) sai yhdenpitäviä tuloksia aikaisemmin tehtyjen tutkimusten kanssa sen suhteen, että vanhempien sallivuus, vähäinen rankaiseminen ja keskustelut nuoren kanssa lisäävät nuoren turvallisuuden tunnetta. Vornanen mukaan nämä tulokset viittaavat siihen, että nuorten turvallisuuden kokemiseen ovat vahvasti yhteydessä sekä perheen ilmapiiri että nuorten suhde omiin vanhempiinsa. Vanhempien paikkaa nuoren elämässä Vornanen luonnehtii ”selustatueksi”; vaikka nuori suuntautuu kodin ulkopuolelle, on vanhemmilla edelleen tärkeä rooli. Omassa tutkimuksessamme perheen toimivuudella oli merkitystä nuoren turvattomuuden kokemisen suhteen. Ristiriitaisessa perheessä nuorilla oli eniten turvattomuuden tunteita oman tulevaisuuden ja kotona olemisen suhteen. Vornanen (2000, 189, 196, 279) tutkimuksessa nuoren turvallisuuden tunteeseen vaikuttivat negatiivisesti myös erilaiset perheeseen liittyvät stressitekijät, joista voimakkaimmin korreloivat perheenjäsenten vakavat ristiriidat, pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet, alkoholiongelmien ja lapsuudessa saatu huolenpito. Perhevaikeuksien kasautuminen vähentää nuorten turvallisuuden tunnetta. Nuorten turvattomuuden tunteeseen korreloivat voimakkaimmin ahdistuneisuus, masentuneisuus ja yksinäisyys. Perheen kiinteys on yksi niistä asioista, jotka edistävät nuoren turvallisuuden tunnetta.

Ideaali perhetyyppi erosi keskiverrosta ja ristiriitaisesta perheestä sen suhteen kuinka tyytyväisiä nuoret olivat kaverisuhteisiinsa. Ideaalin perheen nuoret olivat kaikista tyytyväisimpiä. Tutkimuksessamme nuorten alkoholinkäyttö ja tupakointi eivät näyttäytyneet kovin yleisinä ilmiöinä. Tupakoinnin yleisyyden suhteen keskiarvot olivat korkeampia kuin alkoholinkäytössä, mutta nekin jäivät melko alhaisiksi. Kuitenkin huomionarvoista nuorten alkoholinkäytössä oli se, että 17 nuorta vastasivat juovansa yli 12 annosta kerrallaan. Myös Pulkkisen (1984, 96) mukaan nuorten alkoholinkäytön useus ei vielä täysin kuvasta nuoren suhdetta alkoholinkäyttöön. Nuoret erottuvat selkeämmin toisistaan, kun tarkastellaan nuoren ilmaisemaa alkoholinkäytön määrää. Omassa tutkimuksessamme nuorten tupakointi ja alkoholinkäyttö eivät erotelleet perhetyyppejä tilastollisesti merkitsevästi toisistaan.

Perhetyypit erosivat myös erilaisten vanhempien tyytyväisyyksien suhteen. Niitä olivat vanhemman tyytyväisyys suhteeseen lapsensa kanssa, vanhemman tyytyväisyys siihen, miten johdonmukaisesti hän asettaa rajoja lapsilleen ja miten hän ehtii viettää aikaa lastensa kanssa. Ideaalissa perheessä vanhemmat olivat tyytyväisimpiä. Taulukossa 9 on nähtävissä nämä vanhempien vastausten tilastolliset merkittävyydet. Muuttujat ovat tilastollisesti merkitseviä silloin, kun niiden p-arvo on pienempi kuin 0,005. Taulukossa 10 nähdään näiden muuttujien keskiarvot eri perhetyypeillä, jolloin voidaan tarkastella erojen suuruutta.

TAULUKKO 9. Varianssianalysissä mukana olevat vanhempien vastauksista otetut erottelevat tekijät, jotka olivat tilastollisesti merkitseviä (p-arvo < 0,005)

Erottelevat muuttujat vanhempien osalta	Ideaalin ja keskiverron vertailu	Ideaalin ja ristiriitaisen vertailu	Keskiverron ja ristiriitaisen vertailu
Vanhemman tyytyväisyys rajojen asettamiseen	(p=0,002)	(p=0,001)	ei tilastollisesti merkittävää eroa
Vanhemman tyytyväisyys suhteeseen lapsen kanssa	(p=0,000)	(p=0,000)	ei tilastollisesti merkittävää eroa
Vanhemman tyytyväisyys siihen, miten hän ehtii viettää aikaa lastensa kanssa	ei tilastollisesti merkittävää eroa	(p=0,001)	ei tilastollisesti merkittävää eroa

Perhetyypit eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi tulotasonsa suhteen, eikä myöskään sen suhteen, miten kyselyyn vastanneet vanhemmat kokivat perheen taloudellisen tilanteen. Tilastollisesti merkittävää eroa perhetyyppien välille ei syntynyt myöskään nuorten ahdistuneisuuden suhteen tai sen suhteen, aiheuttaako vanhempien liiallinen alkoholinkäyttö nuorelle pelon tai turvattomuuden tunteita.

TAULUKKO 10. Erottelevien muuttujien keskiarvot eri perhetyypeillä vanhempien vastauksissa

Erottelevat muuttujat vanhempien osalta	Idealiperhe (N=125)	Keskivertoperhe (N=134)	Ristiriitainen perhe (N=94)
Vanhemman tyytyväisyys rajojen asettamiseen	(ka=2,20)	(ka=2,62)	(ka=2,69)
Vanhemman tyytyväisyys suhteeseen lapsen kanssa	(ka=1,58)	(ka=2,10)	(ka=2,05)
Vanhemman tyytyväisyys siihen, miten hän ehtii viettää aikaa lastensa kanssa	(ka=2,38)	(ka=2,81)	(ka=2,99)

Omassa aineistossamme perhetyypit eivät eronneet sen suhteen miten vanhemmat kokivat perheen taloudellisen tilanteen. Tämä on hyvä asia, sillä taloudellisten paineiden on todettu vaikuttavan vanhempien masentuneisuuteen sekä sitä kautta lisääntyneisiin konflikteihin vanhempien välillä ja taitavan vanhemmuuden häiriöihin. Taloudelliset vaikeudet näyttäisivät vaikuttavan lähes samalla tavalla molempiin vanhempiin niin tunne- kuin käyttäytymisen tasolla. Häiriöt vanhempien lastenkasvatuksessa aiheuttivat tutkimuksen mukaan epäsuotuisia seurauksia murrosikäisen nuoren kehitykselle. Vanhempien masentunut mieliala ja lastenkasvatuskäytäntöjen häiriintyminen näyttivät olevan yhteydessä erityisesti tyttöjen sopeutumiseen. (Conger ym. 1993, 206.)

Ristiriitainen ja keskivertoperhe eivät eronneet toisistaan sen suhteen, miten tyytyväisiä kyselyyn vastanneet vanhemmat ovat siihen, miten he asettavat rajoja lapsilleen (ks. Taulukko 10 sivu 67). Nämä kummatkin perhetyypit erosivat kuitenkin ideaalista perhetyypistä tämän kysymyksen suhteen siten, että ideaalin perheen vanhemmat olivat tyytyväisimpiä. Ainoastaan ideaali ja ristiriitainen perhetyypit erosivat toisistaan sen suhteen, miten tyytyväisiä nuorten vanhemmat olivat siihen, miten he ehtivät viettää aikaa lastensa kanssa. Ideaalin perheen vanhemmat olivat tähän tyytyväisempiä. Tilastollisesti erittäin merkitsevä ero ideaalin ja kahden muun perhetyypin välillä muodostui sen suhteen, kuinka tyytyväisiä vanhemmat ovat suhteeseen lapsensa kanssa. Ideaalissa perhetyypissä vanhemmat olivat selkeästi tyytyväisimpiä.

Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Jotta tutkimustamme voi luonnehtia luotettavana, on meidän pitänyt ottaa huomioon monenlaisia seikkoja. Osaan näistä asioista olemme itse voineet pitkälti vaikuttaa, osaan taas ovat vaikuttaneet myös ulkopuoliset tekijät. Olemme kirjoittaneet auki mahdollisimman tarkasti tutkimusprosessin etenemisen, tehdyt metodologiset sekä menetelmälliset valinnat ja eettiset ratkaisut. Tämän avulla tutkimuksen luotettavuus nousee. Tutkimuksemme vastausprosentti nuorten kyselyssä oli 47,3 % ja vanhempien kyselyssä 46 %. Vaikka vastausprosentit jäivät selkeästi alle puoleen otoskoosta, tutkimuksemme N=359 on kuitenkin suhteellisen korkea. Kuten luvussa 6.3 (sivu 37) totesimme, nuorten vastauksissa ei ole puuttuvia havaintoja, koska kysely toteutettiin siten, että nuoret eivät päässeet etenemään kyselyssä vastaamatta kaikkiin kohtiin. Tämä nostaa

tutkimuksemme luotettavuutta. On kuitenkin tiedostettava se, että nuoret eivät ole välttämättä vastanneet kyselyn kohtiin totuudenmukaisesti vaan sattumanvaraisesti päästäkseen kyselyn loppuun.

Tutkimuksemme luotettavuutta lisää myös se, että nuorten vastatessa kyselyyn, tutkijat olivat paikalla valvomassa tilanteen sujumista. Nuorilla oli mahdollisuus kysyä tutkijoilta tarkentavia kysymyksiä kyselyyn liittyen. Nuoret hyödynsivät tätä mahdollisuutta, jolloin epäselvät kohdat aukenivat kyselijöille. Kyselytilanteessa nuorten vastaamisen vaikutti myös paikalla olleiden nuorten käytös. Joidenkin ryhmien kohdalla oli selkeästi enemmän rauhattomuutta, jolloin kaikki nuoret eivät välttämättä saaneet riittävästi rauhaa keskittyäkseen kyselyn tekemiseen. Toiset ryhmät taas tekivät kyselyä hiljaisuuden vallitessa, jolloin kaikilla nuorilla oli mahdollisuus keskittyä oman kyselynsä tekemiseen.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessamme selvitettiin 13–15-vuotiaiden nuorten (N=359) käsityksiä perheidensä toimivuudesta. Tutkimuksen kyselyosuus toteutettiin nuorten yläkouluissa keväällä 2009. Perheen toimivuutta tutkittiin Family Functioning -mittariston avulla (Fischer & Corcoran 2007, 288–290). Nuorten käsityksistä muodostettiin ryhmittelyanalyysin perusteella kolme perhetyyppiä, johon jokainen nuori kuului. Perhetyypit olivat ideaali perhe (125 nuorta), keskivertoperhe (134 nuorta) ja ristiriitainen perhe (94 nuorta). Tässä tutkimuksessa selvitettiin millaisia perhetyypit olivat taustatietojensa suhteen (esimerkiksi perhemuoto) ja millaisia eroja näiden perhetyyppien välille muodostui. Tällä tavoin saimme tietoa perhetyyppien välisistä suhteista ja itse perhetyypeistä.

Tutkimuksemme mukaan nuorten perhe-elämä näyttäytyy positiivisessa valossa. Kaikissa kolmessa perhetyypissä myönteinen tunnetila perheestä oli korkea. Perhetyyppien välille muodostui eroja, mutta erot sinänsä eivät olleet suuria. Vaikka nuoruuden on nähty olevan täynnä ristiriitoja ja kuohuntaa, on todettava, että omassa tutkimuksessamme tämä ei ainakaan heijastu nuorten perhe-elämässä kokemaansa hyvinvointiin. Kaikissa perhetyypeissä asiat sujuvat ja nuoret kokevat tulevansa rakastetuiksi perheessään. Täytyy kuitenkin muistaa se, että analyysi on ryhmitelty 353 nuorta karkeasti kolmeen eri perhetyyppiin. Joukossa saattaa siis olla mukana myös niitä nuoria, joiden perheiden toimivuus on myös paljon heikompaa kuin kolmessa analyysin perhetyypissä. Näiden perheiden toimivuus ei pääse samalla tavalla esille, koska analyysi käsittelee isoa joukkoa nuoria ja perheitä, ja siten ottaa keskiöön ennemminkin keskiverrot tulokset kuin yksittäiset erittäin hyvät tai huonot perheen toimivuudet.

Tutkimuksessamme käyttämämme valmis Family Functioning –mittaristo rajasi käsitystämme perheen toimivuudesta teoreettisella tasolla. Se antoi meille näkökulman, jonka kautta lähdimme tarkastelemaan perheen toimivuutta omassa aineistossamme. Emme kuitenkaan lähteneet käyttämään sitä sellaisenaan, vaan halusimme testata sen sopivuutta omaan aineistoomme faktorianalyysin avulla ennen varsinaista analyysiä. Koska mittaristo perustui eklektiseen näkökulmaan (ks. Edmond ym. 2004, 261), meidän tuli tutustua laajalti perheen toimivuutta koskevaan teoreettiseen keskusteluun. Perheen toimivuutta on tarkasteltu monesta eri näkökulmasta ja teoreetikot painottavat kukin hieman eri asioita.

Valmiin mittariston avulla perheen toimivuuden käsite rajautui selkeästi tarkastelemaan tiettyjä ulottuvuuksia perheen toimivuudessa.

Taanilan (1999, 27) mukaan perhesysteemin toimivuus tai toimimattomuus ei yksinään vaikuta nuoreen. Siihen, miten nuori reagoi perheen ja ympäristön ongelmiin, vaikuttavat myös muut tekijät, esimerkiksi lapsen persoonallisuus, koulu ja elinympäristö. Kuten luvussa 2.2 (sivu 7) esitimme, Aaltonen ja kumppanit (2003, 13) korostavat kulttuurin ja yksilöllisten erojen vaikutusta nuoren elämään. He kuitenkin toteavat, että kulttuurista huolimatta nimenomaan nuorten yksilölliset erot vaikuttavat siihen, millaisen nuoruuden yksilö elää. Yhdymme Taanilan näkemykseen tiedostamalla sen, että perheen toimivuus ei ole ainoa nuoreen vaikuttava seikka, vaan myös monet muut nuoren elämänpiiriin liittyvät asiat vaikuttavat nuoren kehitykseen ja hänen arkielämäänsä. Nuoruuden ja perhe-elämän kokemiseen vaikuttaa myös se yhteiskunta ja aika, jossa nuori ja hänen perheensä elää sekä näiden lisäksi Aaltosen ja kumppaneiden mainitsemat nuorten yksilölliset erot. Olemme kuitenkin tässä tutkimuksessa keskittyneet perheen dynamiikan tarkasteluun, koska näemme sen olevan yksi isoimmista läsnä olevista asioista yksilön kehittyessä lapsesta aikuiseksi.

Tässä tutkimuksessa näimme perheen systeemiteoreettisen lähestymistavan kautta (esim. Cox & Paley 1997, 245 ja Goldenberg & Goldenberg 1996). Perhe on systeemi, jossa jokainen perheenjäsen vaikuttaa kyseiseen systeemiin ja vuorovaikutus perheenjäsenten välillä on monisuuntaista. Kuten luvussa 3 (sivu 17) toteamme, systeemiteorian mukaan yksilöä ei voida nähdä erillisenä systeemistä, vaan aina osana sitä (Minuchin 1985, 290). Tämä systeemiteorian periaate perustelee sitä, miksi mielestämme oli tärkeää tutkia nuoria osana perhekontekstia. Perheen näkeminen systeemiteorian kautta vaikutti myös siihen, millaisena perheen toimivuus tutkimuksessamme näyttäytyi. Meillä on ollut oletus siitä, että se, mitä tapahtuu yhdelle perheenjäsenelle vaikuttaa kaikkiin perheenjäseniin juuri vuorovaikutuksen kehämäisyyden (Piha 2004, 64) vuoksi. Täten emme lähteneet selvittämään mikä tai mitkä tekijät aiheuttavat tietynlaisen perheen toimivuuden, vaan olemme halunneet tietää, mitkä tekijät liittyvät erilaisiin perheiden toimivuuksiin. Kuten luvussa 3 (sivu 15-19) toteamme, mielestämme on mahdotonta löytää yhtä yksittäistä tekijää, joka selittäisi perheenjäsenten vuorovaikutusta.

Käsitämme tutkimuksessamme perheen systeemiteorian periaatteiden kautta. Näimme kolmessa perhetyypissä viitteitä siitä, että perhe käyttäytyy kuten systeemi. Systeemiteorian mukaan perheet kehittävät mekanismeja tasapainonsa säilyttämiseksi silloin, kun se on uhattuna (Hepworth ym. 1997, 277–278). Systeemillä on myös joustava itsesäätelykyky, jonka tarkoituksena on tasapainottaa ulkoa tulevia muuttuvia olosuhteita, säätelemällä systeemin sisäistä toimintaa (Cox & Paley 1997, 245). Tutkimuksessamme perhetyypeillä voidaan ajatella olevan keinoja pitää yllä toimivuuttaan, vaikka niitä uhkasi perheen sisäiset tai ulkoiset tekijät. Tämä näkyy tutkimuksessamme siinä, että vaikka perhetyypit eroavat toisistaan konfliktien, perhettä kuormittavien huolien ja kommunikaation määrän suhteen, kaikissa perhetyypeissä nuoret kuitenkin kokivat perheenjäsenten olevan kiinnostuneita heidän tekemisistään ja tunsivat tulevansa rakastetuiksi perheissään. Negatiivisia asioita perheen toimivuudessa voidaan tasapainottaa perheen dynamiikan myönteisillä ja toimivilla ulottuvuuksilla.

Rönkä ja Sallinen (ks. luku 2.3, sivu 10) pohtivat yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden haasteita murrosikäisen perheessä. Heidän mukaansa perheen yhdessä vietetty aika vähenee, koska vanhempi ei ole enää hoivan kautta sidottu nuoreen ja näin ollen perheelle on haastavampaa sovittaa yhteen yhteisöllisiä ja yksilöllisiä tarpeita. Miellämme myös nopeasti kehittyvän teknologian vaikuttavan perheen yhteisen ajan vähäisyyteen tai sen järjestämisen vaikeuteen. Nuorilla on mahdollisuus viettää aikaa Internetissä tai erilaisia pelikoneita pelaillen. Lisäksi vanhemmat saattavat helpommin tuoda töitä kotiin ja viettää iltoja työhön liittyvien asioiden parissa. Perheen yhteisen ajan vähenemisellä on varmasti vaikutusta perheen dynamiikalle ja sitä kautta yksittäisiin perheenjäseniin. On toki huomattava, että perheen kanssa vietetty aika vähenee myös luonnollisesti siitä syystä, että nuoret kokevat murrosiän edetessä kaverisuhteet entistä tärkeämmiksi emotionaalisen tuen antajiksi, kuten Furman ja Buhrmester ovat tutkimuksessaan todenneet (ks. luku 2.3, sivu 11).

Tutkimuksemme valossa nuorten voidaan ajatella olevan niin sitkeitä kuin sopeutuviakin kuten Steinberg (2001, 7) esittää. Tutkimuksemme osallistuneet nuoret läpikäyvät elämässään tällä hetkellä varmasti monenlaisia asioita, jotka kuormittavat heidän arkeaan. Kuitenkin suurin osa tutkimuksemme nuorista on hyvin tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä sekä perhe-elämäänsä että elämäänsä yleensä. Tutkimuksemme vastanneista nuorista 64,6 % suhtautui tulevaisuuteen toiveikkaasti. Nuorten kokemus omasta elämästään on selkeästi

positiivinen eikä heillä ole vaikeuksia luottaa tulevaisuuteen. Tämä tulos mukailee Nuorisobarometri 2008:n tulosta, jonka mukaan 87 % nuorista suhtautui optimistisesti tulevaisuuteensa (Myllyniemi 2008, 101). Tutkimuksemme nuoret eivät näyttäisi olevan kovinkaan stressaantuneita elämäänsä sisältävistä riskin kokemuksista, joita nyky-yhteiskunta saattaa nuorelle tuottaa kuten kerroimme luvussa 2.1 (sivu 3-6). Yläkouluikäiset nuoret elävät vaihetta, jolloin heillä on edessään erilaisia valintoja esimerkiksi jatkokoulutukseen liittyen. Kuten Furlong ja Cartmell (ks. luku 2.1, sivu 5) toteavat, yhteiskunta tarjoaa nykyisin nuorelle lukuisia vaihtoehtoja mistä ja valita ja joiden lopputulos näyttäytyy hyvinkin epävarmana. Tämä on omiaan aiheuttamaan stressiä ja huolta nuorille, jotka muutenkin elävät monien muutosten keskellä. Nuori voi kuormittua tällaisissa tilanteissa liikaa, etenkin jos hän kokee jäävänsä itsekseen valintojensa kanssa tai olevansa yksin vastuussa suurista päätöksistä. Kuitenkin tästä huolimatta omassa tutkimuksessamme nuoret suhtautuvat tulevaisuuteensa luottavaisin mielin. Voi olla myös niin, että paineet kasautuvat tietyille tunnollisimmille yksilöille, jotka sitten oireilevat masennuksella, syömishäiriöillä tai muilla tavoin tämän ajan yhteiskunnan tuottamaan epävarmuuteen ja jatkuvaan riskinottoon.

Jatkotutkimuksia ajatellen olisi mielenkiintoista tietää, millä tavalla erilaiset perheen toimivuudet näyttäytyvät arjen tasolla: mitä konkreettisia asioita perheessä tapahtuu silloin jos perhe on toimiva, ideaali perhe ja millä tavalla perheenjäsenet tällöin käyttäytyvät? Oma tutkimuksemme keskittyi nuorten näkemyksiin, joten olisi myös kiinnostavaa tutkia niin sisarusten kuin vanhempienkin näkemystä perheensä toimivuudesta sekä näiden näkemysten yhtenäisyyttä. Myös se, eroaako eri-ikäisten saman perheen sisarusten näkemys perheensä toimivuudesta, olisi kiinnostava tutkimusaihe.

Lähteet

- Aalberg, Veikko ja Siimes Martti, A. 1999. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Aaltonen Marjo, Ojanen Tuija, Vihunen Riitta ja Vilén Marika 2003. Nuoren aika. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Aapola, Sinikka 1999. Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Nuorisotutkimusverkosto.
- Anderson, Ronald E. 2002. Youth and Information Technology. Teoksessa Mortimer, Jeylan T. ja Larson, Reed W. The Changing Adolescent Experience. Societal Trends and the Transition to Adulthood. Cambridge: University press.
- Beavers, W. Robert 1982. Healthy, Midrange and Severely Dysfunctional Families. In Walsh Froma (ed.) Normal Family Processes. New York: Guilford.
- Beavers, W. Robert & Hampson, Robert B. 1990. Successful families: Assessment and Intervention. New York: Norton.
- Beavers, W. Robert & Hampson Robert, B. 2003. Measuring Family Competence. The Beavers System Model. In Walsh, Froma 2003. Normal Family Processes. Third Edition. Growing Diversity and Complexity.
- Bertalanffy, Ludwig von. 1968. General System Theory: Foundations, Development, Applications. New York: George Braziller, Inc.
- Chibucos, Thomas R., Leite, Randall W., & Weis, David L. (ed.) 2005. Readings in Family Theory. Thousand Oaks, California: Sage.
- Conger, Rand D. & Ge, Xiaojia 1999. Conflict and Cohesion in Parent-Adolescent Relations: Changes in Emotional Expression From Early to Midadolescence. In Cox,

Martha J. & Brooks-Gunn, Jeanne (ed.) Conflict and Cohesion in Families: Causes and Consequences.

Conger, Rand D., Conger, Katherine J., Elder, Glen H., Lorenz, Jr. Frederick O., Simons, Ronald L. ja Whitbeck, Les B. (1993). Family Economic Stress and Adjustment of Early Adolescent Girls. *Developmental Psychology*. Vol 29 No. 2, 206-219.

Cox, Martha J. & Paley, Blair. 1997. Families as Systems. *Annual Review of Psychology*, 48 (1), 243-267.

Edmond Tonya, Sloan Lasey ja McCarty Dawn 2004. Sexual Abuse Survivor's Perceptions of the Effectiveness of EMDR and Eclectic therapy. *Research on Social Work Practice* 14, 259-272.

Epstein, Nathan B., Ryan, Christine E., Bishop, Duane S., Miller, Ivan W. & Keitner Gabor I. 1984. The McMaster Model. A View of Healthy Family Functioning. In Walsh, Froma (ed.) *Normal Family Processes. Growing diversity and complexity*. Third Edition. New York : Guilford Press

Fischer, Joel & Corcoran, Kevin 2007. *Measures for Clinical Practice and Research: A Sourcebook*. Volume 1, Couples, families, and children. New York: Oxford University Press.

Furlong Andy ja Cartmel Fred 2007. *Young People and Social Change. New perspectives*. Buckingham: Open University Press.

Furman, Wyndol & Buhrmester, Duane 1992. Age and Sex Differences in Perceptions of Networks of Personal Relationships. *Child Development*, 63 (1), 103-115.

Gehring, Thomas M., Wentzel, Kathryn M., Feldman, S. Shirley & Munson, Jeffrey 1999. Conflict in Families of Adolescents: The Impact on Cohesion and Power Structures. *Journal of Family Psychology*, Vol. 3 (3), 290-309.

Geismar, Ludwig L. & Camasso Michael. 1993. The Family Functioning Scale. A Guide to Research and Practice. New York: Springer Publishing Company, Inc.

Grebstein, L.C 1986. An eclectic family therapy. Teoksessa J. Norcross (toim.) Handbook of Eclectic Therapy. New York: Brunner/ Mazel.

Green, Laura Ann 1991. Validity Studies on the Family Functioning Scale: Family of Origin Version. The University of Rhode Island.

Gretschel Anu 2007. Nuori – Ei asiakkaaksi, vaan vaikuttamaan nuorisotyön keinoin. Teoksessa Hoikkala Tommi ja Sell Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura julkaisuja 76. Helsinki: Hakapaino Oy.

Gutman, Leslie M. & Eccles, Jacquelynne, S. 2007. Stake-Environment During Adolescence: Trajectories of Family Relations and Adolescent Outcomes. *Developmental Psychology*, 43 (2), 522-537.

Goldenberg, Irene & Goldenberg Herbert. 1996. Family Therapy: an Overview. Pacific Grove: Brooks/Cole.

Helavirta, Susanna 2007. Lapset survey ja hyvinvointi. Metodologisia haasteita ja mahdollisuuksia. *Janus*, 15 (1), 19-34.

Hellenga, Kate 2002. Social Space, the Final Frontier. Teoksessa Mortimer, Jeylan T. ja Larson, Reed W. The Changing Adolescent Experience. Societal Trends and the Transition to Adulthood. Cambridge: University press.

Henricson, Clem & Roker, Debi 2000. Support for the Parent of Adolescents: A Review. *Journal of Adolescence*, 23, 763-783.

Henry, Carolyn S., Robinson, Linda C., Neal Rachel A., & Huey, Erron L. 2006. Adolescent Perceptions of Overall Family Systems Functioning and Parental Behaviors. *Journal Of Child and Family Studies*, 15 (3), 319-329.

Hepworth, Dean H., Rooney Ronald H., Larsen Jo Ann 1997. Direct Social Work Practice. Theory and Skills. Fifth edition. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company.

Hill, Malcolm 2006. Children's Voices on Ways of Having a Voice. Children's and Young People's Perspectives on Methods Used in Research and Consultation. *Childhood*, 13 (1), 69-89.

Hoikkala Tommi ja Paju Petri. 2002. Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa Silvennoinen Heikki (toim.) Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 29. Nuorisosaian neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 25. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Jacob, Theodore 1975. Family Interactions in Disturbed and Normal families: A Methodological and Substantive Review. *Psychological Bulletin*, 82, 33-65.

Jokivuori, Pertti 2002. Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön: kilpailevia vai täydentäviä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla myös muodossa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13345/9513913503.pdf?sequence=1> [online, viitattu 16.11.2009].

Jokivuori, Pertti & Hietala Risto 2007. Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Porvoo: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 1998. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY.

Kets de Vries, M., Carlock, R. S., Florent-Treacy, E. 2007. Family Business on the Couch. A Psychological Perspective. Chichester, West Sussex, England: John Wiley & Sons.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laaksonen, Pirjo & Wiegand, Eira. 1989. Oppilasko ongelma? Oppilashuolto koulun systeemeissä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Jyväskylä: Gummerus.

Larson, Reed W., Richards, Maryse H., Moneta, Giovanni, Holmbeck, Grayson & Duckett, Elena. 1996. Changes in Adolescent' Daily Interactions with Their Families from Ages 10 to 18: Disengagement and Transformation. *Developmental Psychology*, 32 (4), 744-754.

Larson, Reed W. 2002. Globalization, Societal Change and New Technologies: What They Mean for the Future of Adolescence. *Journal of research on adolescence* 12 (1) s. 1-30.

Lubiner 1989. Family functioning scale. Julkaisematon väitöskirja. University of Rhode Island.

Lähteenmaa, Jaana 2000. Myöhäismoderni nuorisokulttuuri: tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 14. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Marta, Elena 1997. Parent-adolescent interactions and psychosocial risk in adolescents: An analysis of communication, support and gender. *Journal of Adolescence*, 20, 473-487.

Marrtunen, Mauri & Pelkonen, Mirjami 1998. Nuoruuden masennustilat – vakavampia kuin on uskottu. *Suomen Lääkärilehti* 53 (30), 3387-3392.

Mattila Kati-Pupita 2004. Perhekeskeinen ja lapsilähtöinen asenne on yhteisön hyvinvoinnin kulmakivi. Teoksessa Juntunen Asta, Mattila Kati-Pupita ja Myöhänen Arja 2004. Tästä tulee tori: näkökulmia turvalliseen kasvuun. Helsinki: Sininauhaliitto.

Metsämuuronen, Jari 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Minuchin, Patricia. 1985. Families and Individual Development: Provocations From the Field of Family Therapy. *Child Development*, 56 (2), 289-302.

Minuchin Salvador 1974. Families and Family Therapy. London: Tavistock/Routledge.

Moore, Tami J. & Asay, Sylvia M. 2008. Family Resource Management. Los Angeles : Sage Publications.

Muris, Peter, Schmidt, Henk, Lambrichs, Rebecca & Meesters, Cor 2001. Protective and Vulnerability Factors of Depression in Normal Adolescents. *Behavior Research and Therapy*, 39 (5), 555-565.

Myllyniemi Sami, 2008. Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Mäkinen, Olli 2006. Tutkimuseetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Mäntysaari, Mikko & Haaki, Raili 2007. Suomalainen sosiaalityön väitöskirjatutkimus vuosina 1982–2006. *Janus* vol. 15 (4).

Noller, Patricia 1995. Parent-Adolescent Relationship. In Fitzpatrick, Mary Anne & Vangelisti, Anita L. (ed.) *Explaining Family Interactions*. Thousand Oaks (Calif.): Sage.

Nunnally, Jum C. & Bernstein Ira H. 1994. *Psychometric Theory*. 3.ed. New York: McGraw-Hill.

Nurmi, Jari-Erik 2003. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen Paula, Korhonen Mikko ja Lyytinen Heikki. *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan*. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Olson, David H. & Gorall, Dean M. 2003. Circumplex Model of Marital and Family Systems. In Walsh, Froma (ed.) *Normal Family Processes: Growing Diversity and Complexity*. New York: Guilford Press

Payne, Malcolm. 2002. The Politics of System Theory within Social Work. *Journal of Social Work*, 2 (3), 269-292.

Payne, Malcolm. 2005. *Modern Social Work Theory*. Chicago, Ill: Lyceum Books

Piha, Jorma. 2004. Perheen merkitys. Teoksessa Moilanen, I., Räsänen E., Tamminen, T., Almqvist, F., Piha, J. ja Kumpulainen, K. (toim.). *Lasten- ja nuorisopsykiatria*. Jyväskylä: Gummerus.

- Pulkkinen Lea 1984. Nuoret ja kotikasvatus. Keuruu: Otava.
- Puuronen, Vesa 2006. Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Raitanen, Marko 2001. Aikuistuminen: uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? Teoksessa Sankari, Anne ja Jyrkämä Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen: Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.
- Raitasalo Raimo 2007. Mielialakysely. Suomen oloihin Beckin lyhyen depressiokyselyn pohjalta kehitetty masennusoireilun ja itsetunnon kysely. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 86. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Rasi, Ilkka & Kannianen Aila 2007. SPSS for Windows: menetelmiä. Oulu: Oulun yliopistopaino.
- Rask, Katja, Åsted-Kurki, Päivi & Laippala, Pekka 2002. Adolescent Subjective Well-being and Realized Values. *Journal of Advanced Nursing* 38 (3), 254-263.
- Ritala-Koskinen, Aino 2001. Mikä on lapsen perhe?. Tulkintoja lapsen uusperhesuhteista. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Rönkä, Anna & Kinnunen Ulla. 2002. Johdanto. Teoksessa Rönkä, A. & Kinnunen U. (toim.). Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otava.
- Rönkä, Anna & Poikkeus, Anna-Maija 2000. Tytöt, pojat ja vanhemmat: kumppanuutta ja kahinointia. *Nuorisotutkimus*, 18 (4), 3-18.
- Rönkä, Anna & Sallinen, Marjukka 2008. Murrosikäisen perhesuhteet: muutoksia ja jännitteitä. Teoksessa Sevón, Eija & Notko, Marianne (toim.) 2008. Perhesuhteet puntarissa. Tampere: Tammer-paino.

Rönkä, Anna, Viheräkoski, Johanna, Litsilä, Riikka & Poikkeus, Anna-Maija 2002. Nuoret ja vanhemmat perhesuhteiden muutoksessa. Teoksessa Rönkä, A. & Kinnunen U. (toim.). Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otava.

Saarela Pekka 2002. Nuorisobarometri 2002. Nuorisosaian neuvottelukunta: Nuora, julkaisuja 24. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Salasuo Mikko 2006. Atomisoitunut sukupolvi. Pääkaupunkiseudun nuorisokulttuurinen maisema ja nuorisotyön haasteita 2000-luvun alussa. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2006/6. Helsinki: Yliopistopaino.

Sallinen Marjukka, Rönkä Anna ja Kinnunen Ulla 2004. Tunteet perhesuhteissa. Ryhmätyö- lehti 2004 (33) 4 12-17.

Scabini Eugenia, Marta Elena & Lanz Margherita 2006. The Transition to Adulthood and Family Relations: An Intergenerational Perspective. Hove:Psychology Press .

Schwab John J, Gray-Ice Helen M, Prentice Florence R. 2000. Family Functioning: The General Living Systems Research Model. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Sevón, Eija & Notko, Marianne 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa Sevón, Eija & Notko, Marianne (toim.) 2008. Perhesuhteet puntarissa. Tampere: Tammer-paino.

Steinberg, Laurence 2001. We Know Some Things: Parent-adolescent Relationships in Retrospect and Prospect. Journal of Research on Adolescence, 11 (1), 1-19.

Taanila, Anja 1999. Yksinhuoltaja- ja uusperheet ja lasten käytöshäiriöt: Lasten ja vanhempien väliset suhteet. Teoksessa Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo 1999 (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Helsinki: Nykypaino.

Taskinen Sirpa 1994. Perhe muuttuvassa maailmassa. Teoksessa Linna Pirkko (toim.) Perhe. Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja Sarja C nro 6. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tavitian L. Mark, Lubiner Judith, Green Laura, Grebstein, Lawrence C., Velicer, Wayne F. 1987. Dimensions of Family Functioning. *Journal of Social Behavior and Personality*, Vol 2, No. 2 (Part 1), 191-204.

Vienola, Vuokko 1995. *Systeemiteoriaan pohjautuva kaksivuotinen työnohjaajakoulutus – toimintatutkimuksellinen tapaustutkimus*, Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 23. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Viitanen Reijo 2007. *Nuorisjärjestöt ja niiden muutos 2000-luvun Suomessa*. Teoksessa Hoikkala Tommi ja Sell Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura julkaisuja 76. Helsinki: Hakapaino Oy.

Vornanen, Riitta 2000. *Turvallisuus elämän kysymyksenä. 13-17-vuotiaiden nuorten turvallisuus ja turvattomuuden aiheet*. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Walsh, Froma 1983. *Conceptualizations of Normal Family Functioning*. In Walsh, Froma (ed.) *Normal Family Processes*. New York: Guilford.

Wolin Steven J., Bennett Linda A., Noonan Denise L., Teitelbaum Martha A. 1980. *Disrupted Family Rituals. A Factor in the Intergenerational Transmission of Alcoholism*. *Journal of Studies on Alcohol*. 41 (3), 199-214.

Liitteet

LIITE 1. Nuorten kyselylomake

Internet-kysely yläkoululaisille

Täytä kysely vastaamalla jokaiseen kysymykseen. Useimmissa kysymyksissä vastataan valitsemalla yksi vastausvaihtoehto. Muutamassa kysymyksessä voit kirjoittaa vastauksen sille varattuun kohtaan.

Kaikki tieto on täysin luottamuksellista.

Kirjoita tähän tutkijan Sinulle antama numerokoodi.

Mitä koulua seuraavista käyt?

X koulu

Y koulu

Z koulu

Mikä on äidinkielesi?

Suomi

Ruotsi

Muu, mikä? :

Keitä asuu kanssasi samassa taloudessa?

Isä

Isäpuoli

Äiti

Äitipuoli

Isoisä/isoäiti

Muita aikuisia

Sisaruksia, kuinka monta? :

Sisko- tai velipuolia, kuinka monta? :

Muita lapsia, kuinka monta? :

Kuinka hyvin seuraavat väittämät sopivat Sinuun?

	Täysin mieltä	eri mieltä	Jokseenkin eri samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Uskon, että minulla on monia hyviä ominaisuuksia.	m	m	m	m
Minulla on myönteinen käsitys itsestäni.	m	m	m	m
Olen kaiken kaikkiaan tyytyväinen itseeni.	m	m	m	m

Toivoisin voivani kunnioittaa itseäni enemmän.	m	m	m	m
Aina silloin tällöin ajattelen, että minussa ei ole mitään hyvää.	m	m	m	m

Seuraavat väittämät liittyvät useimpien perheiden arkeen. Ympyröi se vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten tämän hetkistä perhe-elämää. Vastaa ensimmäisenä mieleesi tullut vaihtoehto. Kysymyksiin ei ole olemassa oikeita, eikä vääriä vastauksia.

	Ei koskaan	Ei lähes koskaan	Harvoin	Joskus	Usein	Melkein aina	Aina
Perheenjäsenet kuuntelevat, kun puhun.	m	m	m	m	m	m	m
Syntymäpäivät ovat tärkeitä tapahtumia perheessäni.	m	m	m	m	m	m	m
Perheessämme lapset tappelevat keskenään.	m	m	m	m	m	m	m
Perheenjäseniä täytyy muistutella asioista, joita heitä on pyydetty tekemään.	m	m	m	m	m	m	m
Perheenjäsenet välittävät riittävästi tarpeistani.	m	m	m	m	m	m	m
Vietämme lomia yhdessä koko perheenä.	m	m	m	m	m	m	m
Perheessämme riidellään raha-asioista.	m	m	m	m	m	m	m
Perheeni hyväksyy minut sellaisena kuin olen.	m	m	m	m	m	m	m
Olen huolestunut, jos joku perheessäni on vihainen.	m	m	m	m	m	m	m
Perheessäni kunnioitetaan perinteitä.	m	m	m	m	m	m	m
Perheeni arvostaa	m	m	m	m	m	m	m

minua.							
Olen huolestunut, jos olen eri mieltä perheenjäsenteni mielipiteiden kanssa.	m	m	m	m	m	m	m
Voin pahoin, kun asiat perheessäni eivät suju.	m	m	m	m	m	m	m
Perheemme juhlii merkkipäiviä, kuten ripille pääsyä tai isänpäivää.	m	m	m	m	m	m	m
Perheenjäsenet lyövät toisiaan.	m	m	m	m	m	m	m
Kerron perheenjäsenilleni, kun olen poissa tolaltani.	m	m	m	m	m	m	m
Keskustelen perheenjäsenteni kanssa ihmissuhdeasioista, kun ne mietityttävät minua.	m	m	m	m	m	m	m
Kerron perheenjäsenilleni, kun olen surullinen.	m	m	m	m	m	m	m
Yhden perheenjäsenen mieliala (esim. ilo, ärtyneisyys) tarttuu helposti muihin perheenjäseniin.	m	m	m	m	m	m	m
Perheenjäsenet huutavat toisilleen.	m	m	m	m	m	m	m
Perheenjäsenet arvostelevat toistensa ruokailuun liittyviä tapoja.	m	m	m	m	m	m	m
Perheenjäsenteni mielestä olen toivoton tapaus.	m	m	m	m	m	m	m
On vaikea unohtaa	m	m	m	m	m	m	m

perheessäni
tapahtuneita
tuskallisia
tapahtumia.

Perheenjäsenet

käyttävät tavaroitani ilman lupaani.	m	m	m	m	m	m	m
--	---	---	---	---	---	---	---

Perheessäni

puhutaan seksuaalisuuteen ja kehittymiseen liittyvistä asioista.	m	m	m	m	m	m	m
---	---	---	---	---	---	---	---

Seuraavassa vielä muutamia perhe-elämään liittyviä väittämiä.

	Ei koskaan	Ei lähes koskaan	Harvoin	Joskus	Usein	Melkein aina	Aina
Kerron perheenjäsenilleni, kun olen vihainen heille.	m	m	m	m	m	m	m
Kun perheessäni asiat menevät huonosti, jotakin perheenjäsentä syytetään siitä.	m	m	m	m	m	m	m
Perheeni syö yhdessä vähintään kerran päivässä.	m	m	m	m	m	m	m
Perheessäni keskustellaan murrosikään liittyvistä fyysisistä muutoksista.	m	m	m	m	m	m	m
Tunnen itseni rakastetuksi perheessämme.	m	m	m	m	m	m	m
Perheenjäseneni keskustelevat kanssani ongelmistaan.	m	m	m	m	m	m	m
Suvun yhteiset tapaamiset ovat perheellemme tärkeitä.	m	m	m	m	m	m	m
Minulla on univaikeuksia, kun ajattelen perheemme ongelmia.	m	m	m	m	m	m	m
Olemme kiinnostuneita perheemme menneisyydestä/historiasta.	m	m	m	m	m	m	m
Kun perheessäni asiat menevät huonosti, se vaikuttaa ruokahaluuni.	m	m	m	m	m	m	m
Tunnen itseni	m	m	m	m	m	m	m

ulkopuoliseksi perheessäni.							
Kerron perheenjäsenilleni, kun olen peloissani.	m	m	m	m	m	m	m
Perheenjäseneni ovat kiinnostuneita tekemisistäni.	m	m	m	m	m	m	m
On tärkeää tunnistaa joidenkin perheenjäsenten mieliala.	m	m	m	m	m	m	m
Tulemme perheenä hyvin toimeen muiden perheiden kanssa.	m	m	m	m	m	m	m
Olen onnellinen siitä, että kuulun juuri tähän perheeseen.	m	m	m	m	m	m	m
Tunnen, että vanhempani arvostavat ja kunnioittavat minua lapsenaan, sellaisena kuin olen.	m	m	m	m	m	m	m

Kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin?

	Erittäin tyytymätön	Hyvin tyytymätön	Jokseenkin tyytymätön	En tyytyväinen , tyytymätön	Jokseenkin tyytyväinen	Hyvin tyytyväinen	Erittäin tyytyväinen
Siihen, miten paljon vanhempasi ehtivät viettää aikaa kanssasi.	m	m	m	m	m	m	m
Siihen, miten vanhempasi käyttäytyvät Sinua kohtaan.	m	m	m	m	m	m	m
Siihen, miten johdonmukaisesti vanhempasi asettavat rajat Sinulle.	m	m	m	m	m	m	m
Siihen, miten vanhempasi tukevat kaverisuhteitasi.	m	m	m	m	m	m	m

Siihen, miten vanhempi tukevat harrastamismahdollisuuksiasi.	m	m	m	m	m	m	m
Siihen, millaista vapaa-aikasi on.	m	m	m	m	m	m	m
Kaverisuhteisi.	m	m	m	m	m	m	m
Perhe-elämäsi.	m	m	m	m	m	m	m
Elämäsi yleensä.	m	m	m	m	m	m	m

Seuraavat väittämät koskevat riitelyä perheessä.

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	En samaa, enkä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	Ei koske minua
Riitelen paljon sisarusteni kanssa.	m	m	m	m	m	m
Riitelen paljon vanhempani/vanhempieni kanssa.	m	m	m	m	m	m
Vanhempani riitelevät keskenään paljon.	m	m	m	m	m	m
Perheessämme riidellään paljon.	m	m	m	m	m	m

Aiheuttavatko seuraavanlaiset asiat/tilanteet Sinulle turvattomuuden tai pelon tunteita?

	Ei koskaan	Harvoin	Silloin tällöin	Usein	Hyvin usein
Kouluväkivalta/kiusaaminen	m	m	m	m	m
Oppitunnit	m	m	m	m	m
Kouluruokailu	m	m	m	m	m
Kotona oleminen	m	m	m	m	m
Jengit/kaveriporukat	m	m	m	m	m

Seksuaalinen häirintä/ahdistelu	m	m	m	m	m
Vanhempien liiallinen alkoholinkäyttö	m	m	m	m	m
Kotiväkivalta	m	m	m	m	m
Maailman tilanne/tulevaisuus	m	m	m	m	m
Oma tulevaisuutesi	m	m	m	m	m

Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten suhdettasi tupakointiin?

En ole koskaan tupakoinut

En tupakoi nyt, mutta olen kokeillut tai lopettanut tupakoinnin

Tupakoin harvemmin kuin kerran viikossa

Tupakoin viikoittain, en kuitenkaan päivittäin

Tupakoin päivittäin

Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten suhdettasi alkoholiin?

En käytä alkoholia

En käytä alkoholia, mutta olen kokeillut

Käytän alkoholia noin kerran kuukaudessa tai harvemmin

Käytän alkoholia pari kertaa kuukaudessa

Käytän alkoholia kerran viikossa tai useammin

Kuinka monta annosta juot alkoholia yleensä kerralla?
(Ohje: 1 annos = Pullo (0,33 l) keskiolutta tai siideriä, 1,5 annosta = 0,5 l tölkki/pullo keskiolutta tai siideriä, 13 annosta = 0,5 l pullo väkeviä)

En juo ollenkaan

1-3 annosta

4-7 annosta

8-11 annosta

yli 12 annosta

Oletko koskaan kokeillut tai käyttänyt huumeita tai lääkkeitä huumaavassa tarkoituksessa (esim. kannabista, ekstaasia, amfetamiinia, LSD:tä, tinneriä, liimaa, särkylääkkeitä)?

En koskaan

Kerran

2 kertaa

3-4 kertaa

5 kertaa tai useammin

Joskus nuoret tekevät sellaistaikin, mikä ei ole sallittua. Kuinka usein Sinä olet ollut poliisin kanssa tekemisissä rikkeittäsi vuoksi viimeisen 2 vuoden aikana?

En koskaan

1 kerran

2 kertaa

3-4 kertaa

5 kertaa tai useammin

Minkälainen on mielialasi?

Mielialani on melko valoisa ja hyvä.

En ole alakuloinen tai surullinen.

Tunnen itseni alakuloiseksi ja surulliseksi.

Olen alakuloinen jatkuvasti, enkä pääse siitä.

Olen niin masentunut ja alavireinen, etten enää kestä.

Miten suhtaudut tulevaisuuteen?

Suhtaudun tulevaisuuteen toiveikkaasti.

En suhtaudu tulevaisuuteen toivottomasti.

Tulevaisuus tuntuu minusta melko masentavalta.

Minusta tuntuu, ettei minulla ole tulevaisuudelta mitään odotettavaa.

Tulevaisuus tuntuu minusta toivottomalta, enkä jaksa uskoa, että asiat muuttuisivat parempaan päin.

Miten katsot elämäsi sujuneen?

Olen elämässäni onnistunut huomattavan usein.

En tunne epäonnistuneeni elämässä.

Minusta tuntuu, että olen epäonnistunut pyrkimyksissäni tavallista useammin.

Elämäni on tähän saakka ollut vain sarja epäonnistumisia.

Tunnen epäonnistuneeni täydellisesti ihmisenä.

Miten tyytyväiseksi tai tyytymättömäksi tunnet itsesi?

Olen varsin tyytyväinen elämääni.

En ole erityisen tyytyväinen.

En nauti asioista samalla tavoin kuin ennen.

Minusta tuntuu, etten saa enää tyydytystä juuri mistään.

Olen täysin tyytymätön kaikkeen.

Minkälaisena pidät itseäsi?

Tunnen itseni melko hyväksi.

En tunne itseäni huonoksi ja arvottomaksi.

Tunnen itseni huonoksi ja arvottomaksi melko usein.

Nykyään tunnen itseni arvottomaksi melkein aina.

Olen kerta kaikkiaan arvoton ja huono.

Onko sinulla pettymyksen tunteita?

Olen tyytyväinen itseeni ja suorituksiini.

En ole pettynyt itseni suhteen.

Olen pettynyt itseni suhteen.

Minua inhottaa itseni.

Vihaan itseäni.

Onko sinulla itsesi vahingoittamiseen liittyviä ajatuksia?

Minulla ei ole koskaan ollut itsemurha-ajatuksia.

En ajattele, enkä halua vahingoittaa itseäni.

Minusta tuntuu, että olisi parempi, jos olisin kuollut.

Minulla on tarkat suunnitelmat itsemurhasta.

Tekisin itsemurhan, jos siihen olisi mahdollisuus.

Miten suhtaudut vieraiden ihmisten tapaamiseen?

Pidän ihmisten tapaamisesta ja juttelemisesta.

En ole menettänyt kiinnostusta muihin ihmisiin.

Toiset ihmiset eivät enää kiinnosta minua niin paljon kuin ennen.

Olen melkein menettänyt mielenkiintoni sekä tunteeni toisia ihmisiä kohtaan.

Olen menettänyt mielenkiintoni muihin ihmisiin, enkä välitä heistä lainkaan.

Miten koet päätösten tekemisen?

Erilaisten päätösten tekeminen on minulle helppoa.

Pystyn tekemään päätöksiä samoin kuin ennenkin.

Varmuuteni on vähentynyt ja yritän lykätä päätöksen tekoa.

Minulla on suuria vaikeuksia päätösten teossa.

En pysty enää lainkaan tekemään ratkaisuja ja päätöksiä.

Minkälaisena pidät olemustasi ja ulkonäköäsi?

Olen melko tyytyväinen ulkonäköni ja olemukseeni.

Ulkonäössäni ei ole minua haittaavia piirteitä.

Olen huolissani siitä, että näytän epämiellyttävältä.

Minusta tuntuu, että näytän rumalta.

Olen varma, että näytän rumalta ja vastenmieliseltä.

Minkälaista nukkumisesi on?

Minulla ei ole nukkumisessa minkäänlaisia vaikeuksia.

Nukun yhtä hyvin kuin ennenkin.

Herätessäni aamuisin olen paljon väsyneempi kuin ennen.

Minua haittaa unettomuus.

Kärsin unettomuudesta, nukahtamisvaikeuksista tai liian aikaisesta kesken unien heräämisestä.

Tunnetko väsymystä ja uupumusta?

Väsyminen on minulle lähes täysin vierasta.

En väsy helpommin kuin tavallisestikaan.

Väsyn helpommin kuin ennen.

Vähäinenkin työ väsyttää ja uuvuttaa minua.

Olen liian väsynyt tehdäkseeni mitään.

Minkälainen ruokahalusi on?

Ruokahalussani ei ole mitään hankaluuksia.

Ruokahaluni on ennallaan.

Ruokahaluni on huonompi kuin ennen.

Ruokahaluni on nyt paljon huonompi kuin ennen.

Minulla ei ole enää lainkaan ruokahalua.

Oletko ahdistunut ja jännittynyt?

Pidän itseäni melko hyvähermoisena enkä ahdistu kovinkaan helposti.

En tunne itseäni ahdistuneeksi tai "huonohermoiseksi".

Ahdistun ja jännityn melko helposti.

Tulen erityisen helposti tuskaiseksi, ahdistuneeksi tai jännittyneeksi.

Tunnen itseni jatkuvasti ahdistuneeksi ja tuskaiseksi kuin hermoni olisivat "loppuun kuluneet".

Lopuksi voit halutessasi kirjoittaa terveiset tutkijoille. Voit antaa palautetta kyselystä tai kertoa muuten vain kuulumisiasi. :)

Jos kysymykset jäivät askarruttamaan mieltäsi, keskustele niistä vanhempiesi tai muun aikuisen kanssa. Voit myös ottaa yhteyttä opettajaasi, terveydenhoitajaan, koulusi psykologiin tai koulukuraattoriin.

LIITE 2. Vanhempien kyselylomake

Kyselylomake perheen vanhemmille

Kyselylomakkeen voi täyttää perheen aikuisista joko isä tai äiti (tai mahdollinen isäpuoli tai äitipuoli). Kyselylomakkeessa esitetyt kysymykset koskevat vain samassa taloudessa asuvia **yläkouluikäisiä** nuoria. Mikäli samassa taloudessa asuu useampi yläkouluikäinen nuori, he kukin tuovat koulusta samanlaisen lomakkeen. Täytä kuitenkin vain yksi lomake.

Aluksi joitakin perheen ja vanhempien perustietoihin liittyviä kysymyksiä.

1. Lomakkeen täyttävän vanhemman syntymävuosi _____
2. Samassa taloudessa asuvan avo-/aviopuolison syntymävuosi: _____
3. Samassa taloudessa asuvien yläkouluikäisten lasten sukupuolet ja syntymävuodet:
4. Mikä on suhteesi kyseiseen nuoreen?

tyttö	poika	syntymävuosi:	Isä	Isäpuoli	Äiti	Äitipuoli	Muu, mikä?
1	2	_____	1	2	3	4	5 _____
1	2	_____	1	2	3	4	5 _____
1	2	_____	1	2	3	4	5 _____
1	2	_____	1	2	3	4	5 _____

5. Mikä seuraavista siviilisäätyä kuvaavista ilmaisuista kuvaa parhaiten tämän hetkistä elämäntilannettasi?

Naimaton	1
Avoliitossa	2
Naimisissa	3
Asumuserossa	4
Eronnut	5
Leski	6

6. Mikä on korkein koulutusaste, jonka Sinä ja mahdollinen puolisesi olette suorittaneet?

	Vastaaja	Puoliso
Peruskoulun ala-aste (1–6 luokat), kansakoulu tai vähemmän	1	1
Peruskoulun yläaste (7–9/10 luokat), keskikoulu	2	2
Ammattikoulu	3	3
Lukio ja/tai ylioppilastutkinto	4	4
Ammatillinen opisto	5	5
Ammattikorkeakoulu	6	6
Korkeakoulu tai yliopisto	7	7
Muu, mikä? _____	8	8

7. Oletko Sinä ja mahdollinen puolisososi tällä hetkellä...	Vastaaja	Puoliso
pysyvästi kokopäivätyössä?	1	1
määräaikaisesti kokopäivätyössä?	2	2
pysyvästi osa-aikatyössä?	3	3
määräaikaisesti osa-aikatyössä?	4	4
kotona tilapäisesti (esim. hoitovapaalla, vuorotteluvapaalla)?	5	5
kotona pysyvästi (esim. kotiäiti, omaishoitaja)?	6	6
opiskelijana?	7	7
työttömänä?	8	8
pysyvästi sairaana tai työkyvyttömänä?	9	9
eläkkeellä?	10	10
Muu, mikä? _____	11	11

8. Jos laskette yhteen kotitaloutenne **kaikki** tulot, kuinka paljon kotitaloutenne tulot verojen jälkeen ovat yhteensä kuukaudessa? (Ohje: laske yhteen kuukausittaiset tulot, esimerkiksi palkkatulot, eläke, asumistuki, lapsilisä, hoitotuki, toimeentulotuki vuokratulo.)

Alle 750 €	1
750 - 999 €	2
1000 - 1499 €	3
1500 - 1999 €	4
2000 - 2499 €	5
2500 - 2999 €	6
3000 - 4999 €	7
5000 - 7499 €	8
yli 7500 €	9

	Erittäin hyväksi	Melko hyväksi	Jokseenkin hyväksi	Kohtuulliseksi	Jokseenkin huonoksi	Melko huonoksi	Erittäin huonoksi
9. Millaiseksi koette perheenne taloudellisen tilanteen?	1	2	3	4	5	6	7

Seuraavassa on kysymyksiä tyytyväisyyden kokemukseen sekä avun tarpeeseen ja sen saamiseen liittyen.

10. Kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin?	Ei koske minua	Erittäin tyytyväinen	Hyvin tyytyväinen	Jokseenkin tyytyväinen	Ei tyytyväinen, eikä tyytymätön	Jokseenkin tyytymätön	Hyvin tyytymätön	Erittäin tyytymätön
--	----------------	----------------------	-------------------	------------------------	---------------------------------	-----------------------	------------------	---------------------

Parisuhteeseesi?	0	1	2	3	4	5	6	7
------------------	---	---	---	---	---	---	---	---

Tämän hetkiseen työhösi (tai esim. opiskeluusi, kotiäitinä/-isänä oloon tai eläkkeellä oloon)?	1	2	3	4	5	6	7
--	---	---	---	---	---	---	---

Perhe-elämäsi?	1	2	3	4	5	6	7
----------------	---	---	---	---	---	---	---

Lapsesi/lastesi ja Sinun väliseen

suhteeseen?	1	2	3	4	5	6	7
Itseesi vanhempana?	1	2	3	4	5	6	7
Siihen, miten paljon ehdit viettää aikaa lapsesi/lastesi kanssa?	1	2	3	4	5	6	7
Lapsesi/lastesi käyttäytymiseen?	1	2	3	4	5	6	7
Lapsesi/lastesi kotitöihin osallistumiseen?	1	2	3	4	5	6	7
Siihen, miten tuet lapsesi/lastesi kaverisuhteita?	1	2	3	4	5	6	7
Siihen, miten johdonmukaisesti asetat rajat lapsellesi/lapsillesi?	1	2	3	4	5	6	7
Elämäsi yleensä?	1	2	3	4	5	6	7
Siihen, miten tuet lapsesi/lastesi harrastamismahdollisuuksia?	1	2	3	4	5	6	7

12. Seuraavat väittämät liittyvät useimpien perheiden arkeen. Ympyröi se vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten tämän hetkistä perhe-elämäännne. Vastaa ensimmäisenä mieleesi tullut vaihtoehto. Kysymyksiin ei ole olemassa oikeita eikä vääriä vastauksia.

	Ei koskaan	Ei lähes koskaan	Harvoin	Joskus	Usein	Melkein aina	Aina
Perheenjäsenet kuuntelevat, kun puhun.	1	2	3	4	5	6	7
Syntymäpäivät ovat tärkeitä tapahtumia perheessäni.	1	2	3	4	5	6	7
Perheessämme lapset tappelevat keskenään.	1	2	3	4	5	6	7
Perheenjäseniä täytyy muistutella asioista, joita heitä on pyydetty tekemään.	1	2	3	4	5	6	7
Perheenjäsenet välittävät riittävästi tarpeistani.	1	2	3	4	5	6	7
Vietämme lomia yhdessä koko perheenä.	1	2	3	4	5	6	7
Perheessämme riidellään raha-asioista.	1	2	3	4	5	6	7
Perheeni hyväksyy minut sellaisena kuin olen.	1	2	3	4	5	6	7
Olen huolestunut, jos joku perheessäni on vihainen.	1	2	3	4	5	6	7
Perheessäni kunnioitetaan perinteitä.	1	2	3	4	5	6	7
Perheeni arvostaa minua.	1	2	3	4	5	6	7
Olen huolestunut, jos olen erimieltä perheenjäseneni mielipiteiden kanssa.	1	2	3	4	5	6	7
Voin pahoin, kun asiat perheessäni eivät suju.	1	2	3	4	5	6	7
Perheemme juhlii merkkipäiviä, kuten ripille pääsyä tai isänpäivää.	1	2	3	4	5	6	7
Perheenjäsenet lyövät tai tönivät toisiaan.	1	2	3	4	5	6	7

	Ei koskaan	Ei lähes koskaan	Harvoin	Joskus	Usein	Melkein aina	Aina
Kerron perheenjäsenilleni, kun olen poissa tolaltani.	1	2	3	4	5	6	7
Keskustelen perheenjäseneni kanssa ihmissuhdeasioista, kun ne mietityttävät minua.	1	2	3	4	5	6	7
Kerron perheenjäsenilleni, kun olen surullinen.	1	2	3	4	5	6	7
Yhden perheenjäsenen mieliala (esim. ilo, ärtyneisyys) tarttuu helposti muihin perheenjäseniin.	1	2	3	4	5	6	7
Perheenjäsenet huutavat toisilleen.	1	2	3	4	5	6	7
Perheenjäsenet arvostelevat toistensa ruokailuun liittyviä tapoja.	1	2	3	4	5	6	7
Perheenjäseneni mielestä olen toivoton tapaus.	1	2	3	4	5	6	7
On vaikea unohtaa perheessäni tapahtuneita tuskallisia tapahtumia.	1	2	3	4	5	6	7
Perheenjäsenet käyttävät tavaroitani ilman lupaani.	1	2	3	4	5	6	7
Perheessäni puhutaan seksiin liittyvistä asioista.	1	2	3	4	5	6	7
Kerron perheenjäsenilleni, kun olen vihainen heille.	1	2	3	4	5	6	7
Kun perheessäni asiat menevät huonosti, jotakin perheenjäseniä syytetään siitä.	1	2	3	4	5	6	7
Perheeni syö yhdessä vähintään kerran päivässä.	1	2	3	4	5	6	7
Perheessäni keskustellaan murrosikään liittyvistä fyysisistä muutoksista.	1	2	3	4	5	6	7
Tunnen itseni rakastetuksi perheessämme.	1	2	3	4	5	6	7

	Ei koskaan	Ei lähes koskaan	Harvoin	Joskus	Usein	Melkein aina	Aina
Perheenjäseneni keskustelevat kanssani ongelmistaan.	1	2	3	4	5	6	7
Suvun yhteiset tapaamiset ovat perheellemme tärkeitä.	1	2	3	4	5	6	7
Minulla on univaikeuksia, kun ajattelen perheemme ongelmia.	1	2	3	4	5	6	7
Olemme kiinnostuneita perheemme menneisyydestä/historiasta.	1	2	3	4	5	6	7
Kun perheessäni asiat menevät huonosti, se vaikuttaa ruokahaluuni.	1	2	3	4	5	6	7
Tunnen itseni ulkopuoliseksi perheessäni.	1	2	3	4	5	6	7
Kerron perheenjäsenilleni, kun olen peloissani.	1	2	3	4	5	6	7
Perheenjäseneni ovat kiinnostuneita tekemisistäni.	1	2	3	4	5	6	7
On tärkeää tunnistaa joidenkin perheenjäsenien mieliala.	1	2	3	4	5	6	7

Tulemme perheenä hyvin toimeen muiden perheiden kanssa.	1	2	3	4	5	6	7
Olen onnellinen siitä, että kuulun juuri tähän perheeseen.	1	2	3	4	5	6	7
Tunnen, että lapseni arvostaa ja kunnioittaa minua vanhempana	1	2	3	4	5	6	7

Lopuksi voit antaa palautetta kyselylomakkeeseen tai koko tutkimukseen liittyen:

Suuret kiitokset vastauksistasi!